

К.О. Чишко

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА
КВАЛІФІКАЦІЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ
ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ**

Монографія

К.О. Чишко

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ
ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ**

Монографія

Харків 2017

УДК 342.95
ББК
С16

Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 03 від 31.03.2017)

Рецензенти:

Комзюк А.Т., доктор юридичних наук, професор;
Коптєв П. Б., кандидат юридичних наук.

Чишко К.О.

С16 Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки : монографія/ заред. д-ра юрид.наук, проф., О.Ю. Салманової. –Харків : Панов, 2017. –232 с.
ISBN

Монографію присвячено комплексному аналізу адміністративно-правової кваліфікації у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. У роботі визначено теоретичне підґрунтя проведення кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Вироблено загальні та спеціальні принципи здійснення адміністративно-правової кваліфікації, запропоновано правила проведення кваліфікації адміністративних правопорушень та описано процедуру проведення кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, остання поділена на етапи та стадії. Сформульовано напрямки вдосконалення законодавства про адміністративні правопорушення у зазначеній сфері.

Монографія буде корисною науковцям, практичним працівникам правоохоронних органів, викладачам, студентам, аспірантам і докторантам вищих юридичних навчальних закладів, а також всіх, хто цікавиться проблемами пов'язаними з адміністративно-правовою кваліфікацією правопорушень, об'єктом посягання яких є громадський порядок та громадська безпека.

УДК 342.95
ББК

ISBN © Чишко К.О., 2017

ЗМІСТ

Передмова.....	6
Розділ 1	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	
1.1. Становлення та розвиток теорії адміністративно-правової кваліфікації.....	10
1.2. Громадський порядок та громадська безпека як об'єкт адміністративно-правового забезпечення.....	30
1.3. Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки як різновид адміністративно-правової кваліфікації: сутність, значення та принципи.....	46
1.4. Сучасний стан вітчизняного законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки та його значення для кваліфікації зазначених правопорушень.....	56
Розділ 2	
АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК ТА ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ, ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ КВАЛІФІКАЦІЇ	
2.1. Види та характеристика юридичних складів адміністративних проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки	66
2.2. Відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від однорідних кримінальних правопорушень.....	137
2.3. Суб'єкти кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку.....	146
2.4. Зміст та порядок кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку.....	154
Розділ 3	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	
3.1. Перспективи розвитку законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.....	165
3.2. Зарубіжний досвід адміністративно-правової кваліфікації правопорушень та можливості його використання в Україні.....	177
ВИСНОВКИ.....	192

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
ДОДАТКИ.....	224

Передмова

Серед найбільш важливих соціальних цінностей особливе місце належить громадському порядку та громадській безпеці, від рівня забезпечення яких значною мірою залежить реалізація громадянами своїх прав і свобод. Відтак, забезпечення та підтримання громадського порядку та безпеки — одне з головних завдань держави, яка використовує для його реалізації комплекс різноманітних засобів, в тому числі правових. Одними із найбільш ефективних з них є заходи адміністративної відповідальності, яка настає за вчинення адміністративних правопорушень і полягає у застосуванні до порушників адміністративних стягнень. Зазначені стягнення мають застосовуватись у точній відповідності до вимог закону, що вимагає від суб'єктів юрисдикції мати відповідні знання і уміння щодо правильної кваліфікації цих правопорушень. Тобто правильна кваліфікація того чи іншого діяння — це запорука дотримання прав особи, уникнення від неправомірного притягнення її до адміністративної відповідальності. В той же час, незважаючи на велику соціальну значущість правової кваліфікації правопорушень, теоретичне осмислення її сутності та процедур потребує подальшого розвитку.

Загальні питання відповідальності за адміністративні правопорушення, в тому числі їх кваліфікації, розглядали у своїх працях такі вчені як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.Ю. Басов, О.І. Безпалова, А.І. Берlach, Ю.П. Битяк, Ф.Г. Бурчак, І.А. Галаган, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Т.О. Гуржій, С.М. Гусаров, С.Ф. Денисюк, В.В. Доненко, В.В. Зуй, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, А.П. Ключниченко, Л.В. Коваль, Ю.М. Козлов, Т.О. Коломoeць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, С.Ф. Константинов, І.М. Копотун, М.Й. Коржанський, О.В. Кузьменко, К.Б. Левченко, Д.М. Лук'янець, О.І. Миколенко, О.М. Музичук, В.О. Навроцький, М.С. Небеська, Є.Б. Ольховський, О.І. Остапенко, А.М. Подоляка, О.Ю. Салманова, О.Ю. Синявська, В.Ю. Стороженко, В.Я. Тацій, В.Г. Фатхутдінов, О.Л. Чернецький та ін. Проте, незважаючи на

активізацію наукових досліджень з цих питань, кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки є недостатньо дослідженою і викликає багато запитань на практиці.

Таким чином, необхідність забезпечення законності та ефективності адміністративної відповідальності, удосконалення вітчизняного законодавства про адміністративні правопорушення та практики його застосування, недостатність розробки цих питань на теоретичному рівні обумовлюють актуальність комплексного дослідження сутності та особливостей адміністративно-правової кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Метою дослідження було визначення сутності та особливостей, теоретичних і практичних засад, процедури адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, а також шляхів її удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в монографії необхідно було вирішити такі основні задачі: з'ясувати закономірності становлення та розвитку теорії адміністративно-правової кваліфікації; охарактеризувати громадський порядок та громадську безпеку як об'єкт адміністративно-правового забезпечення; визначити сутність, значення та принципи кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки як різновиду адміністративно-правової кваліфікації; встановити сучасний стан вітчизняного законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки та його значення для кваліфікації зазначених правопорушень; окреслити види та надати характеристику юридичних складів адміністративних проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; визначити критерії відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від однорідних кримінальних правопорушень; окреслити коло суб'єктів кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та

громадську безпеку, та їх компетенцію; розкрити зміст та порядок кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку; сформулювати перспективи розвитку законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; узагальнити зарубіжний досвід адміністративно-правової кваліфікації правопорушень та визначити можливості його використання в Україні.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дослідження склали праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Положення та висновки роботи ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, які регламентують діяльність суб'єктів кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку. Емпіричну базу становлять узагальнення практичної діяльності зазначених суб'єктів, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що монографія є одним з перших комплексних досліджень сутності та особливостей кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку.

Одержані результати дослідження можуть бути використані у науково-дослідній діяльності — для подальшої розробки питань адміністративно-правової кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, у правотворчості — для уточнення законодавства про адміністративні правопорушення, зокрема, внесення змін до КУпАП України, у правозастосовчій сфері — для удосконалення практичної діяльності суб'єктів, уповноважених здійснювати кваліфікацію адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, в освітньому процесі — при підготовці підручників та інших навчально-методичних матеріалів, проведенні

занять з дисциплін «Адміністративна відповідальність», «Кваліфікація адміністративних правопорушень», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції», «Адміністративна діяльність поліції».

Монографія розрахована на науковців, практичних працівників правоохоронних органів, викладачів, студентів, аспірантів і докторантів вищих юридичних навчальних закладів, а також всіх, хто цікавиться проблемами пов'язаними з адміністративно-правовою кваліфікацією правопорушень, об'єктом посягання яких є громадський порядок та громадська безпека.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Становлення та розвиток теорії адміністративно-правової кваліфікації

Перш ніж говорити про адміністративно-правову кваліфікацію, ми вважаємо доречним дослідити поняття «кваліфікація» як юридичну категорію у словосполученні «кваліфікація адміністративного правопорушення», оскільки дефініції понять правової, виробничої, автономної кваліфікації між собою не мають нічого спільного. Окрім цього, термін «кваліфікація» використовується у міжнародному праві у значеннях кваліфікація «*legescausae*» та «*legefori*», тобто «кваліфікація за законом обставин справи» та «за законом місця судового розгляду» відповідно.

Ф.Г. Бурчак наводить таке визначення: «кваліфікація (від латинського *qualis*— який, якої якості та *facere* — робити) — термін багатозначний. Він означає й певну професію, спеціальність і рівень професійної підготовки до будь-якої праці, й характеристики предмета чи явища, віднесення його до якої-небудь категорії або групи. Саме в останньому значенні термін «кваліфікація» вживається і в праві, де з позиції закону, його норм кваліфікуються (відносяться до певних категорій) соціальні дії людей»¹.

За Юридичною енциклопедією під редакцією Ю.С. Шемшученка, «кваліфікація» (пізньолат. *qualificatio*, від лат. — який, якої якості і ... — роблю) означає «характеристику предмета, явища, віднесення його до певної категорії

¹Квалификация преступлений / Бурчак Ф. Г. — 2-е изд., доп. — К. : Политиздат Украины, 1985. — С. 6.

групи»¹.

В Українській радянській енциклопедії поняття «кваліфікація злочину» визначається як «встановлення точної відповідності ознак вчиненого суспільно небезпечного діяння ознакам певного складу злочину, передбаченого кримінальним законом»². Останнє визначення має кримінальну спрямованість, розкриває сутність кваліфікації у кримінальному, а не в адміністративному праві. Проте, незважаючи на зовнішню схожість обох процесів кваліфікації, між ними є певні відмінності.

Слушно зазначає Т.О.Гуржій, що «юридична кваліфікація найтісніше пов'язана із застосуванням права і здійснюється лише у його процесі»³. Будь-яке явище, у т.ч. і правове, не може виникнути з нічого. Так, для юридичної кваліфікації необхідні передумови. В.К. Колпаков такими передумовами вважає: «а) всебічне, повне та об'єктивне встановлення всіх фактичних обставин справи; б) точне і достовірне встановлення юридичного значення всіх фактичних обставин вчинених протиправних дій і особистості порушника; в) правильний вибір норми, з'ясування її змісту і значення»⁴.

Ми погоджуємось з Г.К.Голубевою, яка серед умов адміністративно-правової кваліфікації виділяє: «а) фактичну — об'єктивне протиправне діяння, яке має формальні ознаки адміністративного делікту; б) юридичну — наявність адміністративно-деліктної норми (норм), що передбачає відповідальність за вчинене посягання; в) професійно-юрисдикційну — належний рівень професійних знань та обсяг юрисдикційних повноважень суб'єкта кваліфікації»⁵.

Сьогодні ми зустрічаємось з терміном «адміністративно-правова

¹Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. Енцикл. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://leksika.com.ua/18220526/legal>.

²Українська радянська енциклопедія : в 12 т. / Ред. М. Бажан. — 1977–1985. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://leksika.com.ua/11160223/ure>.

³Гуржій Т. О. Місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування / Т. О. Гуржій // Право України. — 2006. — № 4. — С. 29.

⁴Берлач А. І. Теоретичні проблеми кваліфікації адміністративного делікту / А. І. Берлач, О. М. Стороженко // Право України. — 2007. — № 10. — С. 6.

⁵Голубева Г. К. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водія правил експлуатації автотранспортних засобів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Г. К. Голубева. — Ірпінь, 2008. — С. 16.

кваліфікація» досить часто, зокрема, у підручниках з адміністративного права, адміністративної діяльності органів поліції, де цей термін згадується побіжно, і йому зовсім не приділяється належної уваги, а тільки підкреслюється важливість правильної кваліфікації.

На наш погляд, слушною є думка Т.О. Гуржія, який зазначає: «на жаль, в адміністративно-правовій теорії наявне широке коло невизначених питань, що стосуються пізнання сутності явища адміністративно-правової кваліфікації. Лише у роботах окремих авторів (О.І. Остапенко, В.В. Ліхареv) досліджується поняття кваліфікації. Проте, і ці вчені розглядають адміністративно-правову кваліфікацію лише як один із своїх конкретних проявів — кваліфікацію адміністративного делікту»¹.

Т.Ю. Грищенко, підкреслюючи важливість з'ясування природи кваліфікації адміністративного правопорушення саме для адміністративно-правової теорії та практичної діяльності компетентних органів щодо розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення, зазначає, що «головним недоліком більшої частини досліджень проблеми кваліфікації адміністративних правопорушень видається підхід до її вирішення з позиції, для якої характерним є ігнорування категорій загального та акцент на одиничне»².

На неоднозначність підходів щодо визначення даного поняття значною мірою впливає дискусія з приводу співвідношення понять «адміністративно-правової кваліфікації» та «кваліфікації адміністративного правопорушення (проступку)». У той же час у чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок» вживаються як поняття, рівні за своїм змістом.

Взагалі, на нашу думку, поняття «адміністративно-правова кваліфікація» є узагальнюючим, широким поняттям, до обсягу якого буде входити не тільки

¹Гуржій Т. О. Логіко-методологічні засади визначення поняття адміністративно-правової кваліфікації / Т. О. Гуржій // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. — 2002. — № 4. — С. 218.

²Грищенко Т. Ю. Сутність і значення адміністративно правової кваліфікації / Т. Ю. Грищенко // Кримський юридичний вісник: наукове видання / Кримський юридичний університет Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 1. — С. 227–228.

безпосередньо сам процес кваліфікації адміністративних правопорушень, а й інша кваліфікація. Зокрема, у сфері публічного управління, яка є предметом регулювання саме адміністративного права.

Для зручності введемо поняття «позитивна адміністративно-правова кваліфікація», під якою необхідно розуміти здійснення кваліфікації діянь у сфері публічного управління, які безпосередньо не стосуються правопорушень. Мова йде про певні внутрішньоорганізаційні відносини, тобто відносини, які виникають між державними службовцями у процесі їх роботи та у робочому колективі, а також між державними службовцями в процесі їх службової діяльності, та не несуть настання будь-яких правових наслідків і не є об'єктом трудового права. Вони являють собою симбіоз адміністративного права, моралі, психології, етики та юридичної деонтології.

Так, наприклад, державний службовець, виконуючи доручення керівника, може допустити певні помилки. У свою чергу, керівник може кваліфікувати дії свого підлеглого як неправильні, але це не буде підставою для притягнення працівника до юридичної відповідальності чи застосування дисциплінарних заходів. Подібні відносини можна спостерігати при взаємодії будь-яких державних службовців установи або між робітниками різних державних організацій під час здійснення їх функціональних обов'язків, без настання юридичної відповідальності. Негативна адміністративно-правова кваліфікація, на відміну від позитивної, передбачає саме настання несприятливих наслідків для суб'єкта порушення адміністративного законодавства, тобто за вчинення ним адміністративного правопорушення.

Вищевказане можна проілюструвати визначеннями, наданими вітчизняними адміністративістами, спираючись на здобутки науки кримінального права, які наводить А.В. Гуржій в своїй роботі. І.П. Голосінченко, М.Ф. Стахурський та Н.І. Золотарьова розуміють під кваліфікацією адміністративного правопорушення «встановлення відповідності конкретного діяння ознакам того чи іншого складу адміністративного проступку, передбаченого в Кодексі України про адміністративні

правопорушення».З точки зору В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Д.П. Калаянова та О.І. Остапенка, кваліфікація адміністративних проступків являє собою «встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності між ознаками вчинених дій чи бездіяльності й ознаками складу правопорушення, передбаченого адміністративним законодавством».

У свою чергу, П.С. Гагайрозглядає кваліфікацію адміністративних деліктів як «оцінку юридичного факту, що містить формальні ознаки адміністративного делікту, котра полягає у співвіднесенні такого діяння з відповідною нормою законодавствапроадміністративні правопорушення та у необхідному юридичному реагуванні, встановленому вищезазначеним законодавством»¹.

Схожу дефініцію пропонують А.І. Берlach та О.М.Стороженко, на думку яких «кваліфікація адміністративного проступку (адміністративно-правова кваліфікація) — це встановлення й процесуальне закріплення тотожності юридично значущих ознак посягання ознакам делікту, передбаченого адміністративним законодавством»².

О.В. Нікуліна та В.О. Панфілов кваліфікацію адміністративного правопорушення розглядають як «розумову діяльність правозастосовувача, змістом якої є оцінка діяльності (фактичної підстави адміністративної діяльності), знаходження норми адміністративно-деліктного права, яка передбачає відповідальність за таке діяння (юридичної підстави адміністративної відповідальності), тлумачення цієї норми»³.

Критикуючи більшість наведених вище визначень кваліфікації адміністративного делікту, О.М. Стороженко зазначає, що у більшості випадків авторами даних дефініцій «не береться до уваги процесуальний аспект юридичної кваліфікації». Будь-який науковий розгляд кваліфікації делікту,

¹Гуржій А. В. Сутність і значення адміністративно-правової кваліфікації / А. В. Гуржій // Право і суспільство. — 2012. — № 1. — С. 199.

²Берlach А. І. Теоретичні проблеми кваліфікації адміністративного делікту / А. І. Берlach, О. М. Стороженко // Право України. — 2007. — № 10. — С. 7–8.

³Середа В. В. Щодо питання кваліфікації правопорушень, за які передбачено дисциплінарну відповідальність / В. В. Середа // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридичні науки». — 2014. — Вип. 1. — С. 203. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2014_1_23.pdf.

який здійснюється суто як логічний процес пізнання, тобто поза межами свого процесуального закріплення, є обмеженим. Таким чином, юридичне закріплення результату кваліфікації адміністративного делікту, як характерна ознака цього поняття, обов'язково має дістати своє відображення й у відповідній дефініції. Також неточним можна вважати частину дефініції, яка вказує, що склад адміністративного проступку передбачений лише Кодексом України про адміністративні правопорушення, науковець мотивує це тим, що адміністративне законодавство передбачає сам делікт, а не його склад — юридичну конструкцію, створену адміністративно-правовою теорією для визначення сукупності ознак суспільно небезпечного діяння, яку не знає закон і яку майже кожен автор розуміє і тлумачить по-своєму. Тому доречніше говорити про законодавчу фіксацію характерних рис безпосередньо самого адміністративного делікту, а не ознак його характерного складу. Необхідно враховувати й те, що під час кваліфікації діяння як адміністративного делікту суб'єкт, який її проводить, користується не тільки Кодексом України про адміністративні правопорушення, а й іншими нормативними актами, оскільки зазначений кодекс не охоплює усі адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. З цього випливає те, що Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить вичерпного переліку адміністративних проступків. Предметом дискусії, на думку О.С. Стороженко, є й «теза про встановлення відповідності конкретного діяння ознакам складу адміністративного проступку». Тобто «твердження про можливість зіставлення ознак делікту, закріпленого у нормі адміністративного права, та вчиненого діяння не має під собою достатніх підстав»¹. Тому ми вважаємо визначення, наведене П.С. Гагаєм, більш обґрунтованими.

Заналізу наведених робіт можна зробити висновок про те, що теорія адміністративно-правової кваліфікації знаходиться на початку свого історичного розвитку. Дослідження у зазначеній сфері активізувалися лише у

¹Стороженко О. М. Теоретичні проблеми визначення поняття кваліфікації адміністративного делікту / О. М. Стороженко // Держава і право. Збірник наукових праць. — Випуск 35. — 2007. — С. 271–272.

останні 10 років, до цього основна увага була приділена кваліфікації кримінальних правопорушень, а адміністративні проступки кваліфікувалися «за аналогією». Адміністративно-правова кваліфікація переважно розглядається у дисертаційних дослідженнях П.С. Гагая, Т.О. Гуржія, Г.К. Голубевої, Є.В. Кириленко, М.О.Кравець, О.Ю.Салманової, О.І. Остапенкота інших, проте, обмежується в основному розкриттям поняття, значення та сутності адміністративно-правової кваліфікації, основна увага приділяється саме процедурі її проведення щодо окремих видів адміністративних правопорушень. Отже, комплексних досліджень, які б у повному обсязі розкривали сутність, значення, принципи проведення, функції, класифікацію адміністративно-правової кваліфікації, на сьогодні немає.

«Кваліфікація адміністративного правопорушення (проступку)» та «адміністративно-правова кваліфікація» співвідносяться між собою як частина та ціле. Стосовно понятійного апарату даних категорій, зауважимо, що вживання терміну «адміністративно-правова кваліфікація» щодо адміністративних правопорушень, на нашу думку, не буде помилкою при уточненні, про які самі проступки йде мова, у всіх інших випадках це може трактуватися як неточність формулювання, що може призвести до плутанини й підміни понять, їх зайвого розширення чи, навпаки, звужування.

Категорія «кваліфікація адміністративного правопорушення (проступку)» є складовою адміністративно правової кваліфікації, а отже, впливає на визначення даного поняття і його суть. Тобто без правильного, чітко сформульованого визначення поняття «кваліфікація адміністративного правопорушення (проступку)» вважаємо неможливим надати ґрунтовне визначення поняття «адміністративно-правова кваліфікація». Таким чином, маємо визначити два поняття: «адміністративно-правова кваліфікація», «кваліфікація адміністративного правопорушення (проступку)».

Визначення адміністративного правопорушення закріплено на законодавчому рівні у ч.1 ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) як «протиправна, винна (умисна або

необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність»¹. При процесі кваліфікації адміністративного проступку (делікту) дія чи бездіяльність суб'єкта повинна відповідати ознакам адміністративного правопорушення, які вже давно визначені вченими-адміністративістами і не викликають принципової розбіжності думок і дискусій серед них. До таких ознак необхідно віднести:

- по-перше, те, що адміністративне правопорушення має певну зовнішню форму або зовнішній прояв — дія чи бездіяльність, внутрішня ж форма правопорушення — розумова діяльність людини, якщо вона не знайшла свого зовнішнього відображення, не підпадає під норми адміністративно-правової відповідальності;

- по-друге, дія або бездіяльність повинна характеризуватися суспільною шкідливістю, тобто при такій ситуації може виникнути загроза заподіяння шкоди чи така шкода буде реально заподіяна щодо забезпечення громадського порядку, власності, правам та свободам громадян чи встановленому порядку управління;

- по-третє, дія (бездіяльність) обов'язково повинна мати протиправний характер, це означає, що у адміністративно-правових нормах повинна міститись пряма вказівка на заборону такої дії (бездіяльності);

- по-четверте, обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення є наявність вини — внутрішнє, психічне ставлення людини до власної дії (бездіяльності) та до наслідків, які така дія (бездіяльність) може викликати;

- по-п'яте, за відповідну дію або бездіяльність повинно бути передбачено на законодавчому рівні застосування адміністративного стягнення.

¹Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122, 1123, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>.

Якщо такі ознаки будуть відсутні, то ми можемо говорити про те, що вчинене діяння не буде адміністративним правопорушенням — це буде інший вид кваліфікації, зокрема, кримінальна, цивільна іт.д.

Невирішеним серед вчених–адміністративістів залишається питання про співвідношення таких двох понять як «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок». При цьому, законодавець у Кодексі України про адміністративні правопорушення не розрізняє ці два поняття, прикладом є вищенаведена 9 стаття. Таку точку зору поділяє й Ю.П.Битяк, який взагалі не відрізняє поняття «адміністративного правопорушення» від «адміністративного проступку». На його думку, ці два терміни використовуються як синоніми і не мають принципових відмінностей.

З приводу цього питання ми дотримуємося точки зору В.К. Колпакова, який стверджує, що «поняття адміністративного проступку пов'язано з трансформаційними процесами у сфері кримінального права — поступовим виділенням з кримінальних правопорушень (злочинів) особливої групи діянь, які кваліфікувались як малозначущі проступки або кримінальні проступки. Проступки (малозначні злочини) за своєю правовою природою є діянням кримінального характеру, але історично отримують назву адміністративних проступків (деліктів), як такі, що були підвідомчі органам адміністративної влади»¹. Що ж до «адміністративного правопорушення», то проаналізувавши певний історичний аспект, В.К. Колпаков робить висновок, що цей термін бере свій початок з періоду Великої французької революції (1789–1794 рр.) і пов'язує це з виникненням та розвитком адміністративної юстиції. Тому що рішення адміністрації, які порушували права та законні інтереси громадян, мали назву «адміністративні правопорушення». Свою думку автор аргументує тим, «що «адміністративний проступок» та «адміністративне

¹Самбор М. А. Правопорушення та проступок: до питання співвідношення понять в умовах розвитку законодавства про адміністративні та кримінальні правопорушення / М. А. Самбор // Юридична наука. — 2013. — № 8. — С. 45. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/jnn_2013_8_7.pdf.

правопорушення» мають різне історико-правове коріння»¹. Перше походить з кримінального права і виникло в процесі спроб його вдосконалення шляхом розмежування різних кримінальних діянь за ступенем суспільної небезпеки».

Таким чином, в кінці XVII–XVIII ст.ст. правопорушення почали поділяти на злочини та проступки, критерієм поділу став ступінь суспільної небезпеки, яка наставала при їх вчиненні. Такий поділ став прийнятий для багатьох країн Європи. «А згодом, в процесі розвитку російського кримінального законодавства, малозначні проступки почали називати «адміністративними проступками»². Певним переломним моментом став Жовтневий переворот 1917 року. Цей період В.К. Колпаков визначає як момент, після якого вищезазначені терміни почали вживатися як рівні за своїм змістом.

Погляди різних вчених на цю дискусію дуже докладно виклав Є.В. Кириленко у своєму дисертаційному дослідженні. Проаналізувавши погляди різних вчених, він відмічає, що Д.М. Лук'янець ототожнює поняття адміністративне правопорушення та адміністративний проступок. «І.І. Євтіхєєв і В.А. Власов ще у підручнику з адміністративного права 1940 р. зазначали, що сутність адміністративного проступку визначається порушенням лише встановлених заборон, тоді як О.С. Васильєв в одному з коментарів кодексу про адміністративні правопорушення вбачає ширше: адміністративний примус, різновидом якого і є адміністративна відповідальність, настає за протиправні діяння, що регулюються різними галузями права (земельним, трудовим, адміністративним, цивільним, тощо), якщо ці відносини охороняються (забезпечуються) адміністративно-правовими санкціями; тому, щоб уникнути термінологічної плутанини, правопорушення, за які настає адміністративна відповідальність, доцільно іменувати не «адміністративними правопорушеннями», а більш точно — «адміністративними проступками»³.

¹ Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 21–23.

² Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 21–23.

³ Кириленко Є. В. Правова кваліфікація адміністративного делікту: сучасний стан і перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і

Цікаве розмежування запропонувала А.Р. Біла. На її думку, «термін «адміністративне правопорушення» охоплює усі протиправні дії, що мають місце у сфері державного управління, а термін «адміністративний проступок» включає в себе тільки ті протиправні дії, за які настає адміністративна відповідальність»». Дещо відрізняється позиція С.В. Ківалова, який «визначає адміністративним проступком лише ті протиправні діяння, за які передбачено адміністративну відповідальність, а адміністративне правопорушення, на його думку, — більш широке поняття і включає в себе не лише поняття адміністративного проступку, а й всі інші протиправні дії в сфері державного управління»¹.

Заслуговує на особливу увагу думка В.Б. Авер'янова, який у своїх наукових працях «щодо сутності вищезазначених понять співвідносить «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок» як частину і ціле». На його думку, «якщо стверджувати, що «адміністративне порушення» та «адміністративний делікт» — поняття тотожні, то виходить, що вона може настати за порушення загальнообов'язкових правил, які регулюються нормами різних галузей права, але за умови, що вони тягнуть адміністративні санкції, які містяться в статтях Особливої частини розділу II КУпАП. Тому В.Б. Авер'янов схиляється до думки, що адміністративний проступок — це лише ті діяння, за які розділом II КУпАП закріплено адміністративну відповідальність. Тобто за своїм специфічним змістом адміністративний проступок виділяється серед всіх інших адміністративних правопорушень»².

В загальній теорії права правопорушення поділяються на злочини та проступки, а вже серед проступків виділяють адміністративні, цивільно-правові, дисциплінарні та інші. Розглядаючи наведене з урахуванням проведення сьогодні реформи кримінальної юстиції та ідеї впровадження в

процес; фінансове право; інформаційне право» / Кириленко Євген Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2013. — С. 14.

¹Кириленко Є. В. Правова кваліфікація адміністративного делікту: сучасний стан і перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Кириленко Євген Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2013. — С. 15.

²Там само. — С. 16.

практику Кодексу про кримінальні проступки, ми вважаємо, що немає необхідності «переносити практику кримінального права на адміністративне». Оскільки злочини та кримінальні проступки будуть поділятися за ознакою суспільної небезпечності на: небезпечні та менш небезпечні, а будь-які адміністративні правопорушення самі по собі є малонебезпечними. Ми вважаємо, що у розмежуванні адміністративного правопорушення та адміністративного проступку немає ні теоретичної, ні практичної необхідності, а вищезазначена думка В.Б. Авер'янова про співвідношення адміністративного правопорушення та адміністративного проступку як частини та цілого є приводом для подальших наукових розробок.

Будь-то загальне поняття «адміністративно-правова кваліфікація» чи поняття «кваліфікація адміністративного правопорушення», кваліфікацію можна розділити на два види: офіційну та неофіційну. Офіційна кваліфікація проводиться спеціально уповноваженими суб'єктами, яким законом надано на це право. Неофіційна кваліфікація може проводитись як звичайними громадянами у процесі обговорення життєвих подій, студентами юридичних вищих навчальних закладів, так і науковцями, в останньому випадку можемо говорити про доктринальну (наукову) кваліфікацію.

Різними є й результати таких двох видів кваліфікації: офіційна — обов'язково породжує юридичні наслідки, наприклад, такі як віднесення того чи іншого правопорушення до адміністративного та накладення стягнення, передбаченого адміністративним законодавством, чи, навпаки, виключення можливості накладення такого стягнення, оскільки таке правопорушення може мати ознаки злочину чи взагалі не бути правопорушенням, неофіційна кваліфікація не породжує взагалі жодних наслідків, у той час коли доктринальна кваліфікація може формувати понятійний апарат, який, у свою чергу, забезпечить методологічну базу для більш чіткого процесу кваліфікації. Надалі у роботі ми будемо говорити про офіційну кваліфікацію.

Урахувавши усі вищевикладені думки, ми пропонуємо розглянути «адміністративно-правову кваліфікацію» у двох значеннях: широкому та

вузькому, при цьому враховувати те, що в останньому випадку обсяг змісту категорії «адміністративно-правової кваліфікації» буде збігатися зі змістом поняття «кваліфікація адміністративного правопорушення».

Викладаючи матеріал шляхом розгляду від одиничного, тобто кваліфікації адміністративного проступку, до загального — адміністративно-правової кваліфікації, перш за все визначимо ознаки, притаманні такому явищу як «кваліфікація адміністративного правопорушення»:

- це розумовий, логічно побудований процес пізнання;
- такий процес спрямований на пізнання, безпосередньо адміністративного правопорушення чи проступку, а точніше його юридично значущих ознак, які приводять до заподіяння шкоди суспільству;
- при кваліфікації будь-яке адміністративне правопорушення підлягає юридичній оцінці, тобто встановленню відповідності конкретній нормі законодавства про адміністративні правопорушення;
- суб'єктами кваліфікації можуть бути лише органи (посадові особи), які уповноважені на це законом (в іншому випадку така кваліфікація не призведе до юридичних наслідків і не матиме правового результату, отже, не буде офіційною);
- кінцевий результат кваліфікації у формі висновку одержує документальне закріплення (будь-то квитанція про сплату штрафу чи постанова суду про застосування адміністративного арешту);
- кваліфікація адміністративного правопорушення (проступку) тягне за собою наслідки накладення адміністративного стягнення, тобто застосування адміністративно-правової санкції до правопорушника.

Взагалі визначення ознак, притаманних тому чи іншому поняттю, грає неабияку практичну роль, оскільки саме поняття наповнюється як загальними рисами, що притаманні усім його родовим поняттям, так і власними специфічними властивостями. Таким чином, через виділення чіткого переліку рис обох понять можна не тільки розкрити їх зміст, а також виділити те, що їх

об'єднує та розрізняє. До ознак адміністративно-правової кваліфікації можна віднести наступні:

- це широке, узагальнюючи поняття;
- являє собою процес оцінювання вчиненого діяння;
- оцінюються виключно зовнішні ознаки дії чи бездіяльності, які дають змогу провести подальшу кваліфікацію адміністративного проступку або правопорушення;
- у результаті здійснення такої кваліфікації діяння може бути взагалі не визначене як адміністративний проступок;
- висновок кваліфікації може й не бути оформлений документально.

У «широкому» аспекті поняття «адміністративно-правова кваліфікація» складається з «позитивної» та «негативної» кваліфікації, а у вузькому — виключно з «негативної». Тому пропонуємо два визначення з урахуванням усіх вищевказаних ознак, а також спільних і відмінних рис між цими поняттями.

Адміністративно-правова кваліфікація (у широкому розумінні) — це процес пізнання та оцінювання зовнішніх ознак поведінки, що проводиться суб'єктами адміністративних відносин і як результат має віднесення діяння до адміністративного правопорушення чи невизнання його таким взагалі.

Адміністративно-правова кваліфікація (у вузькому розумінні), тобто кваліфікація адміністративного правопорушення, — це діяльність спеціально уповноваженого органу (посадової особи) щодо пізнання (визначення) юридично значущих ознак діяння (правопорушення), їх аналіз, узагальнення співставлення з ознаками юридичного складу проступку, визначеного законодавством про адміністративні правопорушення.

Враховуючи думки з приводу того, що оціночні процеси свідомості є лише попередніми умовами адміністративно-правової кваліфікації і, як наслідок, заперечення її пізнавальної природи, ми підтримуємо ствердження А.І. Берлача та О.М.Стороженко, що «з'ясування об'єктивних обставин справи, вибір належної норми, встановлення відповідності між ними — всі ці процеси не входять до змісту кваліфікації, а тільки створюють для неї необхідне

підґрунтя». Продовжуючи наведену думку, автори доходять висновку, що кваліфікація — не когнітивний процес, а виключно його результат, який й знаходить своє вираження у офіційних документах. Не погоджуючись із наведеною точкою зору, вони зазначають, що «пізнавальна діяльність становить зміст кваліфікації, а не її передумови»¹. На нашу думку, віднесення змісту кваліфікації до передумов є помилковим. Для виключення подібної плутанини ми вирішили, що передумови адміністративно-правової кваліфікації доречно розглянути поряд з питаннями щодо змісту «адміністративно-правової кваліфікації» та «кваліфікації адміністративного правопорушення». Визначення даних передумов має значення для розуміння змісту понять «адміністративно-правова кваліфікація» та «кваліфікація адміністративного правопорушення». Спробуємо визначити їх окремо для вказаних понять, оскільки якщо ми виходимо з того, що це відмінні поняття, які можна співвідносити один з одним як частину й ціле, то, відповідно, й їх передумови будуть відмінними.

Фактичну передумову адміністративно-правової кваліфікації можна сформулювати наступним чином — це будь-яка значуща дія чи бездіяльність суб'єкта адміністративно-правових відносин, яка за зовнішніми ознаками може бути схожа навіть на адміністративне правопорушення (проступок), юридична ж передумова — це норми права (переважно адміністративно-правові норми), моралі, етики, тощо.

Попередні умови кваліфікації адміністративного проступку також поділяються на: фактичну, а саме діяння, яке за своїми зовнішніми ознаками схоже на адміністративний проступок, та юридичну — відповідна норма в адміністративно-деліктному законодавстві.

Підсумовуючи, зазначимо, що передумовою адміністративно-правової кваліфікації є протиправна дія (бездіяльність), яку надалі ще необхідно кваліфікувати як адміністративне правопорушення (проступок). У цьому випадку таке діяння може насправді виявитись цивільним, кримінальним,

¹Берлач А. І. Теоретичні проблеми кваліфікації адміністративного делікту / А. І. Берлач, О. М. Стороженко // Право України. — 2007. — № 10. — С. 5.

дисциплінарним правопорушенням. При кваліфікації ж адміністративного правопорушення передумовою є дія чи бездіяльність, яка апріорі — адміністративне правопорушення (проступок), а суть такої кваліфікації полягає вже у співставленні їх складів з ознаками правопорушень, що передбачені законодавством про адміністративні правопорушення.

Кваліфікація адміністративних правопорушень проводиться різними суб'єктами на різних стадіях адміністративно-процедурної діяльності. Серед останніх, за загальним правилом, виділяють: порушення провадження в адміністративній справі; розгляд і прийняття рішення в адміністративній справі; виконання рішення по адміністративній справі; оскарження та перегляд рішення в адміністративній справі.

Зі стадій адміністративно-процесуальної діяльності нас цікавлять перша, друга та остання, тому що саме на них здійснюється кваліфікація адміністративного правопорушення. На стадії порушення провадження адміністративної справи приймається важливе рішення — чи є взагалі вчинене діяння адміністративним правопорушенням, а тому має місце адміністративно-правова кваліфікація.

При розгляді адміністративної справи та перегляді рішення вважаємо доречним запропонувати наступне: на цих стадіях приймається рішення стосовно вчиненого діяння, його безпосередньої кваліфікації як адміністративного проступку, а також визначення конкретної норми адміністративного законодавства, яка буде застосовуватись щодо конкретного діяння.

Теоретично можна уявити, що при перегляді рішення в адміністративній справі перед суб'єктом кваліфікації постане питання про правильність визначення вчиненого діяння як адміністративного правопорушення чи адміністративного проступку, але на практиці навряд чи це буде мати місце. Але все ж таки, якщо на стадії розгляду адміністративної справи можна говорити про кваліфікацію адміністративного правопорушення, то на стадії

перегляду, окрім двох вказаних категорій, додається ще одна — адміністративно-правова кваліфікація.

Як вже зазначалося вище, адміністративно-правову кваліфікацію можна поділити (залежано від суб'єктів проведення кваліфікації) на: офіційну, неофіційну та доктринальну. Беручи до уваги надбання вчених кримінального права щодо видів кримінально-правової кваліфікації, при врахуванні двох різних підходів щодо виділення їх видів, які надають В.В. Кузнецов, А.В. Савченко¹ та Г.Є. Болдарь², та запропонованого нами підходу щодо розуміння понять «адміністративно-правової кваліфікації», «кваліфікації адміністративного правопорушення», спробуємо провести розмежування на види адміністративно-правової кваліфікації як категорії, що включає в себе «кваліфікацію адміністративного правопорушення»:

— за стадіями адміністративно-процедурної кваліфікації можна виділити:

- первинну (проводиться одразу при виявленні адміністративного діяння чи правопорушення, можна сказати «на місці»);

- попередню (виникає під час розумового процесу уповноваженої особи до моменту прибуття на місце вчинення адміністративного правопорушення, під час розумового процесу уповноваженої особи);

- остаточну (здійснюється під час винесення рішення або перегляду справи у випадку його оскарження);

— за метою проведення кваліфікації:

- наукова (така адміністративно-правова кваліфікація буде здійснюватися переважно в роботах науковців і може бути не пов'язана з якимось конкретним правопорушенням);

- практична (здійснюється безпосередньо по факту вчиненого діяння);

— за правильністю проведення процедури:

¹Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / [В. В. Кузнецов, А. В. Савченко] ; за заг. ред. проф. Є. М. Моїсєєва та О. М. Джужи; наук. ред. к.ю.н., доц. І. А. Вартилицька. — [2-е вид. перероб.]. — К. : КНТ, 2007. — С. 30–34.

²Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. — К. : Істина, 2011. — С.16–19.

- правильна (проведена з додержанням усіх правил, принципів адміністративно-правової кваліфікації на високому професійному рівні та без помилок);
- неправильна (у процесі кваліфікації були допущені помилки, які вплинули на результат: неправильний висновок стосовно того чи іншого діяння або застосування до правопорушника неправильної норми адміністративного законодавства);
 - за результатами:
 - позитивна (не несе негативних наслідків для суб'єкта, щодо якого здійснюється кваліфікація);
 - негативна (у кінцевому результаті при проведенні кваліфікації до суб'єкта адміністративного правопорушення буде застосовуватись адміністративна відповідальність);
 - залежно від кількості вчинених правопорушень:
 - сукупна (виникає тоді, коли особа вчиняє декілька адміністративних проступків до того моменту, поки вона не буде притягнута до адміністративної відповідальності);
 - рецидивна (тобто вчинення особою ще одного адміністративного делікту вже після її притягнення до адміністративної відповідальності за інше правопорушення);
 - спеціального рецидиву (особа скоює таке адміністративне правопорушення, за яке її вже було притягнуто до відповідальності);
 - залежно від суб'єкта, який провадить кваліфікацію:
 - кваліфікація, яка здійснюється органами Національної поліції України;
 - кваліфікація, яка здійснюється адміністративними комісіями при виконавчих комітетах місцевих рад;
 - кваліфікація, яка здійснюється районними (міськими) судами (суддями);
 - кваліфікація, яка здійснюється органами державних інспекцій;

- кваліфікація, яка провадиться іншими уповноваженими органами (посадовими особами);

- залежно від кількості суб'єктів, які проводять кваліфікацію:

- колегіальна;
- одноособова.

Адміністративно-правова кваліфікація має власні завдання, що втілюються в її функціях, перелік яких у науці адміністративного права на сьогодні не закріплено, а питання щодо функціонального аналізу адміністративно-правової кваліфікації чи кваліфікації адміністративного проступку — не вирішено. Тому маємо намір запропонувати виправлення даного «недоліку» та виділити такі функції адміністративно-правової кваліфікації: онтологічну, соціально-політичну, логічну та психологічну.

Онтологічна функція має місце під час визначення наявності у вчиненому діянні ознак, що характеризують склад адміністративного проступку. На основі такого аналізу робиться висновок про те, чи є діяння правопорушенням взагалі, а якщо є, то яким саме (адміністративним, кримінальним іт. д.).

Соціально-політична функція полягає у тому, що діяння особи буде кваліфікуватися за ознакою суспільної шкідливості, тобто саме з позиції тяжкості заподіяної шкоди особі, суспільству та державі.

Психологічна функція. Нами вже не раз підкреслювалось, що процес кваліфікації — ніщо інше як розумовий процес її суб'єкта, який, у свою чергу, є психологічним.

Логічна функція впливає з того, що сама по собі адміністративно-правова кваліфікація являє собою логічний процес, який здійснюється на основі та за допомогою законів логіки.

Оскільки ми співвідносимо адміністративно-правову кваліфікацію та кваліфікацію адміністративного правопорушення як частину та ціле, то останній категорії разом з вищезазначеними загальними будуть притаманні ще й індивідуальні функції, серед яких, на нашу думку, необхідно виділити:

гносеологічну, практично-прикладну, конкретизаційну, превентивну та виховну.

Гносеологічна функція втілюється у накопиченні теоретичних навичок щодо кваліфікації адміністративних правопорушень і забезпечує формування відповідної інформаційної бази. Під інформаційною базою у цьому контексті ми маємо на увазі сукупність практичних та теоретичних знань суб'єкта уповноваженого проводити кваліфікацію адміністративних правопорушень, зокрема у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Також накопичення практичних навичок щодо проведення кваліфікації адміністративних проступків, тобто певного досвіду буде знижувати випадки помилкової кваліфікації.

За допомогою практично-прикладної функції здійснюється безпосередньо сам процес кваліфікації адміністративного проступку, у процесі здійснення якого у суб'єкта формуються практичні навички щодо проведення кваліфікації тих чи інших деліктів, прискорюється її здійснення та підвищується професійний рівень суб'єкта, що її проводить.

Конкретизаційна функція кваліфікації адміністративного делікту проявляється при співставленні вчиненого проступку з нормами адміністративно-деліктного законодавства та обранні саме тієї норми права, якій воно відповідає.

Адміністративно-правова кваліфікація має важливе значення у сфері попередження правопорушень, а правильна кваліфікація створює умови для зниження кількості адміністративних правопорушень та проступків. Саме у такому сенсі слід розглядати превентивну функцію кваліфікації адміністративного правопорушення.

Виховна функція кваліфікації адміністративного проступку буде впливати з попередньої функції, оскільки точна кваліфікація діяння та справедливо призначені санкції за нього певною мірою будуть мати вплив на рівень правосвідомості суспільства й сприяти формуванню правової поведінки

всередині нього. Виховувати громадян щодо дотримання норм законодавства (зокрема, адміністративного) та поваги до закону.

1.2. Громадський порядок та громадська безпека як об'єкт адміністративно-правового забезпечення

Громадський порядок та громадська безпека встановлюються й охороняються державою, через її органи для суспільства, забезпечення належного рівня його існування, через захист прав і свобод громадян, створення сприятливих умов для реалізації їх обов'язків. Недодержання належного рівня громадського порядку та безпеки всередині будь-якої країни спровокує хаос та безлад — існування та функціонування за таких умов громадського суспільства та, власне, держави, здається неможливим. А, отже, забезпечення та підтримання громадського порядку та безпеки — одне з головних завдань держави. Про це свідчить і ст. 3 Конституції України, де зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»¹.

Правопорушення у сфері громадського порядку мали місце у всі часи і у всіх без виключення державах. Нецензурна лайка, розпивання алкогольних напоїв, куріння у громадських місцях, насильство в сім'ї, невиконання батьками обов'язків щодо виховання дітей сьогодні є найбільш розповсюдженими адміністративними правопорушеннями, які закріплені у главі XIV КУпАП. Ускладнення політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні може взагалі погіршити ситуацію та спровокувати збільшення кількості правопорушень, у тому числі таких як дрібні хуліганства,

¹Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

стрільба у населених пунктах, завідомо неправдиві виклики, тощо. Одним з основних нормативно-правових актів, який регулює відносини у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, є КУпАП (зокрема, глава 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку»). Це дає підстави говорити про те, що забезпечення громадської безпеки та громадського порядку — це галузь адміністративно-політична, в межах якої створюються нормальні умови для життєдіяльності людей у найрізноманітніших сферах суспільних відносин¹.

Незважаючи на те, що у законодавчих актах досить часто вживаються терміни «громадський порядок» та «громадська безпека», в жодному не закріплені їх загальні дефініції як категорій адміністративного права. Таку прогалину намагалися заповнити науковці, які пропонували різні дефініції обох понять, розглядали їх суть і значення, але так і не дійшли спільної думки. Отже, на сьогодні недоліком залишається відсутність нормативного закріплення понять «громадський порядок» та «громадська безпека», в першу чергу в КУпАП. На думку І.М. Копотун, «це буде сприяти: 1) точному визначенню самого поняття, його місця та значення в державному будівництві, що допоможе розв'язати низку проблем правового регулювання суспільних відносин (зокрема, при відмежуванні адміністративних правопорушень від кримінально караних); 2) вирішенню питань про ступінь суспільної небезпеки посягання на громадський порядок та їх правової кваліфікації; 3) вирішенню питань про розділ компетенції державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій у сфері охорони громадського порядку»². Більш того, від того, який зміст буде вкладатися у ці дві категорії, та

¹Джагунов Г. В. Деякі аспекти адміністративної відповідальності в сфері забезпечення громадської безпеки / Г. В. Джагунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. — 2010. — Спеціальний випуск № 6 у 3-х ч., ч. 2. — С. 183.

²Олійничук Р. П. Еволюція та сучасний зміст поняття «громадський порядок» у теорії кримінального права / Р. П. Олійничук // Право і суспільство : наук. журн. — 2012. — № 3. — С. 191.

від меж, які будуть встановлюватися, буде залежати реальне забезпечення прав і свобод людини і громадянина¹.

Основні засоби регулювання громадського порядку — це правові норми, певні правила поведінки, які є обов'язковим стандартом. Забезпечення державними органами громадського порядку сприяє охороні прав і свобод людини, стабільності у суспільстві та є гарантією розвитку духовних потреб громадян. З цього приводу слушною є думка А.А. Манжули про те, що «одна з головних функцій держави — охорона громадського порядку. Ця функція входить в коло публічних відносин, відносин між владою та громадянином. Тобто народ (громадяни) делегував певні природні функції влади державі, як наслідок, очікує від влади забезпечення власної безпеки. Безпеки, яка унеможлиблює будь-яке порушення прав громадян і осіб, які перебувають під захистом держави»². У свою чергу, держава в особі своїх органів, насамперед через органи внутрішніх справ, забезпечує громадській порядок.

Р.П.Олійничук, в свою чергу, також зазначає, що «у сучасних умовах нестабільності у різних сферах суспільного життя неабияке значення має дотримання громадського порядку, який пов'язаний з відносинами, що забезпечують обстановку суспільного спокою і поведінку громадян відповідно до закону»³.

На підставі положень КУпАП був прийнятий Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів». Цей закон визначає громадський порядок як «сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення

¹ Оніщук О. О. Громадський порядок як провідний напрям адміністративної діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах / О. О. Оніщук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2010. — Вип. 156. — С. 232. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/8026/1/10000.pdf>

² Манжула А. Охорона громадського порядку — одна з головних функцій держави // IPnews. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rupor.today/ipnews/8684-Okhorona-gromadskogo-porjadku-odna-z-golovnikh-funkcijj-derzhavi.html>.

³ Олійничук Р. П. Еволюція та сучасний зміст поняття «громадський порядок» у теорії кримінального права / Р. П. Олійничук // Право і суспільство : наук. журн. — 2012. — № 3. — С. 190.

футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм»¹. Але, на наш погляд, не варто поширювати дане визначення на загальне поняття громадського порядку, бо воно надане занадто у вузькому сенсі й орієнтоване лише на конкретну сферу — громадську безпеку під час проведення футбольних матчів. У Положенні про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС України) від 11.11.2010 р. № 550, закріплено, що «громадський порядок — це система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі»². Останнє визначення, на нашу думку, є більш близьким до поняття громадського порядку, що сформулювалося в юридичній науці, тому що така дефініція має певні спільні риси з безліччю визначень громадського порядку, які були надані вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Так, наприклад, А. Джангман і А. Шмід визначають громадський порядок як «стан мирного співіснування членів суспільства, позначений відсутністю ворожих дій, повстань, бунтів або іншої поведінки, здатної порушити повсякденне, нормальне громадське життя. До порушень належать носіння зброї, дії напіввійськових формувань, носіння форми певної партії або групи, заклики до повстання»³.

¹Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011 № 3673-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2012. — № 9. — Ст. 64, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3673-17/conv>.

²Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 11.11.2010 з наст. змінами № 550 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>.

³Подолька А. М. Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення / А. М. Подолька // Вісник національної академії прокуратури України. — 2009. — № 2. — С. 55.

Н.Делмар, який займав посаду градоначальника Парижу, визначав громадський порядок як «найважливішу галузь компетенції держави, покликану охороняти порядок у громадських місцях»¹.

О.І. Ульянов громадський порядок визначає як «систему суспільних відносин, урегульованих нормами права й іншими соціальними нормами, що забезпечують спокій населення, повагу до суспільної моралі, до честі і гідності громадян у громадських місцях»².

О.Ф. Скакун зазначає, що «громадський порядок — це стан (режим) упорядкованості соціальними нормами (нормами права, моралі, корпоративними нормами, нормами-звичаями) системи суспільних відносин і їх додержання»³.

В.П. Нагребельний надає детальне визначення громадського порядку як «урегульованої правовими та іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, поважання честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. Сферу громадського порядку становлять переважно відносини, що виникають і розвиваються у громадських місцях, до яких належать насамперед місця спільного проживання, праці, відпочинку, а також спілкування людей з метою задоволення різноманітних життєвих потреб»⁴.

У радянському адміністративному праві громадський порядок визначався як «урегульований правом і мораллю та іншими соціальними нормами порядок відносин у соціалістичному суспільстві, в якому кожний учасник покликаний суворо виконувати покладені на нього правові, моральні та інші обов'язки і діяти відповідно до наданих йому законом прав»⁵. І хоча ми вже майже чверть

¹Сервецький І. В. Деякі проблеми тлумачення поняття охорони громадського порядку / І. В. Сервецький, О. В. Сапрун // Кримінальне право, кримінологія. — 2013. — № 7. — С. 65.

²Ульянов О. І. Адміністративно-правовий захист міліцією прав громадян у сфері громадського порядку : дис. к-та юридич. наук : 12.00.07 / Ульянов Олександр Іванович. — Одеса, 2002. — С. 22.

³Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун; пер. з рос. — Х. : Консум, 2001. — 656 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/70076-3-normi-moral-normi-prava.html>.

⁴Юридична енциклопедія / авт.-упоряд. В. П. Нагребельний. — К. : УРЕ ім. М. Бажана, 1998. — Т. 1. — С. 632.

⁵Радянське адміністративне право. (Особлива частина) : підручник / І. М. Пахомов, М. І. Андріанов, Є. В. Додін. — К. : Вища шк., 1971. — С. 255.

століття живемо в незалежній Україні, не можна не враховувати це визначення, оскільки сама його суть відображається у сучасних дослідженнях сфери громадського порядку. На підставі цих визначень ми можемо відокремити риси, що притаманні такій правовій категорії як громадський порядок:

- це система належних суспільних відносин, що складається у процесі регулювання певними нормами; переважно встановлюється в нормах права;
- норми, що регулюють такі відносини, містяться не тільки у галузях адміністративного та кримінального права, також важливу роль грають як норми інших галузей права, так і такі категорії як мораль та звичай;
- певною мірою є регулятором громадської дисципліни;
- забезпечує реалізацію прав і свобод людини і у той же час забезпечує виконання їх обов’язків;
- за порушення громадського порядку правопорушник неодмінно понесе відповідальність;
- забезпечується державними заходами.

Отже, громадський порядок як об’єкт адміністративно-правового забезпечення — це певна система суспільних відносин, що забезпечує можливість реалізації прав і свобод людини, а також виконання обов’язків, яка регулюється нормами права з дотриманням норм моралі та звичаєвого права, створюючи дисципліну в суспільстві шляхом забезпечення державними заходами. У юридичній науці традиційно розглядають громадський порядок у широкому та вузькому значеннях, але погляди різних науковців дещо відрізняються при розкритті змісту цих двох значень. Це можна побачити з вищенаведеного, де мова йде переважно про громадський порядок саме у широкому розумінні.

Якщо говорити про громадський порядок як об’єкт адміністративно-правового забезпечення, то доречніше приділяти увагу саме вузькому значенню, оскільки воно передбачає систему суспільних відносин, пов’язаних із знаходженням людей в громадських місцях (ст. 173, ст. 174, ст. 175-1, ст. 178, ст. 181, ст. 182 КУпАП). Визначення громадського місця можна знайти у Законі

України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»: це «частина(частини)будь-якоїбудівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони»¹, але навряд чи його можна назвати повним. З приводу цього питання все ж таки краще звернутися до визначень, що сформулювались у юридичній науці.

Так, В.В.Доненко зазначає, що у вузькому (спеціальному) розумінні «громадський порядок — це частина загального поняття, якою є система врегульованих юридичними нормами відносин, що складаються у випадках, коли фізичні особи перебувають у громадських місцях, і захищаються від порушень заходами державного примусу»².

Важко не погодитись з висловом А.М. Подоляки про те, що «практично всі дослідники обмежують просторові межі, в яких охороняється громадський порядок, тільки громадськими місцями. Під ними розуміються громадські місця, доступні для невизначеного кола осіб (вулиці, парки, громадський транспорт, місця масового відпочинку)»³. У науці утвердилось визначення громадського місця, яке навели І.П. Голосніченко і Я.Ю. Кондратьєв, як місця «спілкування людей з метою задоволення різноманітних життєвих потреб»⁴.

Отже, вважаємо за необхідне вивести поняття громадського порядку зі сфери вживання тютюнових виробів, зробивши його ширшим. Уточнення приведе до єдиного чіткого розуміння громадського місця та дозволить виключити певну неоднозначність. Цілком логічно, що визначення

¹ Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2005. — № 52. — Ст. 565 із змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2899-15>.

² Доненко В. В. «Громадський порядок», «громадська безпека», «безпека дорожнього руху» як складові безпеки / В. В. Доненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 4. — С. 30.

³ Подоляка А. М. Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення / А. М. Подоляка // Вісник національної академії прокуратури України. — 2009. — № 2. — С. 55.

⁴ Стасенко В. І. До питання про визначення поняття вуличної злочинності / В. І. Стасенко // Право і суспільство. — 2012. — № 3. — С. 177–178. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2012_3_46.pdf.

громадського місця, яке міститься у зазначеному законі, не можна використовувати щодо громадського порядку у вузькому розумінні.

На наш погляд, громадський порядок у вузькому розумінні — це такий стан суспільства, при якому забезпечується правомірна поведінка громадян у громадських місцях, при якому останні без перешкоджань можуть реалізовувати свої права і обов'язки, знаходячись у спокійній та мирній обстановці, яка забезпечується певними державними органами, зокрема, органами внутрішніх справ. Не можна підміняти широке та вузьке розуміння громадського порядку одне одним, ці два визначення існують окремо і вживаються окремо одне від іншого по мірі необхідності.

На основі зазначеного можемо сформулювати ознаки, які притаманні громадському порядку (у вузькому значенні):

- встановлюється у громадських місцях, виключний перелік яких закріплений у чинному законодавстві;
- його дотримання залежить від моральних якостей громадян, а також від їх належної поведінки;
- контроль за дотриманням покладається переважно на органи внутрішніх справ;
- дотримання громадського порядку сприяє спокійному та мирному існуванню.

Отже, адміністративно-правові норми, які покликані регулювати громадський порядок, виконують вкрай важливі функції, забезпечуючи стабільність та сприятливий клімат для існування суспільства та його розвитку. Тому так важливо, щоб визначення, які входять до сфери забезпечення громадського порядку, були максимально точними та повними, це дасть змогу органам, які покликані захищати громадський порядок, отримати належну методологічну базу для своєї роботи, покращити теоретичні знання та на їх основі вдосконалити свою практичну діяльність, що, у свою чергу, буде сприяти зміцненню громадського порядку.

У науковій літературі, зокрема, у підручниках «Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ», «Адміністративні проступки, підвідомчі міліції: кваліфікація, доказування, особливості провадження» та ін., серед елементів громадського порядку пропонується виділяти: цілі його встановлення, засоби регулювання та, власне, зміст¹².

Ціль — це певний стан у майбутньому, який не відповідає тому, який є на теперішній час, і який необхідно досягти задля досягнення «успіху». «Успіхом», на нашу думку, є реальне встановлення громадського порядку у державі шляхом забезпечення недоторканості життя, здоров'я, гідності та прав людини і громадянина, власності (приватної та державної) та забезпечення необхідних, реальних умов діяльності підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян. Неможливо досягти будь-якої цілі без реальних дій, за допомогою певних засобів. Основними засобами забезпечення громадського порядку справедливо вважати норми: правові та соціальні. Під останніми слід розуміти моральні, релігійні норми, звичаї та суспільні, громадські правила, зокрема, правила громадського співжиття. Правові норми покликані регулювати такі суспільні відносини, які не можуть бути врегульовані соціальними нормами, тобто більш складні та значні. Але дія основних засобів була б малоефективною без похідних, маємо на увазі те, що саме за допомогою вищезазначених засобів створюються певні органи та установи, метою яких є реалізація у необхідному обсязі суспільних відносин, що складаються між державою в особі її органів і громадянами та визначають їх компетенцію та сферу впливу. Все це окреслює зміст громадського порядку, який впливає з цілей його забезпечення.

Зміст громадського порядку нерозривно пов'язаний з поняттям громадської безпеки. Співвідношення цих понять доволі жваво обговорюється у юридичній науці, зокрема, вченими адміністративного та кримінального

¹Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Загальна частина / За заг. ред. Є. М. Моїсєєва, Ю. І. Римаренка, В. І. Олефіра та ін. — К. : КНТ, 2008. — С. 177–180 (гриф МОН «Рекомендовано», лист № 1.4/18-Г18-106.1 від 10.01.2009).

²Адміністративні проступки, підвідомчі міліції: кваліфікація, доказування, особливості провадження : мультимедійний навчальний посібник // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/books/admin_prostypku/Files/L5/L5_1.htm.

права. Це обумовило появу декількох підходів з приводу вирішення цього питання, які виклала Р.М. Ширшикова у своїй роботі¹. На основі її роботи можемо зазначити, що на сьогодні сформовано три підходи щодо співвідношення понять «громадський порядок» і «громадська безпека». Перша група вчених (М.І.Єропкін, Л.Л.Попов, Г.А.Туманов, І.І.Веремеєнко) вважають, що поняття громадського порядку не тільки ширше за поняття громадської безпеки, а й охоплює його. Вони обґрунтовують це тим, що при визначенні змісту громадського порядку посилаються на ознаки, які притаманні громадській безпеці».

Друга група вчених (представником якої є П.С. Матишевській), навпаки, зазначає, що до поняття громадської безпеки входить поняття громадського порядку, звужуючи зміст останнього.

Третя група вчених (Р.М. Ширшикова та Ф.Є. Колонтаєвський) наполягають на тому, що ці два поняття у юридичній доктрині існують окремо один від одного, при цьому мають досить тісний зв'язок. На думку Р.М. Ширшикової, зміст громадського порядку тісно пов'язаний зі змістом громадської безпеки, остання, у свою чергу, «являє собою відносини, пов'язані з відверненням або ліквідацією шкідливих для життя й здоров'я людини наслідків, що викликані небезпечною для оточуючих поведінкою людей або дією стихійних сил природи»². Порушити нормальний порядок суспільного життя, суспільних відносин, що склалися, створити загрозу безпеці громадян та збереженню їх майна, порушити нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян можуть і такі обставини як: стихійні лиха, пожежі, паводки, землетруси, епідемії, тощо. Підтримуючи останню точку зору, погоджуємось з Ю.Ю.Азаровим, який при розгляді змісту категорії «громадська безпека» акцентує увагу на її співвідношенні з «громадським порядком» та підкреслює особливу

¹Ширшикова Р. М. Сутнісно-функціональний аналіз категорій громадського порядку та громадської безпеки / Р. М. Ширшикова // Суспільство. Держава. Управління. Право. Науковий журнал. — 2012. — № 1. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ipch_2013_2_18.pdf.

²Там само.

актуальність даного питання з огляду на відсутність у вітчизняній правовій науці єдиного підходу щодо тлумачення вказаних термінів¹.

З дефініцією поняття «громадської безпеки» у вітчизняному законодавстві склалася аналогічна ситуація, що й з категорією «громадський порядок». В.Г. Фатхутдінов, акцентуючи увагу на наявності значної кількості переважно доктринальних тлумачень громадської безпеки, наголошує на необхідності вироблення уніфікованого поняття та його законодавчого закріплення².

У Міжнародній поліцейській енциклопедії «громадська безпека» визначається як «система суспільних відносин, які регулюються нормами права, для забезпечення безпеки особи, громадського спокою, сприятливих умов і відпочинку громадян, а також нормального функціонування державних органів і громадських об'єднань, підприємств, установ і організацій, від загрози, що створюють злочинні та інші протиправні посягання, порушення порядку користування джерелом підвищеної небезпеки, предметами і речовинами, вилученими з вільного обігу, явищ негативного техногенного та природного характеру та інших особливих обставин»³.

В.В. Доненко вважає, що громадську безпеку слід розглядати як «стан захищеності духовних та матеріальних цінностей суспільства, встановленого порядку діяльності, майнових та немайнових прав, свобод кожної людини цього суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз, який забезпечує умови для їх нормальної життєдіяльності та розвитку»⁴.

¹Азаров Ю. Ю. Теоретико-правові засади забезпечення громадської безпеки в умовах надзвичайних ситуацій / Ю. Ю. Азаров // Митна справа. — Ч. 2. — Книга 1. — № 1. — 2013. — С. 333–334.

²Фатхутдінов В. Г. Місце громадської безпеки в системі національної безпеки / В. Г. Фатхутдінов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки» Т. 2 — 2014. — № 3. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo03/part_2/55.pdf.

³Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — Т. І. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. — С. 91.

⁴Доненко В. В. «Громадський порядок», «громадська безпека», «безпека дорожнього руху» як складові безпеки / В. В. Доненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 4. — С. 32.

М.С. Небеська зазначає, що під громадською безпекою необхідно розуміти «загальну захищеність, що відповідає інтересам суспільства і громадян, стан суспільних відносин, що запобігає загрозі заподіяння шкоди і забезпечує тим самим їх нормальне функціонування»¹.

У свою чергу, В.Ю.Кривенда пропонує таке визначення громадської безпеки — це «система суспільних відносин, урегульованих правовими та технічно-юридичними нормами, яка склалася у зв'язку з діяльністю державних органів і громадських організацій щодо попередження, припинення та ліквідації негативного впливу джерел підвищеної небезпеки та надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на особисту безпеку громадян, реалізацію її прав, свобод і соціально-значимих потреб, безпеку суспільства та розвиток його матеріальних і духовних цінностей, а також безпеку держави, збереження її територіальної цілісності, суверенітету та конституційного ладу»².

Є.Б. Ольховський у своїй дисертації розглядає громадську безпеку як «стан громадського порядку, порядку діяльності держави і громадських формувань, охорони прав і свобод громадян, захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз. При такому співвідношенні зазначених категорій будь-яке порушення громадського порядку містить в собі певну суспільну небезпеку, а наявна громадська небезпека порушує громадський порядок»³.

Отже, громадська безпека — це обов'язковий елемент нормального життя, при якому захищаються всі суспільні цінності. Державні органи функціонують відповідно до встановлених норм, захищаються майнові та

¹Небеська М. С. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М. С. Небеська; Харківський національний університет внутрішніх справ. — Харків, 2011. — С. 14.

²Кривенда В. Ю. Форми і методи діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. Ю. Кривенда; Київський національний університет внутрішніх справ. — Київ, 2009. — С. 15.

³Ольховський Є. Б. Адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Є. Б. Ольховський; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. — Харків, 2004. — С. 9.

немайнові права від будь-яких посягань. Тобто безпосередньо громадська безпека — одна зі складових фундаменту, що забезпечує успішне функціонування суспільства та держави в особі її органів. Пропонуємо розглядати громадську безпеку, як і громадський порядок, у двох значеннях: широкому та вузькому.

Громадська безпека (у широкому розумінні) — це уся сукупність прав (майнових і немайнових) і свобод громадян (які гарантовані Конституцією та іншими законами України), охорона традицій суспільства та звичаїв, які склалися у ньому, забезпечення мирного життя. У вузькому розумінні громадська безпека являє собою тільки ті відносини, які складаються з приводу (управлінської) адміністративно-політичної діяльності: встановлення у законах та підзаконних нормативно-правових актах форм, засобів та цілей діяльності державних органів, що забезпечує стабільне суспільне функціонування в екстремальних і побутових ситуаціях. Коли ми говоримо про громадську безпеку як об'єкт адміністративно-правового забезпечення, необхідно говорити про «громадську безпеку» у вузькому розумінні. Тому що в останньому випадку йдеться про відносини, що виникають між громадянами у процесі їх повсякденного життя: знаходження у громадських місцях, спілкування з іншими людьми, яке неодмінно регламентується різними правовими нормами, (суспільними) правилами та звичаями. Виходячи з визначення поняття «громадська безпека» у широкому розумінні, можемо виділити її ознаки:

- це суспільні відносини, що забезпечують стан захищеності суспільства та держави;
- суспільні відносини повинні підтримуватися на нормальному, життєво достатньому рівні, тобто наявна необхідність охорони прав і свобод громадян;
- положення щодо громадської безпеки, її принципи, цілі, засоби закріплені у законодавчих актах;
- діяльність держави в особі її уповноважених органів направлена не тільки на охорону, а ще на регулювання громадської безпеки;

- за порушення громадської безпеки встановлюється відповідальність в рамках українського законодавства;
- громадська безпека включає в себе, окрім правових норм, традиції і звичаї, які склалися у суспільстві.

Категорія «громадської безпеки» у вузькому значенні має власні специфічні риси:

- це суспільні відносини адміністративно-правового характеру;
- регулюється на рівні законів та переважно підзаконних нормативно-правових актів;
- за порушення норм, що регулюють сферу забезпечення громадської безпеки, настає виключно адміністративно-правова відповідальність;
- поняття «громадська безпека» у даному випадку більше стосується побутових ситуацій, які переважно виникають у громадських місцях;
- нерозривний зв'язок не тільки з побутовими, а й з екстремальними ситуаціями;
- громадська безпека у спеціальному розумінні в основному забезпечуються роботою уповноважених органів.

Пропонуємо під поняттям громадської безпеки як об'єкта адміністративно-правового забезпечення розуміти суспільні відносини адміністративно-правового (управлінського) характеру з приводу забезпечення миру та безпеки у побутовому житті та при виникненні екстремальних ситуацій шляхом прийняття переважно підзаконних нормативно-правових актів (інструкцій, постанов, розпоряджень) та забезпечення їх дії встановленням адміністративної відповідальності та роботою державних органів і громадських організацій.

Враховуючи позицію авторів підручника «Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України»¹ та позицію науковця

¹Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Загальна частина / За заг. ред. Є. М. Моїсєєва, Ю. І. Римаренка, В. І. Олефіра та ін. — К. : КНТ, 2008. — С. 187–188. (гриф МОН «Рекомендовано», лист № 1.4/18-Г18-106.1 від 10.01.2009).

А.В. Басова¹, пропонуємо в категорії громадської безпеки як об'єкта адміністративно-правового забезпечення виділити наступні елементи: цілі, методи (засоби) досягнення цих цілей і безпосередньо зміст громадської безпеки. Ціль забезпечення та охорони громадської безпеки можна окреслити як охорону майнових та немайнових прав суспільства від неправомірних посягань у повсякденному житті і при виникненні екстремальних і надзвичайних ситуацій. Основним засобом охорони та регулювання громадської безпеки є норми права. Далі необхідно розкрити зміст «громадської безпеки». О.І. Парубов вважає, що зміст громадської безпеки включає в себе суспільні відносини, які «виникають у процесі реалізації правових і технічних норм», що направлені на забезпечення безпеки населення, а також пов'язані з попередженням небезпечних загроз для життя та здоров'я людей².

Розглядаючи взаємозв'язок «громадського порядку» та «громадської безпеки», необхідно враховувати ще одне поняття — «особисту безпеку», тому що саме ці три взаємопов'язані елементи обумовлюють єдність та комплексність методів щодо забезпечення, регулювання та охорони громадського порядку та безпеки як об'єктів адміністративно-правового забезпечення. У процесі охорони та забезпечення громадського порядку та громадської безпеки так чи інакше автоматично зачіпаються інтереси не тільки держави чи усього суспільства, а й невідмінно безпека та охорона майнових і немайнових прав кожної людини, кожного громадянина як структурної одиниці всього суспільства. Особиста безпека — це такий стан захищеності кожної особи, який встановлюється переважно нормами адміністративного та кримінального законодавства, при якому не виникає безпосередніх загроз її життю, здоров'ю та особистій свободі та підтримується нормальний рівень життя. Це все дає підстави для виокремлення спільних та відмінних рис

¹Басов А. В. Забезпечення громадської безпеки: поняття та зміст / А.В. Басов // Адміністративне право і процес — 2012. — № 2 (2). — С. 86–91.

²Басов А. В. Забезпечення громадської безпеки: поняття та зміст / А.В. Басов // Адміністративне право і процес — 2012. — № 2 (2). — С. 86.

громадського порядку та громадської безпеки як об'єктів адміністративно-правового забезпечення. До спільних рис слід віднести:

- те, що ці дві категорії становлять суспільні відносини, які охороняються державою шляхом встановлення норм адміністративного та кримінального законодавства, переважно органами внутрішніх справ;
- наявність тісних зв'язків безпосередньо самих сфер громадського життя і велика кількість спільних рис дозволяє сприймати їх як дуже близькі категорії, зокрема, з приводу забезпечення мирної та безпечної життєдіяльності, захисту прав, свобод і законних інтересів кожної людини;
- поняття громадської безпеки та громадського порядку переважно стосується побутових і екстремальних ситуацій, які переважно виникають у громадських місцях.

До відмінностей можемо віднести такі риси:

- громадський порядок в першу чергу забезпечує можливість реалізації прав і свобод людини, а також створення умов для належного виконання обов'язків, а громадська безпека — забезпечення миру та безпеки у побутовому житті та при виникненні екстремальних ситуацій і недопущення та ліквідацію впливу шкідливих і несприятливих умов;
- громадський порядок регулюється та забезпечується нормами права з дотриманням норм моралі та звичаєвого права, а громадська безпека регулюється переважно нормами права та правилами: технічними та техніко-юридичними.

Особливу увагу слід приділити Закону України «Про національну поліцію України», у якому замість термінів «громадський порядок» і «громадська безпека» використовуються інші — «публічна безпека і порядок»: в п. 1 ч. 1 ст. 2 одним з завдань поліції є «надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку»¹. У Академічному тлумачному словнику «громадський» — такий, «який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним», а «публічний» — «який

¹Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. — Х. : Право, 2015 — С. 5.

відбувається в присутності публіки, людей або прилюдний»¹, у будь-якому разі, що під суспільством, що під публікою розуміються люди чи їх сукупність. А тому вважаємо зміст понять «громадський порядок», «громадська безпека» та «публічний порядок», «публічна безпека» рівними за обсягом. Термін «громадська безпека» вживається у п. 1ч. 1 ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію», що регламентує застосування технічних приладів та технічних засобів поліцейськими з метою «охорони громадської безпеки та власності»², одночасно з поняттями «публічний порядок», «публічна безпека». Сьогодні в світі для позначення вищезазначених явищ застосовуються англійські словосполучення «publicorder» (перекладається як громадський порядок) і «publicsecurity» (громадська безпека). З урахуванням викладеного маємо думку, що законодавець в Законі України «Про Національну поліцію» під «публічним порядком» і «публічною безпекою» все ж таки розуміє громадський порядок і громадську безпеку. Нове формулювання «публічна безпека і порядок» пов'язане більше з реформою МВС, метою якої є поліція нового європейського рівня, відповідно, новою термінологією, прийнятої у світі, та перекладом іноземних словосполучень, а не із зміною обсягів понять громадського порядку та громадської безпеки.

1.3. Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки як різновид адміністративно-правової кваліфікації: сутність, значення, принципи

Однією з прогалин у адміністративно-правовій кваліфікації є відсутність теоретичної бази, у тому числі щодо кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської

¹Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

²Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. — Х. : Право, 2015 — С. 24.

безпеки. Маємо на увазі сукупність теоретичних положень, які б стали міцним методологічним фундаментом для проведення кваліфікації зазначеної групи правопорушень.

Сьогодні у доктрині адміністративного права майже не існує ні спеціальної літератури, ні методологічних посібників, ні рекомендацій для суб'єктів, до кола повноважень яких безпосередньо входить кваліфікація адміністративних правопорушень. Більш того, часто адміністративно-правова кваліфікація у юридичній літературі «йде поряд» з кримінально-правовою кваліфікацією, що по суті не дивно, тому що між кримінальним і адміністративним правопорушеннями є певні спільні риси. Проте, ототожнення процесу адміністративно-правової та кримінальної кваліфікації, а й таким чином, перенесення керівних положень останньої, є зайвим. На нашу думку, мати спільну теоретичну базу для різних галузей права — це не зовсім доречно, як і керуватися однаковою методологією, виробленою для кримінально-правової кваліфікації. Почати, на нашу думку, необхідно з найголовнішого — визначення сутності та значення адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадянського порядку та безпеки — це діяльність спеціально уповноваженого органу (посадової особи) щодо пізнання (визначення) юридично значущих ознак діяння (правопорушення), їх аналізу, узагальнення та співставлення з ознаками юридичного складу проступку, визначеного законодавством про адміністративні правопорушення, які посягають на суспільні відносини у сфері громадського порядку та громадської безпеки, та застосування передбаченої законом санкції. Необхідно застосовувати до адміністративного правопорушення у сфері громадського порядку та безпеки лише ту норму закону, яка у повному обсязі буде відбивати його склад. Недодержання цієї вимоги призведе до помилок (суб'єктивних і логічних), а помилки — до неправильної кваліфікації. Неправильну кваліфікацію, на нашу

думку, можна визначити як наділення складу злочину адміністративного правопорушення тими ознаками, які насправді йому не притаманні, та, як наслідок, його співставлення з неправильною нормою адміністративного законодавства й застосування до правопорушника санкції, яка не відповідає вчиненому діянню.

Значення кваліфікації адміністративних деліктів у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки впливає з одного з основних завдань держави — забезпечення громадянського порядку та охорона громадської безпеки. Держава не може бути «справжньою», коли люди не відчують себе під захистом країни, у якій вони знаходяться. Виконання зазначеного завдання неможливе без виявлення, припинення, усунення та попередження адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки. Правильна кваліфікація адміністративного правопорушення у сфері громадського порядку та безпеки гарантує застосування справедливого, законного та обґрунтованого покарання з урахуванням його виду та розміру, яке походить від повної, об'єктивної оцінки суспільної шкідливості адміністративного правопорушення та шкоди, яку ним завдано. Усе це стане запорукою автоматичного розмежування схожих складів адміністративних правопорушень між собою та адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та безпеки від схожих за своїми складами кримінальних злочинів.

Особливого значення правильна кваліфікація набуває, коли стає правилом, а не виключенням. За таких обставин це юридичне явище починає позитивно впливати на правосвідомість громадян, виховуючи та підвищуючи не тільки повагу до норм законодавства, у тому числі які регулюють правила належної поведінки у суспільстві, а й рівень законослухняності, зокрема, зменшення адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та безпеки. У цьому ракурсі можна говорити про стратегічно важливе значення правильної кваліфікації адміністративних правопорушень у зазначеній сфері. Стратегічне значення, тому що при виробленні та окресленні будь-яких

стратегій, планів, напрямків боротьби з адміністративними правопорушеннями у сфері громадянського порядку та безпеки необхідно враховувати, що одним з факторів ефективної боротьби є правильна адміністративно-правова кваліфікація. Зменшення правопорушень, передбачених ст. 173, 174, 176, 177, 177-2, 178 КУпАП, позитивно вплине на рівень злочинності, тобто призведе до його зменшення. В окремих випадках адміністративне правопорушення може стати тим чинником, який призведе до скоєння злочину. Здійснення правильної кваліфікації — умова точного, без відхилення, виконання принципу верховенства права, зазначеного у ст. 8 Конституції України¹.

Основою процесу кваліфікації будь-якого адміністративного правопорушення, будь-то діяння за складом правопорушення, схоже на дрібне хуліганство, доведення неповнолітнього до стану сп'яніння чи ворожіння в громадських місцях, мають становити основні положення догматичного характеру, якими суб'єкт правозастосування неодмінно повинен керуватися при проведенні кваліфікації адміністративного правопорушення.

Такі «постулати» в юридичній науці мають назву принципів. У Академічному тлумачному словнику української мови «принцип» пояснюється як: «1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; 3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці»².

Принципи адміністративно-правової кваліфікації на сьогодні незакріплені ані у адміністративному законодавстві, ані у теорії адміністративно-правової кваліфікації. Тому вважаємо за необхідне запропонувати власне бачення поняття «принципів адміністративно правової кваліфікації» та визначити їх як керівні положення, засади та вимоги, що характеризують зміст кваліфікації

¹Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

²Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

адміністративних правопорушень та які обов'язкові для дотримання суб'єктами адміністративно-юрисдикційних повноважень.

Детальний аналіз чинних нормативно-правових актів, зокрема, норм Конституції України та адміністративного законодавства (КУпАП, Кодексу адміністративного судочинства України), окремих положень міжнародно-правових актів, які ратифіковані Верховною Радою України й складають невід'ємну частину українського законодавства, та загальних принципів адміністративного права як галузі права дозволив нам запропонувати систему принципів адміністративно-правової кваліфікації. До такої системи можна віднести принципи: законності; рівності громадян перед законом; публічності; об'єктивності; вичерпності; персоналізації; повноти адміністративно-правової кваліфікації; вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються; недопустимості пред'явлення подвійного обвинувачення у вчиненні адміністративного правопорушення; незмінності; професіоналізму.

Принцип законності полягає у тому, що уся інформація про адміністративне правопорушення, включаючи повідомлення або одержання доказів та інформації про протиправне посягання на громадський порядок та громадську безпеку іншим способом, наприклад, у процесі патрулювання, повинна бути одержана виключно законним шляхом. В іншому випадку остання не може враховуватись при кваліфікації адміністративного правопорушення. Принцип законності також вимагає обов'язкового врахування обставин, при яких адміністративна відповідальність виключається. Відповідно до ч. 2 ст. 58 Конституції України: «Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення»¹. Таким чином, діяння особи–правопорушника необхідно кваліфікувати за тими нормами адміністративного законодавства, які діють на момент вчинення адміністративного правопорушення, не припускаючи кваліфікацію за

¹Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

аналогією. А отже, застосовувати лише ту адміністративну норму, яка прямо передбачена законом.

Принцип рівності громадян перед законом та органом (посадовою особою, яка проводить кваліфікацію адміністративного правопорушення) впливає з ч. 1 та 2 ст. 24 Конституції України: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»¹.

Принцип публічності кваліфікації адміністративного правопорушення полягає у тому, що уповноважені органи (посадові особи) здійснюють її офіційно, від імені держави. Тільки така кваліфікація призведе до правових наслідків.

Принцип об'єктивності кваліфікації адміністративного правопорушення виключає суб'єктивну оцінку уповноваженого органу (посадової особи), що її здійснює. При проведенні кваліфікації необхідно керуватися виключно інформацією про обставини справи, яка отримана з дотриманням принципу законності.

Принцип вичерпності гарантує кваліфікацію адміністративного правопорушення за такою правовою нормою в межах КУпАП, яка остаточно буде описувати його склад, при обов'язковій умові посилання на відповідну частину, пункт, підпункт застосованої статті.

Принцип персоналізації вимагає від суб'єкта кваліфікації проводити її, враховуючи особливості та індивідуальні ознаки як кожного адміністративного делікту, так і кожної особи правопорушника, що існують на момент вчинення адміністративного правопорушення та під час здійснення адміністративно-правової кваліфікації.

¹Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>.

Принцип повноти кваліфікації забезпечує необхідність врахування усіх без виключення діянь, які вчинила особа. Застосування якогось вибірного підходу чи кваліфікація окремої частини вчинених діянь — неприпустимі.

Принцип вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються, безпосередньо закріплений у ч. 3 ст. 62 Конституції України, відповідно до якої докази, які одержані незаконним шляхом, не можуть складати основу обвинувачення, так як і припущення¹. Так, коли ууповноваженого суб'єкта виникають сумніви щодо кваліфікації адміністративного правопорушення, він зобов'язаний тлумачити останні не інакше як на користь обвинуваченого.

Принцип недопустимості пред'явлення подвійного обвинувачення у вчиненні адміністративного правопорушення впливає зі ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення»². Тобто адміністративне правопорушення, що посягає на сферу громадського порядку та безпеки, не може кваліфікуватися за однією нормою КУпАП, якщо до цього при проведенні іншої кваліфікації діяння особи вже визначена норма, яка охоплює й вказане вище правопорушення.

Принцип незмінності кваліфікації захищає від її довільної (необґрунтованої, безпідставної) зміни. Підставами, за яких допускається зміна кваліфікації, є: здійснення помилки при кваліфікації, яка стала чинником, що призвів до неправильної кваліфікації; зміни обставин справи: виникнення нових чи визнання незаконними вже встановлених; викриття факту проведення завідомо неправильної кваліфікації, тобто факт зловживання особи, якій надано право державою проводити кваліфікацію адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки.

Принцип професіоналізму тісно переплітається з принципом публічності. Суб'єкти, які проводять кваліфікацію, повинні мати достатні теоретичні знання

¹Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>.

²Там само.

та професійні навички для її здійснення, оскільки юридичні наслідки проведення офіційної кваліфікації у будь-якому разі впливають на особу через призначення адміністративного покарання за вчинене правопорушення. До того ж необхідно створити належну теоретичну базу у вигляді методологічних порад, роз'яснень, листів, тощо, які будуть орієнтувати посадових осіб на здійснення правильної кваліфікації та пояснювати, як правильно розв'язувати спірні питання при кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки.

Кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки має свої особливості, які відображаються в принципах її здійснення. Серед них необхідно назвати принципи: своєчасного та швидкого реагування на адміністративне правопорушення та здійснення його кваліфікації; збереження стійкого співвідношення інтересів держави, суспільства та громадянина; відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від недиференційованих кримінальних правопорушень; використання, розроблення та удосконалення методологічної бази кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки; урахування міжнародного досвіду здійснення кваліфікації правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки.

Принцип своєчасного та швидкого реагування на адміністративне правопорушення та здійснення його кваліфікації повинен дотримуватися при процесі виявлення адміністративного делікту й полягати в швидкій та адекватній його кваліфікації. У такому випадку суб'єкт кваліфікації зможе припинити правопорушення та попередити його нове вчинення й при цьому не порушити права та свободи правопорушника. Особливе значення цей принцип має у сфері громадського порядку та громадської безпеки, тому що тут важливу роль грає як право, так і мораль: суб'єкт кваліфікації, взаємодіючи з правопорушником у даному процесі (на місці вчинення правопорушення), повинен не тільки правильно кваліфікувати проступок, а й донести негативні

наслідки кваліфікації та взагалі самого проступку до правопорушника. Більшість таких правопорушень вчиняються у громадських місцях, а тому їх припинення зазвичай проходить на очах багатьох людей, правильні дії суб'єкта кваліфікації за таких обставин можуть стати гарним прикладом некоректної поведінки для інших й тим самим попередити виникнення нових адміністративних правопорушень. Своєчасність та швидкість реагування на будь-яке адміністративне правопорушення, що посягає на громадський порядок та громадську безпеку, обумовлені тим, що при вчиненні таких адміністративних правопорушень як: куріння тютюнових виробів у заборонених місцях (ст. 175-1 КУпАП); придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення (ст. 177 КУпАП); розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ст. 178 КУпАП); азартні ігри, ворожіння в громадських місцях (ст. 188 КУпАП) іт.п., правопорушник може легко скрити вчинене ним правопорушення. Наприклад, сигарету можна викинути, пляшку із спиртним напоєм заховати, приблизно така ж ситуація виникає з предметами азартних ігор (карти, гральні кості, тощо).

Принцип збереження стійкого співвідношення інтересів держави, суспільства та громадянина. Панування громадського порядку та громадської безпеки — це завдання держави, при виконанні якого забезпечується збереження інтересів суспільства в цілому й окремо кожного громадянина, це основа збереження належного рівня життя в країні. Тому так важливо зберігати цей взаємозв'язок при проведенні адміністративної кваліфікації правопорушень.

Принцип відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від недиференційованих кримінальних правопорушень забезпечує правильне застосування адміністративного законодавства та накладення таких санкцій, які будуть відповідати вчиненому правопорушенню й таким чином сприяти утвердженню прав і свобод громадян.

Принцип використання, розроблення та удосконалення методологічної бази кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки обґрунтовується важливістю стабільності таких явищ як громадський порядок і громадська безпека, що дозволяє підтримувати належний рівень функціонування держави, взаємодію держави та суспільства та сталий розвиток останнього, що забезпечується у тому числі завдяки здійсненню правильної кваліфікації правопорушень у цієї сфері. З урахуванням того, що теорія адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки не сформульована та існує багато невирішених питань з приводу даної теми, виникає потреба в утвердженні сукупності методів і теоретичних положень даної тематики. Це стане потужним інструментом забезпечення як громадського порядку, так і громадської безпеки.

Принцип урахування міжнародного досвіду здійснення кваліфікації правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки посуті впливає з попереднього принципу. Ураховуючи те, що Україна сьогодні стала на шлях великих реформ, які не можуть не торкнутися адміністративної діяльності й які впроваджуються, спираючись на міжнародний досвід успішних країн Європи та Америки, процес кваліфікації адміністративних проступків у сфері громадського порядку та громадської безпеки повинен відповідати сучасним міжнародним стандартам, щоб «механізм кваліфікації адміністративних правопорушень» працював у взаємозв'язку з новим реформованим законодавством.

Визначення принципів адміністративно-правової кваліфікації, без перебільшення, відіграє велику роль, оскільки вони не тільки покладаються в основу вироблення правил щодо пошуку відповідних норм адміністративного законодавства, які підлягають застосуванню, а й втілюються в суворі вимоги кваліфікації адміністративних правопорушень, відхилення від яких тягне за собою вихід за межі правового поля. У практичній діяльності органів внутрішніх справ додержання зазначених принципів забезпечить вироблення алгоритму дій посадової особи при проведенні адміністративно-правової

кваліфікації, що сприятиме зменшенню кількості випадків помилкової кваліфікації адміністративних правопорушень, а значить, зміцненню законності та правопорядку у державі.

1.4 Сучасний стан вітчизняного законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки та його значення для кваліфікації зазначених правопорушень

На сьогоднішній день однією з найактуальніших проблем залишається питання щодо правового регулювання адміністративно-правової кваліфікації взагалі та адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки зокрема. Складні та неоднозначні умови, в яких знаходиться наша держава, викликають необхідність приділити ще більшу увагу забезпеченню громадського порядку, особливо громадської безпеки. Це неможливо без належної теоретичної та методологічної бази, у тому числі й з питання адміністративно-правової кваліфікації. Адже будь-яка кваліфікація впливає на інтереси як конкретної особи, так і держави взагалі, є основою призначення справедливого покарання. Все це впливає на невід’ємні складові правової держави — законність та правопорядок.

При всій важливості проведення належної адміністративно-правової кваліфікації, можемо констатувати факт відсутності легального визначення цього поняття та відсутності єдиної думки з цього приводу серед науковців. Звідси випливає неоднозначність розуміння не тільки поняття «адміністративно-правової кваліфікації», але й інших тісно пов’язаних з ним понять, принципів, функцій, стадій, етапів та видів адміністративно-правової кваліфікації.

На практиці кваліфікація адміністративних правопорушень проводиться на загальних професійних знаннях, уміннях та навичках уповноважених

суб'єктів здійснення кваліфікації, які спираються переважно на теоретичну базу кваліфікації злочинів у кримінальному праві та окремих теоретичних розробок з даної тематики у теорії адміністративного права. Проте, методи, які використовуються у кримінальному праві, не будуть якісно працювати в адміністративному, оскільки це дві різні галузі права.

Забезпечення, регулювання та охорона громадського порядку та громадської безпеки, а також всі напрямки щодо попередження посягань(у т. ч. проведення адміністративно-правової кваліфікації) на ці два об'єкти адміністративної охорони неможливі без діяльностінормотворчих органів різних рівнів і напрямків. Проведення реформ, обрання та закріплення методів і засобів щодо попередження посягань на сферу громадського порядку та громадської безпеки, встановлення порядку діяльності суб'єктів щодо їх охорони — все це в першу чергу регулюється на законодавчому рівні. Такі нормативно-правові акти являють собою основу, на базі якої стає можливе панування громадського порядку та громадської безпеки в країні. Не останню роль у даному випадку відіграють адміністративно-правові норми, які потребують доопрацювання та вдосконалення. Підтвердженням даного факту є незавершена адміністративна реформа в Україні.

Слушно зазначає А.М.Подолька, що «адміністративно-правові форми забезпечення громадського порядку мають державно-владний характер, що полягає у здійсненні суб'єктами охорони, від імені держави, в межах своєї компетенції повноважень, визначених законами та іншими нормативно-правовими актами. Адміністративне забезпечення громадського порядку носить розпорядчий характер, оскільки органи державної влади мають право віддавати розпорядження та давати вказівки, обов'язкові для виконання всіма, кого вони стосуються, а за необхідності — застосувати передбачені законом заходи примусу»¹. Такі ж властивості можна перенести й на охорону громадської безпеки.

Таким чином, за допомогою адміністративно-правових

¹Подолька А. М. Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення / А. М. Подолька // Вісник національної академії прокуратури України. — 2009. — № 2. — С. 54.

формвідповідними суб'єктами в межах повноважень, наданих їм державою, здійснюється його охорона громадської безпеки. Йдеться про розпорядчий характер, оскільки відповідні норми лише регламентують її охорону шляхом видання наказів і надання вказівок, але безпосередньо її не здійснюють.

За тридцять років редакція КУпАП змінювалась дуже багато разів: певні статті виключались, а замість них додавались нові. Все це пояснюється історичними, економічними та політичними змінами. Однією з таких змін було прийняття виняткового документа — Акту проголошення незалежності України. Але, на жаль, внутрішній зміст Кодексу України про адміністративні правопорушення особливо не змінився. І цей факт на сьогодні має негативні наслідки, оскільки «радянське минуле» не зовсім сумісне з будівництвом нової демократичної, незалежної держави.

Незважаючи на досить стару назву глави 14 КУпАП, яка ще з 1984 року містить поняття «громадський порядок» і «громадська безпека», належних дефініцій цих понять на законодавчому рівні не існує, частіше вони звужуються до окремої, вузької сфери суспільного життя. У відомчому законодавстві МВС України громадський порядок визначено як «систему суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі», а громадську безпеку — як «стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями»¹.

Наведені вище дефініції понять громадського порядку та громадської безпеки здаються нам непридатними для широкого застосування, зокрема, при здійсненні адміністративно-правової кваліфікації, тому що їх зміст звужений та

¹ Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 11.11.2010 р. з наст. змінами № 550 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>.

охоплює виключно діяльність щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки окремими спеціально уповноваженими суб'єктами. Отже, існує потреба в закріпленні дефініцій цих понять саме як об'єктів адміністративно-правової охорони у належному законодавчому акті, тобто у КУпАП, так само як і дефініції «громадського місця».

Ми вже зазначали, що останнім часом замість понять «громадський порядок» і «громадська безпека» використовуються терміни «публічний порядок» і «публічна безпека», зокрема, в Законі України «Про Національну поліцію України». На нашу думку, запровадження нової термінології дає підстави, з однієї сторони, для широкої наукової дискусії, але з іншої — відволікає від визначення самої сутності цих явищ, викликає суперечки та різночитання у законах, невизначеність алгоритмів дій правоохоронних органів, у тому числі і працівників поліції.

Легальне визначення публічної безпеки і порядку відсутнє, а отже, що мав на увазі законодавець, вживаючи ці терміни, незрозуміло. Окрім того, це яскравий приклад неузгодженості термінології, що вживається у різних нормативно-правових актах. Зазначене лише сприятиме помилкам при здійсненні кваліфікації адміністративних проступків, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, з огляду на те, що остання вимагає надзвичайної точності як в діях, що здійснюються у процесі кваліфікації, так і в понятійному апараті.

Ми вважаємо необхідним наголосити на тому, що 14 глава КУпАП об'єднує не всі адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку. Зокрема, у ст. 20 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» зазначено, що: «За правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів до суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних

мінімумів доходів громадян у разі: ухилення від затвердження у встановленому законом порядку правил поведінки і правил пожежної безпеки, порядку надання медичної допомоги постраждалим особам, евакуації осіб у разі виникнення надзвичайної ситуації або пожежі; нерозміщення правил поведінки і правил пожежної безпеки у визначених законом місцях; невиконання обов'язку щодо виділення для органів, що здійснюють державну охорону посадових осіб, окремих місць, а також щодо виділення під час проведення матчу приміщень для роботи підрозділів спеціальних суб'єктів забезпечення громадського порядку та громадської безпеки...»¹, в той же час «справи про правопорушення у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів розглядаються уповноваженим органом з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, за результатами розгляду виносяться постанови. Від імені уповноваженого органу розглядати справи про правопорушення і накладати стягнення мають право керівник уповноваженого органу з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, його заступники, начальник територіального органу Національної поліції, його заступники» (ч. 1 і 2 ст. 21).

Виходячи з наведених законодавчих норм, за матеріалами правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки будуть формуватися справи про правопорушення у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, які будуть розглядатися уповноваженим органом з питань забезпечення публічної безпеки і порядку (його керівником або заступниками), начальником або заступниками керівника територіального органу Національної поліції. Тобто наявні термінологічні розбіжності: змінюючи одну статтю закону, зміст попередньої залишається без змін. У даному випадку може виникнути питання: чи може орган, що забезпечує публічну безпеку і порядок, накладати фінансові санкції у вигляді штрафу за адміністративне правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку

¹Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011 № 3673-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2012. — № 9. — Ст. 64, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3673-17/conv>.

та громадської безпеки?

Забезпечення єдиного усталеного понятійного апарату буде сприяти виробленню уніфікованих правил адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки, які на сьогодні чітко не сформовані та не закріплені, що безпосередньо впливає на якість кваліфікації адміністративних проступків, які посягають на громадський порядок і громадську безпеку.

Правильно проведена кваліфікація адміністративних правопорушень має соціальне та юридичне (адміністративно-правове) значення. Щодо соціального значення, то правильна адміністративно-правова кваліфікація неодмінно сприятиме становленню міцної правової держави з реально діючими законами та міцним правопорядком, як наслідок — будуть забезпечуватися права та інтереси особи, а у державі пануватиме соціальна справедливість. Юридичне значення правильно проведеної адміністративно-правової кваліфікації полягатиме у тому, що норми адміністративного законодавства будуть застосовуватися правильно — це сприятиме дотриманню законного режиму здійснення правосуддя.

На сьогоднішній день, на відміну від науки кримінального права, у доктрині адміністративного права не склалося основних засад, правил, принципів, засобів, методів здійснення кваліфікації. Тобто вона здійснюється на загальних теоретичних підставах, при врахуванні надбань вчених—криміналістів. На нашу думку, це є не зовсім правильним.

Першим кроком щодо вироблення теоретичних засад адміністративно-правової кваліфікації повинно стати чітке вироблення методологічного апарату, тому що неможливо утвердити засади адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки без визначення понять «громадського порядку» та «громадської безпеки» та встановлення їх співвідношення з поняттями «публічний порядок» і «публічна безпека».

Ускладнює ситуацію й відсутність належних роз'яснень Пленуму Вищого

спеціалізованого суду та інших методологічних порад, у тому числі роз'яснень, методологічних рекомендацій і листів відповідних органів, щодо питань, як кваліфікувати те чи інше адміністративне правопорушення у сфері громадського порядку та безпеки. А тому усунення такої прогалини повинно стати наступним кроком забезпечення теоретичних та правових засад як адміністративно-правової кваліфікації, так і кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Указом Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22.07.1998 р. № 810 була запроваджена адміністративна реформа в Україні, яка продовжується й сьогодні, проте, у повному обсязі не реалізована внаслідок різних негативних чинників¹. Майже півтора десятиліття тому одним з першочергових заходів впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні було проголошено прийняття Кодексу про кримінальні проступки як принципово нового кодифікованого акта, заснованого на ідеях законності, верховенства права, справедливості, гуманізму, невідворотності відповідальності та «економії» репресивних заходів.

З цього питання слушно зазначив Т.О.Гуржій, що розробка і прийняття нового кодексу багато років поспіль перебуває в «законсервованому» стані. Реальні перспективи його вирішення почали окреслюватись лише останнім часом — у міру входження в завершальну фазу іншої масштабної реформи — реформи системи кримінальної юстиції. Оскільки остання неможлива без прийняття Кодексу про кримінальні проступки, який повинен містити положення про відповідальність фізичних осіб за малозначні правопорушення так званої загальнокримінальної спрямованості. Тобто за умов прийняття такого нормативного акта кардинально зміниться структура чинного Кримінального кодексу. З цього приводу слід погодитись з думкою Т.О. Гуржія про те, що «ефективне впровадження в практику Кодексу про кримінальні проступки неможливо забезпечити «у відриві» від реформування

¹Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22.07.1998 № 810 // Вісник держ. служби України. — 1998. — № 3. — С. 7–8.

адміністративно-деліктного законодавства, зокрема, без прийняття Кодексу про адміністративні проступки»¹.

Це підтверджується розпорядженням Президента України «Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків» від 30.05.2012 р. № 98/2012-рп, яке було видане з метою підготовки узгоджених пропозицій щодо реформування законодавства про адміністративні правопорушення, запровадження інституту кримінальних проступків з урахуванням загальновизнаних міжнародних демократичних стандартів, забезпечення виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи, та підготовки та подання у тримісячний строк пропозиції щодо проектів кодексу про адміністративні проступки, закону про кримінальні проступки та відповідних змін до Кримінального кодексу України². Таким чином, ані існування Кримінального кодексу, ані існування Кодексу України про адміністративні правопорушення у такому вигляді, якими вони є сьогодні, не буде можливим.

Погоджуємось з висловом Т. О. Гуржій: «Так вже склалося історично, що попри свою вельми недвозначну назву, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення врегульовує питання відповідальності не тільки за делікти в публічно-адміністративній сфері, а й за інші типи правопорушень, зокрема, за проступки загальної кримінальної спрямованості, також делікти цивільно-правового типу (самовільне зайняття земельної ділянки, безквитковий проїзд, порушення правил надання телекомунікаційних послуг, тощо). Подібні делікти безпосередньо не стосуються сфери публічного адміністрування. Вони не посягають на адміністративні правовідносини, не підвідомчі органам публічної адміністрації та не «вписуються» в сучасну парадигму адміністративної відповідальності», на думку автора, такі норми

¹Гуржій Т. О. Відповідальність за адміністративні проступки: перспективи правового регулювання / Т. О. Гуржій // Вісник прокуратури. — К. : Істина, 2014. — № 3 (153). — С. 103–105.

²Розпорядження Президента України «Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків» від 30.05.2012 р. № 98/2012-рп // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14798.html>.

повинні бути включені до відповідних галузевих кодексів: Цивільного кодексу України та Кодексу про кримінальні проступки., зазначаючи, що на сьогодні подібні норми існують у КУпАП в якості «чужорідного тіла»¹.

Звичайно, за таких умов глава 14 КУпАПзнає неабияких змін, можливо, навіть більших, ніж інші глави. Пояснити можна це доволі схожою зовнішньою правовою природою правопорушень, закріплених вищезазначеною главою та розділами IX та XII Кримінального кодексу України (далі — КК України). У проекті Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків», зареєстрованому за № 1202 від 08.01.2013 р., було запропоновано викласти Кримінальний кодекс України в новій редакції: поділити Особливу частину на дві книги «Про злочини» та «Про кримінальні проступки». Проект даного законопроекту було відкликано 27.11.2014р.².

На нашу думку, дві книги Особливої частини кримінального кодексу не тільки не зроблять позитивного внеску в сучасне українське законодавство, а й обумовлять ще більшу плутанину, адже в такому випадку Загальна частина в тому виді, в якому вона є зараз, навряд чи буде відповідати обом книгам. Незважаючи на те, що така ідея заслуговує на особливу увагу і дає привід для проведення глибоких наукових досліджень, на сьогодні реальної пропозиції вирішення такого важливого питання не існує. Доречніше буде прийняти окремий кодекс, де можна буде об'єднати правопорушення у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки, які закріплені і у КК України, і у КУпАП.

Проте, у якому б нормативно-правовому акті не містилася дана група правопорушень, питання щодо їх кваліфікації буде виникати постійно. За умови незмінності складу цих правопорушень актуальність вироблення наукових досліджень щодо адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері

¹Гуржій Т. О. Відповідальність за адміністративні проступки: перспективи правового регулювання / Т. О. Гуржій // Вісник прокуратури. — К. : Істина, 2014. — № 3 (153). — С. 105.

²Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (проект вноситься народними депутатами Стретовичем В. М., Головатим С. П., Притикою Д. М., Шишкіною Е. В.) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42706.

громадського порядку та громадської безпеки не зникне. Ретроспективний аналіз законодавчого закріплення правопорушень громадського порядку та громадської безпеки дає підстави говорити про те, що ще з їх «зародження» ці норми не висвітлювались на законодавчому рівні належним чином, незважаючи на те, що вони є одним зі складових елементів стабільного суспільного ладу в державі. На сучасному етапі розвитку законодавства про адміністративні правопорушення також постає багато питань щодо деталізації окремих приписів, що стосуються охорони громадського порядку та громадської безпеки, які потребують доопрацювання.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК ТА ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ, ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ КВАЛІФІКАЦІЇ

2.1 Види та характеристика юридичних складів адміністративних проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки

Фактичною підставою настання відповідальності є вчинення правопорушення. За вчинення адміністративного проступку настає адміністративна відповідальність, за вчинення злочину — кримінальна, тощо. Категорія «адміністративне правопорушення» нерозривно пов'язана з категорією «склад адміністративного правопорушення». По-перше, остання становить внутрішню систему адміністративного проступку, по-друге, ознаки делікту, які необхідно співставляти з нормами адміністративного законодавства, відбиваються в складі такого правопорушення, по-третє, встановлення складу правопорушення буде в подальшому впливати на застосування санкцій. Отже, без встановлення юридичного складу правопорушення його кваліфікація неможлива взагалі.

Особливо це є актуальним для адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, адже саме з цією категорією проступків правоохоронні органи стикаються, напевно, найчастіше, як і з порушеннями правил дорожнього руху. Відповідно до статистичних даних Управління безпеки дорожнього руху, за 2015 рік в Україні сталося 153217 дорожньо-транспортних пригод, з яких 26194 — з постраждалими, в Харківській області було зареєстровано 11155, з них 2176 — з постраждалими. За період з 01.01.2016 р. по 31.07.2016 р. в Україні трапилось 71965 (12408 — з постраждалими), з них 5620 (1107 — з постраждалими) — в Харківській

області¹ (Додаток 1). Тому так важливо для проведення кваліфікації адміністративного правопорушення мати систематизовані знання про склади адміністративних проступків і їх особливості, відмежовувати від однорідних кримінальних правопорушень. Склади адміністративних деліктів описані у нормативно-правових актах, підручниках з адміністративного права та розглянуті у роботах різних науковців. Але питання щодо узагальнення, систематизації та виокремлення особливостей складів адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, залишається відкритим, що дає нам змогу провести узагальнюючий аналіз зазначених складів у рамках дослідження за темою нашої роботи.

Будь-якій дії або бездіяльності особи притаманна ціла низка ознак, які їх безпосередньо характеризують. Якщо ми говоримо про дію чи бездіяльність, яка буде вважатися адміністративним деліктом, то нас будуть цікавити лише ті ознаки, які матимуть суто юридичне, а не індивідуальне значення (стать або колір шкіри правопорушника). Постає логічне питання: як із сукупності усіх ознак виділити потрібні (юридичні)? Виключно юридично значущі ознаки проступку містить адміністративно-деліктна норма. Без звернення до адміністративно-деліктної норми процес кваліфікації відбутися не може, тому що вона є тим «мінімальним набором ознак», з якими ми зіставляємо ознаки вчиненого посягання. З усього масиву ознак, які характеризують фактичне посягання, уповноваженій особі необхідно швидко й правильно відокремити ті, що будуть повністю відповідати ознакам адміністративного правопорушення, передбаченим законодавством. Тому при проведенні кваліфікації необхідно спиратися на «склад адміністративного правопорушення» як спеціальну логічну конструкцію, розроблену у т.ч. й для процесу проведення кваліфікації.

Ані поняття «склад адміністративного правопорушення», ані визначення елементів, які його утворюють, не закріплені на сьогодні в жодному з нормативно-правових актів, а усі надбання з приводу даних розробок

¹Управління безпеки дорожнього руху «Статистика аварійності в Україні за 2015 рік», «Статистика аварійності в Україні за 7 місяців 2016 року» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>.

залишаються у полі доктрини адміністративного права. Взагалі поняття «склад адміністративного правопорушення» не викликає принципових суперечностей у науковців, незважаючи на це, багато з них пропонують власні визначення.

Звужене поняття надає В.Б. Авер'янов, розуміючи під складом адміністративного проступку закріплену нормами права сукупність ознак, за наявності яких відповідне протиправне діяння визначається саме як адміністративний проступок¹.

Ми погоджуємось з В.К. Колпаковим, який зазначає, що сам по собі склад — це «опис діяння у законі, а склад адміністративного правопорушення становить опис ще не вчиненого, але передбачуваного чи можливого діяння в законі, за допомогою лише юридично значущих ознак, які будуть характеризують діяння як правопорушення, маються на увазі конструктивні ознаки». Разом з тим, він розрізняє постійні та перемінні ознаки складу адміністративного правопорушення. Під постійними ознаками необхідно розуміти ознаки, які закріплені та визнані в юридичній теорії, соціальній практиці та нормативно-правовій базі, а під перемінними — непостійними ознаки, тобто такі, які змінюють свій зміст²³.

С.В. Ківалов, на нашу думку, занадто розширив поняття «склад адміністративного проступку», зазначивши, що це «сукупність встановлених правом ознак, за наявності яких суспільнонебезпечне діяння вважається проступком»⁴. Така дефініція, напевно, потребує уточнення, зокрема, формулювання «встановлених адміністративним правом (адміністративним законодавством) ознак» та «діяння вважається адміністративним проступком», оскільки під ними можна розуміти й, наприклад, звичаєве право, а під проступком — дисциплінарний.

¹Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / [Ред. кол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. — У 2 т. — Т. 1: Загальна частина. — К. : Юрид. думка, 2004. — С. 214.

²Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 43–44.

³Колпаков В. К. Склад адміністративного проступку: поняття та види / В. К. Колпаков // Вісник кваліфікаційної комісії суддів України — 2014. — № 1. — С. 8–9.

⁴Кириленко Є. В. Правова кваліфікація адміністративного делікту: сучасний стан і перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Кириленко Євген Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2013. — С. 54.

А.А. Самойлович зазначає, що під адміністративним правопорушенням зазвичай розуміють «абстрактний (найширший) опис діяння, який безпосередньо фіксує у нормативно-правових актах найтипівіші характерні ознаки проступку»¹. Тобто склад адміністративного правопорушення — це сукупність ознак передбачуваного діяння, які закріплені адміністративним законодавством та саме за допомогою яких ми кваліфікуємо таке діяння як адміністративне правопорушення.

В.К. Колпаков класифікує склади адміністративних правопорушень:

- за ступенем суспільної небезпеки на: основні та кваліфіковані;
- за характером шкоди на: матеріальні та формальні;
- за суб'єктом проступку на: особисті та службові;
- за структурою на: однозначні та альтернативні;
- залежно від особливостей конструкції: описові та бланкетні².

Основні (прості) склади адміністративних правопорушень визначають кожний випадок його вчинення. Причому в КУпАП є схожі склади між собою, які належать до одного типу діянь, такі склади один від одного відрізняють саме додаткові (кваліфікуючі) ознаки, найчастіше вони вказують на вищий ступень суспільної шкідливості. Наприклад, розпивання алкогольного напою в парку відрізняється меншою суспільною шкідливістю, аніж поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль (ст. 178 КУпАП).

Матеріальні склади адміністративних проступків відрізняються від формальних тим, що в процесі вчинення адміністративного правопорушення з матеріальним складом завдається матеріальна шкода його об'єкту. Формальним складам адміністративних правопорушень не властива така ознака як настання матеріальної шкоди від діяння. Проаналізувавши склади адміністративних деліктів, закріплених у главі 14 КУпАП, можемо зробити висновок, що в

¹Самойлович А. А. Визначення складу адміністративного правопорушення в галузі рослинництва / А. А. Самойлович // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». — 2013. — Вип. 6. — Т. 2 — С. 47.

²Колпаков В. К. Склад адміністративного проступку: поняття та види / В. К. Колпаков // Вісник кваліфікаційної комісії суддів України — 2014. — № 1. — С. 8–9.

останньому передбачені правопорушення виключно з формальним складом, це обумовлено специфікою сфери громадського порядку та громадської безпеки, оскільки в першу чергу подібні правопорушення негативно впливають на моральний стан у суспільстві, а вже потім окремі делікти за певних умов можуть призвести до настання шкідливих матеріальних наслідків.

Суб'єктом адміністративного правопорушення може бути: громадянин, особа без громадянства чи іноземець та посадова особа. У випадках, коли в складі адміністративного правопорушення передбачено, що проступок здійснюється останньою у процесі виконання нею своїх функціональних обов'язків, такий склад буде вважатися службовим, а в усіх інших випадках — особистим. Прикладом адміністративного правопорушення із службовим складом є систематичні текстові та відеоповідомлення в засобах масової інформації про порушення правоохоронцями громадського порядку та громадської безпеки та правил дорожнього руху співробітниками патрульної поліції під час чергувань.

За структурою складу адміністративного правопорушення вирізняють однозначні та альтернативні склади. Адміністративні правопорушення з однозначним складом містять лише одиничні діяння, альтернативні передбачають скоєння декількох дій, передбачених у даній статті, або хоча б однієї з них. Прикладом однозначного складу адміністративного правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки є ст. 181-1 («Заняття проституцією») КУпАП. Характеризуючи альтернативний склад адміністративного правопорушення, В.К. Колпаков зазначає: «Склад проступку у таких випадках утворює вчинення різних дій, перелічених у законі. При цьому, для виконання складу не має значення, вчинена одна дія, дві дії або всі разом. Тут важливо зазначити, що особа вчинює нового правопорушення, якщо вона послідовно здійснює всі названі в законі дії, наприклад, спочатку незаконно придбаває наркотичні речовини,

потім певний час їх зберігає і пересилає (ст. 44 КУпАП)»¹. Прикладами альтернативних статей є статті 173 («Дрібне хуліганство»), 173-1 («Поширювання неправдивих чуток»), 173-2 («Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми»), 175 («Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки») КУпАП.

Описові склади у повному обсязі розкривають діяння в тій чи іншій статті. У відсильних складах адміністративних правопорушень вказується інша стаття цього чи іншого нормативно-правового акта. До описових статей у сфері громадського порядку та громадської безпеки належать наступні статті КУпАП: 173 («Дрібне хуліганство»), 173-1 («Поширювання неправдивих чуток»), ч. 1 ст. 173-2 («Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми»), тощо.

Бланкетні (відсильні) склади адміністративних правопорушень ми пропонуємо умовно поділити на дві групи: конструкція яких відсилає до норм права в межах однієї статті та до інших нормативно правових актів. До першої групи будуть відноситися: ч. 2 ст. 173-2 («Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті»), ч. 2 ст. 180-1 («Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення»), ч. 2 ст. 181 («Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті»), тощо. До другої — ч. 3 і 4 ст. 184 («Вчинення неповнолітнім віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим кодексом»; «Вчинення неповнолітнім діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність» відповідно).

¹Колпаков В. К. Склад адміністративного проступку: поняття та види / В. К. Колпаков // Вісник кваліфікаційної комісії суддів України — 2014. — № 1. — С. 11.

Склад адміністративного правопорушення виконує певні функції, пропонуємо серед них розрізняти: базисну, розподільчу та забезпечувальну.

1. Базисна функція. Адміністративне правопорушення — протиправний юридичний факт, який складається з двох частин: правової (юридичної) та фактичної. Правову частину становлять певні життєві обставини, а фактичну — самі життєві обставини, які заподіюють шкоду суспільним відносинам, які охороняються державою¹. Фактичною підставою адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного проступку, у свою чергу, юридичною підставою є власне саме адміністративне правопорушення, яке посуті не може існувати без власного складу.

Таким чином, склад адміністративного проступку виступає як єдина юридичнозначуща підстава настання відповідальності за адміністративний проступок. Про це говорить й Т.О. Гуржій: «У процесі адміністративно-правової кваліфікації фактичні ознаки діяння та ознаки проступку, що містяться у адміністративно-правовій нормі, зіставляються саме через склад адміністративного делікту — сукупність ознак, що становлять собою законодавчу модель всіх деліктів даного виду»².

2. Розподільча функція грає чи не першочергову роль, адже склад адміністративного проступку властивий кожному адміністративному делікту. Кожному адміністративному проступку властивий власний специфічний склад, це й дозволяє відмежовувати один адміністративний проступок від іншого й таким чином є складовою частиною процесу кваліфікації. Ця функція проявляється не тільки при відмежуванні одного адміністративного правопорушення від іншого, а й схожих складів правопорушень в кримінальному та адміністративному праві.

Як справедливо зазначає О.Ф. Шишов, часто виникають ситуації, коли буває важко встановити, що буде мати місце в даному конкретному випадку:

¹ Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку / Д. М. Лук'янець. — К., 2001. — С. 45–46.

² Гуржій Т. О. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водіями механічних транспортних засобів правил керування : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Гуржій Тарас Олександрович; Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — С. 38.

злочин чи адміністративний проступок. Правоохоронні органи, завданням яких є боротьба з правопорушеннями, повинні провести належну кваліфікацію дії чи бездіяльності особи, яка вчинила правопорушення, тобто провести таку кваліфікацію якісно та чітко¹. Основним засобом проведення розмежування й будуть індивідуальні ознаки кожного окремого адміністративного правопорушення, які містяться у його складі.

3. Забезпечувальна функція тісно пов'язана із загальними принципами адміністративно-правової кваліфікації та з принципами кваліфікації адміністративних проступків у сфері громадського порядку та громадської безпеки, зокрема, з принципом відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від недиференційованих кримінальних правопорушень та принципом збереження стійкого співвідношення інтересів держави, суспільства та громадянина. Суть даної функції полягає в забезпеченні прав і свобод громадян через недопущення необґрунтованого притягнення останніх до адміністративної відповідальності. Це досягається завдяки точним описовим (рідше — відсильним) ознакам, які притаманні складу адміністративного правопорушення.

Про склад адміністративного правопорушення слід говорити як про об'єктивні та суб'єктивні ознаки діяння, що утворюють собою певну систему, яка побудована на чотирьох підсистемах (елементах): об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. У доктрині адміністративного права сформувалась послідовність встановлення ознак складу адміністративного правопорушення: як рух від його об'єкта до об'єктивної сторони, а потім від суб'єкту до суб'єктивної сторони, але така послідовність не буде абсолютною. Інколи при з'ясуванні тих чи інших ознак злочину додержуватись встановленої логічної послідовності немає можливості, тому що без встановлення предмета чи особи, тобто того, на що була спрямована шкода, завдана дією або бездіяльністю, неможливо буде виокремити сам об'єкт вчиненого посягання

¹Преступление и административный проступок : учебное пособие / О. Ф. Шишов. — М. : ВЮЗИ (Всесоюзный юридический заочный институт), 1967. — С. 43–45.

іт.п. Це певною мірою полегшує сам процес кваліфікації посягання уповноваженому на те суб'єкту: за відсутності однієї з підсистем складу можна говорити про відсутність й інших підсистем (ознак) адміністративного проступку.

До підсистеми об'єктивної сторони входять й інші елементи, такі як вина, мета та мотив вчинення адміністративного делікту. Підсистема суб'єктивної сторони також складається з інших ознак елемента (прямий або непрямий умисел іт.д.)¹². Окремі підсистеми поодиноці не можуть бути приводом для притягнення особи до адміністративної відповідальності. Так же як не можуть вони називатися й інструментом здійснення кваліфікації адміністративних правопорушень: інструментом є склад адміністративного правопорушення, а окремі підсистеми — це утворюючі елементи даного інструменту.

Розглянемо традиційні елементи (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки, передбачені у главі 14 КУпАП.

Поняття «об'єкт» розглядається у чотирьох аспектах: філософському (частина об'єктивної реальності, на яку впливає суб'єкт), соціологічному (тут об'єкт розглядається безпосередньо як суспільна шкода), аксіологічному (тобто об'єкт як благо чи цінність, але необхідно розуміти, що йдеться про якість цих благ) та юридичному. В останньому випадку «об'єкт» — це ті явища дійсності, які нас оточують та перебувають під охороною держави, оскільки на них можливо здійснити посягання³.

Визначення об'єкта адміністративного проступку відіграє важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення: він є першим елементом кваліфікації адміністративного делікту; за допомогою об'єкта визначається ступень та характер суспільної небезпеки проступку, що забезпечує його

¹ Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку / Д. М. Лук'янець. — К., 2001. — С. 39.

² Преступление и административный проступок : учебное пособие / О. Ф. Шишов. — М. : ВЮЗИ (Всесоюзный юридический заочный институт), 1967. — С. 51–52.

³ Парменов, С. А. Проблема квалификации объекта административного правонарушения / С. А. Парменов // Управление в социальных и экономических системах : м-лы XXII международной научно-практической конференции, Минск, 17 мая 2013 г. / Минский ин-т управления; редкол.: Н. В. Суша [и др.]. — Минск, 2013. — Минск : Изд-во МИУ, 2013. — С. 122.

практичне відмежування не тільки від інших адміністративних правопорушень, а й від однорідних злочинів¹².

У вітчизняній юридичній доктрині прийнято було класифікувати об'єкт правопорушення «по вертикалі» та «по горизонталі». Видатні науковці адміністративного та кримінального права В.Я. Тацій³, В.В. Зуй⁴, О.І. Остапенко⁵ пропонують трьохступеневу класифікацію об'єкта правопорушення. У той же час існують й інші погляди.

Російський вчений Л.Л. Кругликов пропонує класифікувати об'єкт злочину «по вертикалі» наступним чином: загальний, міжродовий, родовий, груповий, видовий і безпосередній⁶. М.Й. Коржанський класифікував об'єкти злочинів на підставі їх поділу на чотири ступеня: загальний, родовий, видовий, безпосередній⁷. У нашій роботі ми будемо класифікувати об'єкт адміністративного правопорушення за трьома ступенями (загальний, родовий, безпосередній), тому що переконані, що такий поділ охоплює усі види об'єктів.

До загального об'єкта адміністративного делікту будуть входити не всі суспільні відносини, а лише ті, що склалися у процесі державного управління та, як вже не раз наголошувалось вище, регулюються нормами адміністративного права, а при недотриманні останніх правопорушник буде нести адміністративну відповідальність. В.Б. Росинський вважає, що дане поняття потребує наступного уточнення: «суспільні відносини, що є об'єктом адміністративного правопорушення, регулюються не лише нормами

¹Парменов, С. А. Проблема квалификацииобъектаадминистративногоправонарушения / С. А. Парменов // Управление в социальных и экономических системах : м-лы XXII международнойнаучно-практическойконференции, Минск, 17 мая 2013 г. / Минскийин-туправления; редкол.: Н. В. Суша [и др.]. — Минск, 2013. — Минск : Изд-во МИУ, 2013. — С. 121–122.

²Федорчак І. В. Адміністративно-правова характеристика об'єкта адміністративного правопорушення у сфері земельних правовідносин / І. В. Федорчак // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. — 2014. — № 1. — С. 159. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_Jur_2014_1_29.pdf/.

³Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. Енцикл. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://leksika.com.ua/18220526/legal>.

⁴Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. — Х. : Право, 2010. — С. 173–174.

⁵Остапенко О. І. Кваліфікація адміністративних правопорушень: навчально-практичний посібник / О. І. Остапенко. — Львів : Вид. ЛІВС при Української академії внутрішніх справ, 2000. — С. 38.

⁶Кругликов Л. Л. Практикум по уголовному праву. Общаячасть : учебноепособие / Л. Л. Кругликов. — М. : Бек, 2002. — С. 21–28.

⁷Коржанский Н. И. Объектпреступления / Н. И. Коржанский // Энциклопедияуголовного права. — СПб. : Издания проф. Малинина, 2005. — Т.4. Состав преступления. — С. 147–149.

адміністративного, але в ряді випадків і нормами конституційного, екологічного, трудового, земельного, фінансового й інших галузей права. Проте, охороняються вони тільки нормами КУпАП»¹.

Родовим об'єктом делікту в адміністративно-правовій доктрині прийнято вважати згруповані за певними ознаками суспільно-правові відносини, що охороняються адміністративно-деліктним законодавством. Саме за родовим об'єктом розподілені між главами норми в Особливій частині КУпАП. Безпосереднім об'єктом називаються визначені нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення або нормами інших законів України суспільні відносини, які безпосередньо нею й охороняються.

За класифікацією «по горизонталі» об'єкт адміністративного правопорушення поділяється на основний та факультативний (додатковий). Безпосереднім вважається об'єкт, якому посяганням шкода буде завдана в обов'язковому порядку, факультативному об'єкту під час посягання шкода завдається не завжди.

Нами визначені загальні та родові об'єкти адміністративних правопорушень, що посягають на сферу громадського порядку та громадської безпеки. Безпосередній об'єкт статей 173, 174, 173-1, 181, 182, 183 КУпАП співпадає з родовим об'єктом і буде становити суспільні відносини у сфері громадського порядку та громадську безпеку (як об'єкти адміністративно-правового забезпечення). При цьому, поділ об'єкта «по горизонталі» не буде мати ніякого юридичного сенсу, оскільки в більшості випадків вертикальна та горизонтальна класифікація буде збігатися.

В КК України злочини проти громадської безпеки (розділ IX) відокремлені від злочинів проти громадського порядку (розділ XII), тобто кожний розділ містить злочини, об'єктом посягання яких є громадська безпека та окремо — громадський порядок, відповідно. Подібного розмежування в КУпАП немає, що теоретично та практично ускладнює в межах об'єкта посягання розрізняти у кожному конкретному випадку, на що саме посягає

¹Белікова О. В. Юридичний склад адміністративного правопорушення / О. В. Белікова // Держава та регіони. Серія: Право. — 2013. — № 3 (41). — С. 22.

адміністративний проступок — на громадський порядок або громадську безпеку. Складним є й визначення моменту, з якого «закінчується громадський порядок і починається громадська безпека», скоріш за все через їх занадто тісний взаємозв'язок.

Безпосереднім об'єктом вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису (ст. 173-2 КУпАП) є суспільні відносини, пов'язані зі сферою захисту прав людини. Ми цілеспрямовано не поділяємо людину на громадянина, іноземця та особу без громадянства у межах аналізу даних статей. У світі правам людини приділяється досить багато уваги. Про це свідчать встановлені міжнародні стандарти, які закріплені у різних міжнародних документах.

Так, Загальна декларація прав людини 1948 року встановлює, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах (ст. 1), мають право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст. 3) та не повинні зазнавати тортур, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує їх гідність, поводження і покарання (ст. 5)¹.

Відповідно до ст. 9 Конституції України щодо ратифікації міжнародних договорів, зазначені норми знайшли своє відображення у статтях 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29 зазначеного документа. Посягання при вчиненні даного правопорушення найчастіше здійснюється на свободу людини, а вона є невід'ємним природним правом кожної особи, де б вона не перебувала й громадянином якої б держави не була. Основний закон нашої держави наділяє іноземців та осіб без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, такими ж правами свободами та обов'язками, як і своїх громадян, окрім певних винятків. Таким чином, положення Сімейного кодексу України від 10.01.2002. р. № 2947-III, у т. ч. про право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності, звичок та уподобань (ст. 51), а також рівне право на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх

¹ Загальна декларація прав людини (прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року) // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93. — Ст. 3103.

здібностей, на створення умов для праці та відпочинку (ст. 52), розповсюджуються не тільки на громадян України, а й на інші категорії осіб¹.

Отже, закріплений у Основному Законі статус людини є основоположним щодо конституційного статусу громадянина. В.М. Шаповал пояснює це так: «Таке значення статусу людини зумовлене сутністю прав людини, трактованих як природна походженням реальія, що визначає саме існування індивіда. При цьому, кожний громадянин є водночас людиною і наділений усією сукупністю прав людини. З іншого боку, не кожна людина є громадянином конкретної або взагалі будь-якої держави»². Права людини, так само як і права громадянина, характеризуються невід'ємністю, перші — нерозривно пов'язані з природним правом і притаманні кожному з моменту народження, а права громадянина виходять з позитивного права й залежать від правового зв'язку (взаємних прав та обов'язків) між фізичною особою та державою³⁴.

Поділяючи об'єкт даного проступку за горизонтальним напрямком, можемо виділити додатковий об'єкт — посягання на адміністративно-правові відносини як суспільні відносини у сфері державного управління⁵ (невиконання захисного припису). Поняття захисного припису визначено у законодавстві як «спеціальна форма реагування уповноважених підрозділів органів внутрішніх справ щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї»⁶.

¹Сімейний кодекс України : від 10.01.2002., № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 21–22. — Ст.135, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/paran283#n283>.

²Шаповал В. М. Загальні характеристики конституційних статусів людини і громадянина в Україні / В. М. Шаповал, Т. І. Шаповал // Право України. — 2006. — № 9. — С. 47.

³Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации : учеб. для юрид. вузов и ф-тов / М. В. Баглай. — М. : Норма: ИНФРА-М, 1998. — с. 157–162.

⁴Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 13. — Ст. 65, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

⁵Соркін Б. В. Відносини в системі державного управління як предмет правового регулювання / Б. В. Соркін // Наукові праці МАУП. — 2014. — Вип. 1. — С. 111–112. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npmaup_2014_1_21.pdf.

⁶Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 10. — Ст. 70, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

Безпосередній об'єкт ст. 175 («Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки») КУпАП становлять відносини щодо забезпечення пожежної безпеки. Проаналізувавши термін «пожежна безпека», який закріплений у п. 33 ст. 2 Кодексі цивільного захисту від 02.10.2012 р. № 5403-VI¹, можна зробити висновок, що об'єктом вказаного правопорушення є відносини з приводу гарантування відсутності будь-якого неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю.

Кваліфікуючи діяння особи за ст. 175-1 КУпАП, необхідно враховувати, що безпосередній об'єкт вчиненого правопорушення буде включати охорону суспільних відносин у сферах пожежної безпеки та охорони здоров'я населення. Охорона здоров'я, відповідно до Закону України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», визначається як «система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя»².

Право на охорону здоров'я — невід'ємне право людини та важлива складова життєдіяльності будь-якого сучасного суспільства. Держава гарантує право на охорону здоров'я: підтримує достатній життєвий рівень населення, забезпечує медичний огляд, соціальне обслуговування та охорону навколишнього природного середовища і т. п. У свою чергу, громадяни повинні уважно ставитися до свого здоров'я та здоров'я своїх близьких, надавати допомогу громадянам, що знаходяться у загрозовому для життя чи здоров'я стані, не завдавати шкоди здоров'ю інших громадян.

¹ Кодекс цивільного захисту України : 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 34–35. — Ст. 458, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

² Про основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1993. — № 4. — Ст. 19, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

З.С. Гладун зазначає наступне: «охорона здоров'я населення як комплекс загальнодержавних і громадських заходів, метою проведення яких є зміцнення здоров'я людей і які здійснюються органами публічної (державної і муніципальної) влади, є об'єктом дії норм як приватного, так і публічного права», а також визначає, що до об'єктів правової охорони здоров'я відносяться: індивідуальне здоров'я фізичної особи та здоров'я певної групи осіб (громадське здоров'я). Визначальне місце у регулюванні відносин, пов'язаних зі сферою охорони здоров'я, займають норми адміністративного права (незважаючи на те, що питання про охорону здоров'я населення регулюються також нормами екологічного, трудового, цивільного, кримінального та інших галузей права). Це дає підстави говорити про адміністративно-правову охорону здоров'я, що полягає у здійсненні різноманітних заходів з метою забезпечення і зміцнення здоров'я за допомогою засобів адміністративного права¹.

Таким чином, відносини з приводу охорони, захисту, гарантування прав людини та громадянина, які стосуються охорони здоров'я, організації та дій державно-комунальної системи охорони здоров'я: медичних закладів і установ (діяльність яких пов'язана з виданням ліцензій і проведенням акредитації, контролем щодо надання медичної допомоги, проведенням приватної медичної практики, виробленням медичних препаратів, прекурсорів та наркотичних речовин і застосуванням їх на практиці, здійсненням примусового та обов'язкового лікування і т.п.), регулюються нормами саме адміністративного права².

При аналізі двох схожих за своїм складом статей 176 («Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення») та 177 («Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення»)

¹Гладун З. С. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров'я за законодавством України / З. С. Гладун // Вісник Національної академії правових наук України. — 2014. — № 1. — С. 105–106.

² Гладун З. С. Концептуальні засади державно-правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я населення / З. С. Гладун // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку (19–20 квітня 2007 року, м. Львів) / Упоряд. к.ю.н. І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко. — Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2007. — С. 76.

КУпАПслід зазначити, що об'єктом даних проступків буде сфера громадського порядку та громадської безпеки (безпосередній об'єкт) та сфера охорони здоров'я населення (додатковий об'єкт), так само об'єкт буде класифікуватися у ст. 180 («Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння»).

У ст. 177-2 («Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів») КУпАП посягання буде здійснюватись на дві сфери суспільних відносин: охорону здоров'я населення (безпосередній об'єкт) та встановлений порядок виготовлення, а також реалізації алкогольних напоїв і тютюнових виробів (додатковий об'єкт).

По-перше, необхідно для проведення кваліфікації визначити, що підпадає під поняття «алкогольні напої» та «тютюнові вироби». Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» визначає алкогольні напої як «продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів з вмістом спирту етилового понад 0,5 відсотка об'ємних одиниць, які зазначені у товарних позиціях 2203 (пиво із солоду), 2204 (вина виноградні, включаючи вина кріплені; сусло виноградне, крім харчового оцту та його замінників, які одержані з оцтової кислоти), 2205 (вермут та інше вино виноградне, з доданням рослинних або ароматичних екстрактів), 2206 (інші зброджені напої (наприклад, сидр, перрі (грушевий напій), напій медовий), суміші із зброджених напоїв та суміші зброджених напоїв з безалкогольними напоями, в іншому місці не зазначені), 2208 (спирт етиловий неденатурований з концентрацією спирту менш як 80 об.%, спиртові дистиляти та спиртні напої, одержані шляхом перегонки, лікери та інші напої, що містять спирт) згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності, а також з вмістом спирту етилового 8,5 відсотка об'ємних одиниць та більше, які зазначені у товарних позиціях 2103 90 30 00 (продукти для приготування соусів і готові соуси; смакові добавки та приправи змішані; порошок гірчиці та готова

гірчиця), 2106 90 (складені спиртні продукти, крім продуктів, виготовлених на основі ароматичних речовин, що використовуються у виробництві напоїв, а саме: мангове чутні (рідке), настоянки гіркі ароматичні з вмістом 44,2–49,2 об.% спирту та 1,5–6 мас.% тирличу (генціану), прянощів і різних інгредієнтів з вмістом 4–10 % цукру, у посудинах місткістю не більш як 0,5 л.) згідно з УКТ ЗЕД. Тютюнові вироби — сигарети з фільтром або без фільтру, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн, махорка та інші вироби з тютюну чи його замінників для куріння, нюхання, смоктання чи жування»¹². Порядок виготовлення, зберігання та реалізації алкогольних напоїв і тютюнових виробів встановлюється законами, а також іншими нормативно-правовими актами, порушення передбачених правил посуті і є посяганням на «встановлений порядок».

У процесі розпивання спиртних напоїв на виробництві чи на робочих місцях, на території підприємств, установ, організацій або у їх приміщеннях іт.д. (ст. 179 КУпАП) посягання здійснюється на безпосередній об'єкт — громадський порядок та громадську безпеку, а також додатковий — суспільні відносини у сфері державного управління.

Класифікувати об'єкт проступку, передбаченого ст. 181-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, можна так: безпосередній об'єкт — відносини у сфері суспільної моралі, а додатковий — громадський порядок. Мораль — один з інструментів регулювання взаємовідносин, що виникають між людьми. Незважаючи на те, що зміст та суть поняття «мораль» безперервно змінювали протягом багатьох віків під впливом різних історичних процесів, у кожній нації, кожного народу сформувалися загальні, спільні цінності, а точніше базові моральні вимоги. Наприклад, жорстокість ніколи не вважалася «достойною» рисою характеру, а самовладання завжди викликало повагу.

¹Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19.12.1995 № 481/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1995. — № 46. — Ст. 345, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>.

²Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://abbottpm.com/uk/ukted-poshuk/>.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист суспільної моралі», суспільну мораль необхідно розуміти як «систему етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість»¹.

У випадку ухилення батьків чи осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей (ст. 184 КУпАП) посягання буде здійснюватись на сферу охорони прав та інтересів неповнолітніх, вона й буде безпосереднім об'єктом. Визначення неповнолітньої особи наведено у Кримінальному процесуальному кодексі України від 13.04.2012 р. № 4651-VI, так, неповнолітня особа — «малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років»².

Згідно з ч. 1 ст. 1 Конвенції про права дитини 1989 року, останньою визнається «кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше»³. Права та інтереси дитини можна визначити як сукупність благ, без яких вона не зможе повноцінно розвиватися та які в силу свого віку не може самотійно захищати, тому потребує особливої уваги та захисту з боку держави. Взагалі в юриспруденції дитина вважається окремим суб'єктом права з притаманним йому набором економічних, політичних, культурних, громадянських та соціальних прав людини, але так було не завжди. В усьому світі до прийняття Женевської декларації прав дитини 1924 року діти не враховувалися ані як самотійні одиниці суспільства, ані як суб'єкти права. Наприклад, у часи Промислової революції (1850–1950 рр.) діти були вимушені працювати на фабриках, а в Росії з 1649 року по 1716 рік діти не могли скаржитися на своїх

¹Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004. — № 14. — Ст. 192, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.

²Кримінально-процесуальний кодекс України : 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2013. — № 9–10, № 11–12, № 13. — Ст. 88, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran382#n382>.

³Конвенція про права дитини від 20.11.1989 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

батьків, посягання на життя власних батьків каралося стратою, тоді коли за вбивство своєї дитини покаранням було тюремне ув'язнення строком на один рік та покаєння перед церквою після відбуття¹².

Сьогодні наша держава має й національні джерела права, сформовані на основі ратифікованих міжнародно-правових документів, які й є нормативною базою для здійснення державою своїх функцій щодо охорони прав та свобод дитини, це: Конституція України, Сімейний кодекс, Цивільний кодекс, Житловий кодекс, КК, Цивільно-процесуальний кодекс, Кримінально-процесуальний кодекс, Закон України «Про охорону дитинства» іт.д.

Взагалі усі права та свободи дитини можна класифікувати за різними підставами, загальноприйнятою вважається класифікація, що є ідентичною й для прав людини, тобто на особисті (громадянські) права, політичні права і свободи, а також соціальні, економічні та культурні права. Напевно, саме така класифікація дала підставу для дискусії, що виникла між науковцями з приводу ототожнення прав людини та дитини. Ми ж вважаємо, що для кваліфікації важливо поділяти та розуміти, що права дитини лише впливають з прав людини, а тому ніяк не можуть бути однаковими, це підтверджується наявністю у дитини особливих прав згідно з Конвенцією про права дитини, зокрема, не розлучатися з батьками (ст.ст. 9–11), права на усиновлення (ст. 21), а також право дитини на гру (ст. 31).

До об'єкту адміністративного правопорушення входить предмет проступку. Т.О. Гуржій вважає, що «під предметом адміністративного делікту слід розуміти будь-які прояви об'єктивного буття (речі, людська поведінка, енергія, інформація, стани, особисті нематеріальні блага, тощо), покладені в основу правовідносин, охоронюваних санкціями адміністративно-деліктних норм»³. Проте, не завжди можна визначити предмет адміністративного

¹²Оніщенко Н. М. Права і свободи дитини: вступ до проблеми / Н. М. Оніщенко, О. Л. Львова, С. О. Сунегін // Часопис Київського університету права. — 2013. — № 2. — С. 14.

²Права дитини мовою Прав Людини : методичний посібник для працівників закладів освіти / Автор-упорядник Т. В. Войцях; за ред. В. Г. Панка. — Черкаси : Черкаський ОІПОП, 2011. — С. 16–18.

³Гуржій Т. О. Предмет адміністративного делікту / Т. О. Гуржій // Право України : Респ.юрид. журнал. — 2006. — № 7 — С. 27.

проступку, переважно він існує в адміністративних проступках з матеріальним складом. Адміністративні правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки мають переважно формальний юридичний склад, а для таких складів наявність предмета не характерна.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення — це сукупність ознак, що характеризують зовнішній прояв посягання та закріплені у адміністративно-правових нормах¹. Об'єктивна сторона відбиває зовнішню поведінку правопорушника при вчиненні ним посягання. Ознаки об'єктивної сторони безпосередньо закріплюються у нормах адміністративного права, їх розділяють на обов'язкові, за відсутності яких дія суб'єкта взагалі не буде вважатися адміністративним правопорушенням, і факультативні (наслідки вчиненого діяння, причинний зв'язок між діянням та наслідками, час, місце, спосіб, засоби та знаряддя, за допомогою яких вчинювався проступок).

Факультативні ознаки можуть виступати як обов'язкові, коли вони передбачені складом адміністративного правопорушення. Ми поділяємо погляд С.В. Ківалова, що причинний зв'язок між посяганням та шкідливими наслідками, а також самі шкідливі наслідки будуть виступати обов'язковими ознаками лише в проступках з матеріальними складами².

Діяння — фундамент, на базі якого надбудовуються усі інші ознаки, може бути у формі дії або бездіяльності. Адміністративно-деліктні дія чи бездіяльність полягають в активній чи пасивній умисній і вольовій поведінці людини, яка створила загрозу заподіяння шкоди або заподіяла реальну шкоду об'єкту адміністративного проступку. Виходячи з того, що поведінка правопорушника характеризується як умисна та вольова, його інстинктивні або рефлекторні рухи не будуть вважатися адміністративно деліктною дією чи бездіяльністю, оскільки така поведінка не усвідомлюється. Майже усі статті 14 глави КУпАП характеризуються саме адміністративно-деліктною

¹Бахрах Д. М. Административное право : учебник для вузов / Д. М. Бахрах. — М. : БЕК, 1996. — 289 с.

²Ківалов С. В. Адміністративне право України / під заг. ред. С. В. Ківалова. — Х. : Одиссей, 2004. — С. 224.

дією. Діяння, яким характеризується об'єктивна сторона адміністративного делікту, може бути простим і складним.

Просте діяння передбачає лише одну дію (бездіяльність): поширювання неправдивих чуток (ст. 173-1); реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв (ч. 2 ст. 177-2); доведення неповнолітнього до стану сп'яніння (ст. 180); ворожіння у громадських місцях (ч. 3 ст. 181), тощо.

Складне діяння налічує декілька окремих дій і, на відміну від простих, може бути розтягнене у часі. Складні діяння зазвичай поділяють між собою на певні види. Перший вид складних діянь складається з декількох альтернативних дій, тобто являє собою множинність дій, які закріплені в законі (як правило, вони передбачаються нормою певної статті). Наприклад: дрібне хуліганство (ст. 173); порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 175); виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення (ст. 176); виготовлення, придбання, зберігання фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів (ч. 1 ст. 177-2); розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ст. 178); розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві (ст. 179). При кваліфікації адміністративних правопорушень немає значення, вчинена одна дія чи декілька з перелічених у статті, а також слід пам'ятати, що за таких умов вчинене посягання кваліфікується саме за тією статтею, яка закріплює подібні дії, а не за окремими адміністративними нормами.

Другий вид має назву «збірний проступок» і схожий за своєю характеристикою з попереднім видом. Різниця в тому, що альтернативні дії у даних нормах існують окремо одна від одної й порушують абсолютно різні правила. На перший погляд вчинений проступок може показатися зовсім різними проступками, але за адміністративними приписами є одним правопорушенням. До них можна віднести: вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (ст. 173-2).

Третій вид складного проступку характеризується своєю тривалістю і за своїм змістом являє собою невиконання чи неналежне виконання певного обов'язку упродовж певного часу. Схему подібних правопорушень можна скласти так: посягання у формі дії або бездіяльності особи — трансформується в невиконання (неналежне) або часткове виконання покладеного на нього обов'язку, а закінчується при зміні обставин чи у випадку, якщо особою все ж таки виконує свій обов'язок належним чином (фактична підстава), або притягненням винного правопорушника до адміністративної відповідальності та накладенням на нього відповідного стягнення (юридична підстава). Глава 14 КУпАП містить лише один подібний склад правопорушення — здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки (ст. 175-2)

Четвертим видом є проступок, що складається з однорідних пов'язаних між собою діянь. Тут важно зазначити, що адміністративні правопорушення можуть вчинятися повторно, проте, якщо вчинені проступки кваліфікуються за різними статтями адміністративного законодавства (і не за одне з них особа не притягувався до адміністративної відповідальності раніше), то тут мова буде йти не про повторність, а про сукупність¹².

Діяння як основний елемент об'єктивної сторони може бути як закінчене, так і не закінчене. На відміну від кримінального права, в адміністративному немає їх чіткого розмежування. Підґрунтям для такого поділу є лише конкретні статті Особливої частини КУпАП.

У теорії адміністративного права під негативними наслідками розуміють несприятливі зміни, які завдаються об'єкту адміністративного проступку

¹Бахрах Д. М. Административное право : учебник для вузов / Д. М. Бахрах. — М. : БЕК, 1996. — С. 289–291.

²Гаврилішин А. П. Загальні засади адміністративної відповідальності за проступки в сфері торгівлі, фінансів та господарської діяльності / А. П. Гаврилішин, А. П. Козирева, Н. М. Савчук // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право: наукові праці Національного авіаційного університету. — К. : НАУ, 2007. — № 1. — С. 42.

(суспільним відносинам, що охороняються)¹². Вважаємо обґрунтованою позицію Д.І. Минюк, що під «наслідками» законодавець розуміє об'єктивований результат впливу суб'єкта на об'єкт. Таким чином, шкідливі наслідки — це ті негативні зміни, яких зазнає охоронюваний адміністративними нормами об'єкт при вчиненні посягання на нього (внутрішня сторона). Зовнішня сторона явища проявляється в пошкодженні чи протиправному заволодінні особистим майном власника чи майнового блага³. Наявність шкідливих наслідків не завжди передбачена нормами Особливої частини КУпАП, в деяких випадках важливий сам факт вчинення посягання, це необхідно враховувати при здійсненні кваліфікації адміністративного правопорушення. І навпаки, діяння особи буде утворювати об'єктивну сторону адміністративного проступку лише за умови настання шкідливих наслідків.

Майже усі вчені-адміністративісти сходяться на думці, що наслідки адміністративного правопорушення можна поділити на два види: матеріальні та нематеріальні (формальні). Зміст матеріальних наслідків завжди можна оцінити, реально визначити об'єм завданої шкоди. Якщо суб'єкт посягає на моральні, соціальні, організаційні інтереси держави або суспільства, зокрема, громадський порядок і громадську безпеку, то наслідки від такої шкоди будуть характеризуватися своєю нематеріальністю⁴⁵⁶⁷⁸.

¹Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / [Ред. кол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. — У 2 т. — Т. 1: Загальна частина. — К. : Юрид. думка, 2004. — С. 215–216.

²Коллер Ю. С. Об'єктивна сторона проступків у сфері безпеки дорожнього руху / Ю. С. Коллер // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 441. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2011_2_68.pdf.

³Минюк Д. І. Особливості об'єктивних елементів складу адміністративних правопорушень, що вчиняються у сфері ЗЕД / Д. І. Минюк // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 661. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11mdiucz.pdf>.

⁴Квалификация преступлений / Бурчак Ф. Г. — 2-е изд., доп. — К. : Политиздат Украины, 1985. — С. 40.

⁵Минюк Д. І. Особливості об'єктивних елементів складу адміністративних правопорушень, що вчиняються у сфері ЗЕД / Д. І. Минюк // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 661. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11mdiucz.pdf>.

⁶Флейшиц Е. А. Обязательства и причинение вреда из неосновательного обогащения / Е. А. Флейшиц. — М. : Юрид. лит., 1951. — С. 20–21.

⁷Малеин Н. Р. Возмещение вреда причиненного личности / Н. Р. Малеин. — М. : Юрид. лит., 1965. — С. 18–19.

⁸Донцов С. Е. Возмещение вреда по советскому законодательству / С. Е. Донцов, В. В. Глянцев. — М. : Юрид. лит., 1990. — С. 19.

Розглядаючи причинність як загальну філософську категорію, варто зазначити, що кожна подія (факт) так чи інакше призводить до певних визначених наслідків. Тому при вивченні винної поведінки особи чи не в першу чергу необхідно встановлювати взаємозв'язок між причиною та наслідком. С.Г. Римарчук робить досить вдалий висновок — «адміністративно-карні діяння у цьому комплексі є наслідком дії відповідних причин та умов»¹. Система причинності утворюється за рахунок того, що підстава (причина) викликає явище (наслідок), а умова стимулює даний процес. Тобто дана система утворюється з трьох елементів, які взаємопов'язані та у даному випадку не функціонують поодиноці.

На практиці при проведенні кваліфікації адміністративного правопорушення встановлення необхідного зв'язку між діянням і шкідливими наслідками виглядає як встановлення найповнішого комплексу умов, що стали причиною появи шкідливих наслідків. Встановити, чи дійсно наслідки настали через посягання або з якихось інших причин, а також як саме конкретна дія (бездіяльність особи) позначилась на характері цих наслідків². Наука адміністративного права давно дійшла висновку, що для матеріального складу злочину причинний зв'язок між діянням і наслідком є необхідною умовою об'єктивної сторони³⁴⁵. Причинно-наслідковий зв'язок — зв'язок між протиправним посяганням, яке передуює шкідливим наслідкам, при цьому виступаючи їх першопричиною.

Час вчинення посягання як ознака об'єктивної сторони хоча й визначається як факультативна, проте, грає досить визначну роль. В залежності від моменту часу, коли вчинене те чи інше діяння, взагалі може бути

¹Римарчук Г. С. Детермінація адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності / Г. С. Римарчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2014. — № 810. — С. 51.

²Белікова О. В. Юридичний склад адміністративного правопорушення / О. В. Белікова // Держава та регіони. Серія: Право. — 2013. — № 3 (41). — С. 23.

³Забарний Г. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник / Г. Г. Забарний, Р. А. Калюжний, В. К. Шкарупа. — К. : Вид. Паливода А. В., 2003. — С. 100–101.

⁴Ярмиш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) : монография / Н. Н. Ярмиш. — Х. : Право, 2003. — С. 136–138.

⁵Административное право : учебник / под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. — М. : Юристъ, 1999. — С. 326.

визначено, чи є останнє адміністративним деліктом, тобто час стає конструктивною ознакою. Коли адміністративне правопорушення вчиняється у формі дії, в адміністративному законодавстві найчастіше вказуються чітко визначені часові межі, у період яких й повинна бути скоєна дія, щоб визнаватися адміністративним проступком.

Якщо посягання здійснюється у формі бездіяльності, ознака часу виступає як певний проміжок часу. Саме бездіяльність поза таким проміжком й буде адміністративним деліктом (за наявності й інших необхідних ознак). Промісце вчинення адміністративного правопорушення необхідно говорити як про певну територію, на якій, як правило, встановлені правила поведінки під час перебування на ній.

Спосіб вчинення адміністративного проступку — це форма, у якій виражається протиправне посягання (прийоми, методи, їх порядок і послідовність). Інколи особа вчиняє проступок за допомогою засобів. Останні визначаються як реальні предмети, які можуть виступати як допоміжним, так і основним «інструментом». Д.М. Бахрах вказує на співвідношення даних ознак зазначаючи, що спосіб і засіб вчинення адміністративного делікту співвідносяться як рід і вид¹.

Деякі вчені-адміністративісти (В.К. Колпаков, Д.М. Бахрах) вказують на присутність серед ознак об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення ще одної, яка має назву «інші особи». Про іншу особу слід говорити у тому випадку, коли нормою адміністративного права передбачена будь-яка участь у відносинах з правопорушником. Д.М. Бахрах класифікує таких осіб на три види: учасників правопорушень; правопорушників, які сприяли винній особі; потерпілих².

Дещо відрізняється класифікація, яку пропонує В.К. Колпаков, так, крім учасників правопорушень і правопорушників, які сприяли винній особі, він виділяє: представників державних органів, наділених державно-владними

¹Бахрах Д. М. Административное право : учебник для вузов / Д. М. Бахрах. — М. : БЕК, 1996. — С. 290.

²Там само.

повноваженнями (ст. 185 КУпАП), та робітників, щодо яких порушено законодавство про працю і про охорону праці (статті 124, 156, 173 КУпАП)¹.

Розглянемо об'єктивну сторону кожного проступку у сфері громадського порядку та громадської безпеки окремо, оскільки кожен має власні особливості.

За ст. 173 КУпАП відповідальність настає за «дрібне хуліганство, тобто нецензурну лайку в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян»². Констатуємо, що незалежно від форми вчиненого діяння йому апріорі будуть притаманні наступні ознаки: порушення громадського порядку через очевидну зневагу до суспільства. Діяння може бути у формах: *нецензурної лайки* в громадських місцях, *образливого чіпляння до громадян* та *інших подібних дій*, що порушують громадський порядок і спокій громадян.

Легальне визначення поняття «*нецензурна лайка*» сьогодні у національному законодавстві немає. Така ситуація негативно впливає на процес здійснення адміністративної кваліфікації передбаченого правопорушення, оскільки створює підґрунтя для зловживання службовими повноваженнями з боку суб'єктів кваліфікації. Рішення про кваліфікацію діяння саме як «нецензурна лайка» приймається особистосуб'єктами кваліфікації, інколи на власний розсуд.

На особливу увагу заслуговує визначення «нецензурної лайки», яке надає Т.С. Жиликов, — «найбільш цинічні слова, що відносяться до сфери статевих відносин, характеристики особи та фізіологічних процесів»³. Виходячи із змісту статті, діяння у формі нецензурної лайки повинно бути вчинено у громадському місці. Визначення громадського місця у законодавстві стосується вживання тютюнових виробів, а тому є лише частиною поняття «громадське місце», яке

¹Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 62.

²Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122, 1123, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>.

³Жиликов Т. С. Загальноправова характеристика об'єктивної сторони дрібного хуліганства / Т. С. Жиликов // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». — 2007. — Том 20 (59). — №2 — С. 222.

закріплено в контексті ст. 173 КУпАП. Ширшим за обсягом та більш доречним для визначення об'єктивної сторони хуліганства є визначення, яке пропонує Р.П. Олійничук: «Громадське місце — певна територія, до якої наявний вільний доступ та яка дозволяє реалізувати право людей на працю, відпочинок та побут»¹. Частіше за все громадські місця поділяють на 3 види за ознакою періоду функціонування: постійні (вулиці, бульвари, площі, двори, вокзали, готелі), періодичні (торгівельно-розважальні центри, соціально-культурні установи, ресторани, нічні клуби, підприємства) та разові (характеризуються як такі, де спілкування людей, а також їх побут та відпочинок носить характер епізодичності)²³. Суб'єкт кваліфікації повинен розуміти, що будь-яке місце за певних життєвих умов може стати «громадським», а однією з вирішальних ознак віднесення місця до громадського є присутність людей, а не пряме призначення останнього.

Отже, суттю нецензурної лайки в громадських місцях є дії (вимова цинічних, інколи образливих слів, що характеризують особу чи фізіологічні процеси), які порушують громадський порядок, демонструють привселюдне неповажання суспільства. Тобто явище носить абсолютно публічний характер, а форма діяння ображає перш за все громадські чесноти.

Образливе чіпляння до громадян. У Академічному тлумачному словнику наведено перелік визначень «чіпляння» — «дія за значенням чіпляти та настирливе приставання чи прискіпування», у свою чергу, «чіпляти означає торкатися кого-, чого-небудь під час руху». Таким чином, під чіплянням слід розуміти торкання кого-, чого-небудь під час руху або настирливе приставання (прискіпування). Проте, зі змісту виникає питання: якщо правопорушник торкається когось не під час руху, чи буде це підпадати до змісту чіпляння?

¹Олійничук Р. П. Кримінально-правова характеристика групового порушення громадського порядку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Р. П. Олійничук; Національна академія внутрішніх справ. — Київ, 2011. — С. 12.

²³Жиліков Т. С. Загальноправова характеристика об'єктивної сторони дрібного хуліганства / Т. С. Жиліков // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». — 2007. — Том 20 (59). — №2 — С. 222–223.

³Копотун І. М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. М. Копотун ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — Київ, 2008. — С. 7–8.

Для здійснення правильної кваліфікації необхідно розуміти, що чіпляння у ст. 173КУпАП включає в себе ще два поняття: «чіпляти» та «чіплятися». Слово чіплятися має 2 значення: «1) зачіпати кого-, що-небудь за щось; 2) братися, хапатися руками за що-небудь, утримуватися за щось певним чином, прискіпуватися до кого-небудь»¹. Отже, для кваліфікації діяння правопорушника як образливого чіпляння немає значення, чи вчинене воно безпосередньо під час руху або стану спокою особи, на яку воно направлене. Л.Л. Дедков вважає, що як «образливе чіпляння» слід кваліфікувати такі дії як «загородження виходу, примусове тримання за руки, настирливе смикання за одяг та інші дії, що можуть обмежити волю іншої особи»². Такі дії обов'язково повинні викликати у особи, на яку вони спрямовані, почуття душевного дискомфорту, порушення його нормального життєвого стану.

На перший погляд, не зовсім доречним є формулювання «*інші подібні дії*». Так, деякі вчені намагалися скласти найвичерпніший перелік таких дій: «нецензурна брань в громадських місцях; образливе чіпляння до громадян; непристойна поведінка; насильницьке вторгнення в громадське місце попри заборону особи, покликаної стежити за порядком; грубе порушення черг в магазинах, їдальнях, біля кас» і тому подібне³. Але з урахуванням динамічності нашого суспільства та частих змін умов життя передбачити всі форми девіантної поведінки неможливо.

Важливо пам'ятати, що діяння може поєднувати у собі декілька хуліганських дій: громадянин, будучи у стані алкогольного сп'яніння, знаходився в міському парку культури та розваг, хапав за руки та одяг перехожих, виражався нецензурними словами на їх адресу, а коли у нього не вистачило грошей розрахуватись за морозиво, він ударив кулаком по вітрині (внаслідок чого на останній з'явилась тріщина). А також не є обов'язковою

¹Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

²Дедков Л. Л. Советское административное законодательство на страже общественного порядка / Л. Л. Дедков. — Минск : Беларусь, 1971. — С. 33.

³О мерах по усилению борьбы с нарушениями общественного порядка. — М. : Высшая школа МООП СССР, 1967. — С. 97–98.

умовою вчинення хуліганства в присутності інших людей, оскільки важливо, щоб самі дії були направлені проти суспільства та наносили шкоду людській гідності, а коли вони стануть відомі суспільству — для кваліфікації неважливо. Наприклад, особа вночі (коли ніхто не бачить) може зламати гойдалку на дитячому майданчику чи намалювати графіті на муніципальній або приватній будівлі, до того ж інколи хуліганські дії вчиняються безпосередньо в квартирі. Впринципі, національне законодавство чітко не розмежовує «дрібне квартирне хуліганство» від «приватного життя» та справ приватного обвинувачення. Але сім'ю неможливо розглядати у відриві від громадянського суспільства, тому що вона є невід'ємною його складовою. Тому не можна допускати дрібне хуліганство й у родині, якщо такі дії порушують спокій її членів.

Одночасно, не вважаються хуліганськими діями сварка між родичами чи сусідами через привід, основу якого становлять їх неприязні (ворожі) стосунки між собою. Дрібне хуліганство обов'язково повинно характеризуватися зневажливим ставленням до оточуючих, неповажання прав останніх, небажанням поважати правила поведінки, етики і моралі та звичаї, що затвердилися в суспільстві, честь (достоїнство) кожного його члена окремо.

Об'єктивною стороною правопорушення, передбаченого ст. 173-1 КУпАП, є поширювання неправдивих чуток, які можуть викликати паніку серед населення чи порушити громадський порядок. Чутками посуті є будь-яка недостовірна інформація. Для кваліфікації діяння за ст. 173-1 «Поширювання неправдивих чуток» необхідно, щоб така неправдива (вигадана) інформація могла спровокувати паніку серед населення (порушення громадського порядку). Сама по собі інформація такого характеру буде засобом вчинення адміністративного правопорушення. Формулювання «які можуть викликати» слід розуміти так, що настання наслідків у вигляді паніки серед населення чи порушення громадського порядку не є обов'язковим, більш того, зазначені наслідки не повинні настати, інакше, якщо ж вони все ж таки матимуть місце, складу злочину не буде: зникне така ознака як «неправдивість». Суб'єкт правопорушення сам по собі прямо не порушує ані правил громадського

порядку, ані громадської безпеки, але при цьому підбурює інших на скоєння подібних діянь. Способи скоєння такого посягання доволі різноманітні, умовно їх можна поділити на два види: усні (у публічних чи приватних бесідах) та письмові (наприклад, у друкованих засобах масової інформації або у мережі Інтернет).

Л. В. Коваль наголошує на тому, що оцінка чуток щодо їх безпечності чи небезпечності — це справа органу, який наділений адміністративними повноваженнями. Для цього необхідно з'ясувати, чи є чутки дійсно неправдивими (тобто розглянути та оцінити докази, які це спростовують або підтверджують), чи здатні вони реально викликати панічні настрої в суспільстві (призвести до порушень громадського порядку), а також достовірно встановити, чи був наявний факт поширення недостовірної інформації¹.

Об'єктивна сторона ст. 173-2 КУпАП полягає в умисному вчиненні будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а також у невиконанні захисного припису особою, стосовно якої він винесений. Таким чином, передбачене статтею посягання полягає у вчиненні трьох основних груп дій: *насильства в сім'ї; невиконання захисного припису особою, щодо якої його винесено; непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї*.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від, *насильство в сім'ї* — це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і

¹ Коваль Л. В. Особливості кваліфікації проступку «поширювання неправдивих чуток» (ст. 173/1 КпАП та суміжні правопорушення) / Л. В. Коваль // Наукові записки. — Т. 8. Філософія та право. — К. : КПВД «Педагогіка», 1999. — С. 77.

свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю»¹.

Насильству як соціальному явищу притаманні такі ознаки: присутність двох або більше осіб; реалізація проти бажання особи, на яку спрямовується дія; умисний характер посягання; заподіює чи може заподіяти шкоду². Насильству в сім'ї, окрім зазначених загальних ознак, притаманні власні, специфічні: «присутні особи повинні бути членами родини; вимушене підтримання особистих (родинних) відносин «насильник–жертва»; в першу чергу посягання здійснюється на особисті права та свободи суб'єкта; переважна періодичність; тривалість; залежність осіб одна від одної; зазвичай суміщення різних типів насильства; часто така дія вчиняється у стані алкогольного сп'яніння, рідше — наркотичного; високий рівень прихованості; мінімальний рівень притягнення насильників до відповідальності»³⁴. Відсутність фізичного болю чи тілесних ушкоджень у жертви насильства в сім'ї — обов'язкова умова для кваліфікації діяння як адміністративного правопорушення. В протилежному випадку подібне діяння слід кваліфікувати не як проступок, а як злочин.

Фізичне насильство в сім'ї — «умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності»⁵. Це офіційне, загальне визначення поняття «фізичне насильство в сім'ї», яке надає законодавець, поєднує у собі порушення норм, передбачених адміністративним, кримінальним, цивільним і сімейним законодавством. Так, на практиці суди

¹Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 10. — Ст. 70, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

²Хомич Т. М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї / Т. М. Хомич // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». — 2010. — № 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktnmvs.pdf>.

³Лисюк Ю.В. Протидія насильству в сім'ї : [монографія] / Ю. В. Лисюк. — О. : Одеський юридичний ін-т, 2007. — С. 31–33.

⁴Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення : науково-практичний посібник / М. В. Євсюкова, Г. О. Христова, О. А. Шаповалова та ін.; за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. — К. : ТОВ «Компанія «Вайте», 2011. — С. 56.

⁵Див. прим. 1.

часто виносять постанови, в яких зазначають про відсутність складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, обґрунтовуючи це тим, що жертві насильства в сім'ї було завдано фізичного болю¹.

На нашу думку, це не зовсім вірна позиція — правильнішим буде віднести до посягань, передбачених ст. 173-2 КУпАП, такі дії як: ляпаси, штовхання, удари ногами чи кулаком, подряпини, нанесення опіків, удушення, відкидання жертви вбік або додолу, кидання в жертву предметів, смикання за волосся або його виривання, викручування рук, тощо². Звичайно, надати вичерпний перелік таких дій неможливо (в деякому сенсі ця ситуація схожа з переліком хуліганських дій, про які ми говорили раніше), але слід чітко усвідомлювати, що насильник може робить боляче за допомогою ляпасів, биття кулаком чи ногами, але у будь-якому випадку безпосередня наявність тілесних ушкоджень будь-якого ступеня виключається.

У Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6, зазначено, що тілесні ушкодження, з медичної точки зору, — це порушення анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів — фізичних, хімічних, біологічних, психічних. Таким чином, фізичне насильство як дії правопорушника, що утворюють об'єктивну сторону проступку, як мінімум не повинні призводити до короткочасного розладу здоров'я чинезначної стійкої втрати працездатності (до 10%) без якихось значних наслідків. При таких ушкодженнях жертві на відновлення необхідно не менше шести днів, але не більше трьох тижнів³. А отже, фізичне насильство в сім'ї можна кваліфікувати

¹Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення : науково-практичний посібник / М. В. Євсюкова, Г. О. Христова, О. А. Шаповалова та ін.; за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. — К. : ТОВ «Компанія «Ваїте», 2011. — С. 58.

²Власов П. О. Насильство в сім'ї та соціальна робота із сім'ями, в яких чиниться насильство : [інформаційно-практичний посібник] / П. О. Власов. — Дніпропетровськ : ЖІКЦ, 2004. — С. 10–11.

³Про затвердження Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95/conv>.

за ст. 173-2КУпАП, якщо жертві для відновлення стану здоров'я необхідно не більше шести днів.

Психологічне насильство в сім'ї — «це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю» (ст. 1)¹. Психологічне насильство дуже рідко вчиняється окремо від інших видів насильства, його наслідками в основному є: нервові розлади, які можуть переростати у депресії, загострення хронічних захворювань і т. п.

Виділимо чотири основні форми психологічного насильства: «словесна образа (умисне висловлювання агресора щодо негативної оцінки жертви, якостей чи поведінки, яке принижує честь і гідність останньої, підриває її авторитет перед іншими членами родини, суспільства, зачіпає почуття самоповаги)»²; погроза (обіцянка заподіяти яке-небудь зло чи неприємність), переслідування (дія у значенні гнатися слідом за ким-небудь, намагаючись наздогнати, або ходити невідступно за ким-небудь, супроводити кого-небудь скрізь з якоюсь метою) та залякування (викликати в кого-небудь страх, переляк, робити кого-небудь боязким, лякливим).

Серед проявів психічного насильства можна виділити такі: нехтування почуттями жертви; образа поглядів, думок, переконань, які є важливими для жертви; приниження честі та гідності особи через грубі та жорстокі висловлювання в її адресу, утримання в атмосфері страху; погрози завдання фізичної, економічної шкоди як безпосередньо жертві, так і особам, важливим для неї (наприклад, її дітям); обмеження свободи дій або самореалізації; перешкода пересуванню особи (ізоляція від оточуючих); примушування, підбурювання до скоєння протиправних дій, маніпулювання жертвою (часто з

¹Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 10. — Ст. 70, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

²Вітвіцька В. В. Запобігання насильству стосовно дитини : [наук.-практ. рекомендації / В. В. Вітвіцька. — Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. — С. 24.

використанням дітей); переслідування особи через уявлені агресором протилежної статі сексуальні зв'язки; повне спростування існування факту насильства в сім'ї; заперечення своєї вини та, як правило, перекладання відповідальності на жертву.

Під економічним насильством в сім'ї необхідно розуміти «умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я»¹. Економічне насильство орієнтоване перш за все на обмеження саме майнових прав жертви, серед яких: умисне залишення без матеріальних джерел, необхідних для фізичного, морального, емоційного існування; тотальний, дріб'язковий контроль за заробленими та витраченими грошами; примушування жертви до тяжкої, неможливої роботи чи, навпаки, заборона працювати попри бажання та можливість особи. Найпоширенішим проявом економічного насильства в Україні залишається вигнання з дому чи квартири, постраждалими в основному є жінки та діти².

Невиконання захисного припису особою, щодо якої його винесено. Захисний припис забороняє особі, стосовно якої він винесений, чинити певну дію (дії) по відношенню до жертви насильства в сім'ї. Перелік таких дій передбачений ч. 4 ст. 13 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» та п. 3.4 Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, затвердженої спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та МВС України

¹Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 10. — Ст. 70, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

²Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення : науково-практичний посібник / М. В. Євсюкова, Г. О. Христова, О. А. Шаповалова та ін.; за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. — К. : ТОВ «Компанія «Ваїте», 2011. — С. 59.

від 07.09.2009 р. № 3131/386: «чинити конкретні акти насильства в сім'ї; отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї; розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї; відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї; вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї»¹².

Захисний припис — ефективний засіб запобігання насильству в сім'ї (домашньому насильству) до того моменту, поки такі дії не стають злочином. Він виноситься після отримання особою офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї.

Непроходження корекційної програми. Остання спрямована на «формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство в сім'ї». Її проходять у кризових центрах після отримання офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї³.

Аналіз ст. 174 КУпАП свідчить про необхідність розкриття певних понять, без яких кваліфікація за об'єктивною стороною діянь правопорушника ускладнюється чи взагалі неможлива. Перш за все, термін «стрільба» визначається як «дія за значенням стріляти, тобто робити постріли, убивати з вогнепальної зброї (тварин чи птахів)», але тільки недоконаний вид останнього діяння, а також «навчальні чи тренувальні заняття, під час яких стріляють у ціль»⁴.

¹Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 10. — Ст. 70, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

²Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, МВС України від 07.09.2009 № 3131/386 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09/conv>.

³Див. прим. 1.

⁴Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

Так, п. 8.2 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, визначено, що «вогнепальна зброя — це зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевого заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані»¹.

На основі наукових робіт В.В.Арешонкова², В.М. Бараняк³, П.Д. Біленчука⁴, В.Ю.Шепітько⁵ можна виділити ознаки, що характеризують вогнепальну зброя, та навести її перелік. На практиці це полегшить кваліфікацію діяння, тому що інколи одразу визначити належність зброї до бойової важко. До характерних ознак можна віднести, по-перше, її цільове призначення — знищувати живі та механічні (технічні) тіла у бою (загальна ознака). Вона за змістом співпадає з визначенням, наданим у п. 8. 3. вищезазначеної інструкції, яка визначає, що бойова вогнепальна зброя — «вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та (або) техніки»⁶.

¹Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (з наст. змінами) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.

²Арешонков В. В. Криміналістична ідентифікація гладкоствольної вогнепальної зброї : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Арешонков Віталій Володимирович. — МВС України, Нац. акад. внутр. справ. — К., 2012. — С. 12–32, 53–73.

³Криміналістика : [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. — К. : Атіка, 2012. — С. 101–114.

⁴Біленчук П. Д. Криміналістика (криміналістична техніка) : курс лекцій / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. — К. : МАУП, 2001. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1111/76/1/3/>.

⁵Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. — 4-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2008. — С. 76–79.

⁶Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв

Наступні три ознаки можна визначити при огляді зброї: для метання снаряда необхідна енергія, що утворюється при згорянні вибухової речовини, пороху і т. д.; зброя повинна мати ствол, який спрямовує рух снаряда; у зброї неодмінно є пристрій для замкнення каналу ствола, а також для запалення заряду.

Оцінити ступінь враження від снаряда (не менше 0,005 кг/мм²) та визначити міцність конструкції зброї не так легко. До бойової нарізної вогнепальної зброї відноситься зброя армійських зразків або виготовлена за спеціальними замовленнями. Наприклад: пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети, тощо. Поряд з нарізною зброєю існує також гладкоствольна зброя. Остання має гладкий канал ствола, на відміну від нарізної. Це артилерійські системи (наприклад, гармати та гаубиці), а також стрілецька зброя (ручна гладкоствольна зброя), до якої відносяться рушниці, пістолети і т. п. Сьогодні ручну гладкоствольну зброю використовують для полювання чи як службову зброю або зброю для самооборони. Стрілецька зброя (вогнепальна та холодна зброя) буває також несучасного зразка: знята з озброєння сучасних армії та виробництва або та, що існує в одиничних екземплярах та малих партіях, а також вона може виготовлена в сучасних умовах спеціально для виставок в одиничних екземплярах та малих партіях.

Існує ще два види вогнепальної зброї — мисливська та спортивна. Прикладами мисливської зброї можуть бути гладкоствольні рушниці, у тому числі які мають свердловину «парадокс» чи «сюпра» та нарізами на початку чи кінці ствола довжиною 100–140 мм., мисливські карабіни та малокаліберні гвинтівки, комбіновані рушниці (з гладкими та нарізними стволами). Довжина стволів гладкоствольних рушниць повинна бути не менше 450 мм, а загальна довжина зброї не менше 800 мм. Другий вид зброї призначений виключно для використання в спортивних заходах, наприклад, спортивний револьвер.

вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (з наст. змінами) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.

Якучбову вогнепальну зброю слід визначати такою зброєю, яка повністю виключає вірогідність здійснення пострілу з неї, а можливим це стає лише за умови проведення необхідних ремонтних робіт. Усі види вогнепальної зброї — це засоби, за допомогою яких вчинюється посягання. Окрім вогнепальної зброї, до засобів, відповідно до ст. 174 КУпАП, необхідно віднести холодну металеву зброю, пристрої для відстрілу патронів, що споряджені гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду.

Єдине легальне визначення холодної металеві зброї міститься у п. 1.5 Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Під металеву холодну зброю необхідно розуміти предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані. Вона відноситься до холодної зброї опосередкованої дії. Визначення холодної зброї також закріплено у вищезазначеному документі у п. 1.1: холодна зброя — «предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини»¹.

Існує два види металеві холодної зброї. Перший вид має назву проста металеві холодна зброя, вона характеризується тим, що безпосереднє ураження цілі відбувається за рахунок її контакту з предметом, що отримав направлений рух внаслідок безпосереднього прикладання до нього м'язового зусилля людини, наприклад, металеві ніж. Другий вид — механічна холодна зброя, він відрізняється від першого, бо м'язове зусилля людини діє не на сам предмет, а на його механізм, саме за рахунок даної дії, коли спрацьовує механізм, й відбувається ураження цілі (луки, арбалети іт.п.).

¹ Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів : затверджена рішенням розширеного засідання секції Науково-консультативної та методичної ради при Міністерстві юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи 15 січня 1999 року, зі змінами та доповненнями відповідно до вказівки МВС України від 21.08.1999 року № 19/3302 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99/conv>.

До пристроїв належать такі пістолети і револьвери вітчизняного виробництва, які конструктивно призначені тільки для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, і технічно не придатні для стрільби бойовими патронами. При цьому, їхня конструкція має забезпечувати неможливість взаємозаміни основних частин бойової і спортивної вогнепальної зброї, унеможлиблює здійснення пострілів в автоматичному режимі чергами. Мається на увазі травматична зброя не смертельної дії, тобто травматичні пістолети.

Патрони до пристроїв — це «патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва і допущені в установленому порядку до використання»¹. З вищеведеного випливає висновок, що по суті якщо травматичні пістолети та револьвери не вітчизняного виробництва (й скоріше за все перебувають у користуванні чи власності незаконно), то відповідні дії будуть все рівно виключати кваліфікацію за ст. 174КУпАП. На нашу думку, це явна прогалина законодавства.

Згідно зі Стандартом МВС України, до загальних технічних вимог пневматичної зброї, конструктивно схожих з нею виробів та кулі для них, затвердженим наказом МВС України від 30.08.2011 р. № 363, пневматична зброя — це «пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 мм зі швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, в яких куля приводиться в рух за рахунок стисненого газу»². Пневматичну зброю можна поділити на види (однзарядна та багатозарядна) та типи. В однзарядній пневматичній зброї

¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (з наст. змінами) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.

² Стандарт Міністерства внутрішніх справ України СОУ 78-41-013:2011 «Зброя пневматична, конструктивно схожа з нею вироби та кулі для них. Загальні технічні вимоги»: наказ МВС України від 30.08.2011 № 363 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/m@ain/uk/publish/printable_article/662535.

відсутній подавальний механізм і є лише один патронник. Багатозарядна пневматична зброя має подавальний механізм, або більш ніж один патронник, або механізм, який подає чи переміщує кулі або патрони з магазину на лінію досилання. Виділяють такі типи пневматичної зброї:

1. Пружинно-поршнева пневматична зброя та конструктивно схожі з нею вироби — зброя та вироби, в яких для метання кулі використовується попередньо стиснене повітря в процесі переміщення поршня під дією сил пружності попередньо зведеної пружини (гвинтівки ИЖ-38 та ИЖ-38С).

2. Пневматична зброя з попереднім накачуванням, сконструйована таким чином, що за рахунок стискання у балоні повітря під тиском 80–300 атм. воно подається у ствол через проходження декомпресійної камери (гвинтівки ВАРМ-50, CZ-200 і Walther Dominator).

3. До типу компресійної пневматичної зброї та конструктивно схожих з нею виробів належить зброя та вироби, у яких до пострілу повітря знаходиться під тиском, необхідним для здійснення розрахункового числа пострілів, а для його стиснення використовується компресор, який установлюється на зброї: пістолет ИЖ-46, гвинтівки Mendoza.

4. Газобалонна пневматична зброя та конструктивно схожі з нею вироби — це зброя та вироби, в яких енергія повітря або газу акумульована в балоні (він може відокремлюватися). Суть даного типу зброї полягає у тому, що як робоче тіло у ній використовується газ (частіше за все вуглекислий), а не повітря (пістолет Макарова МР-654К, гвинтівки: Umarex Beretta Cx4 Storm XT, Umarex 850 AirMagnum, Shanghai QB78).

5. Патронна пневматична зброя та конструктивно схожі з нею вироби. Зброя та вироби, у яких енергія повітря газу акумульована в пневматичному патроні, які є багаторазовими.

Наступним кроком є визначення поняття «населений пункт», оскільки воно використовується законодавцем без чіткого роз'яснення його обсягу. Причому не тільки в Кодексі України про адміністративні правопорушення, а й в інших важливих нормативно-правових актах: Земельному кодексі,

Житловому кодексі Української РСР, Законах України «Про благоустрій населених пунктів», «Про землеустрій» іт.д.

Найпоширеніше визначення поняття «населений пункт» міститься в п. 5.10 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306 (далі — ПДР): «населений пункт — забудована територія, в'їзди на яку і виїзди з якої позначаються дорожніми знаками 5.45 (початок населеного пункту, найменування і початок забудови населеного пункту, в якому діють вимоги ПДР, що визначають порядок руху в населених пунктах), 5.46 (кінець населеного пункту, місце, з якого на даній дорозі втрачають чинність вимоги ПДР, що визначають порядок руху в населених пунктах), 5.47 (початок населеного пункту, найменування і початок забудови населеного пункту, в якому на даній дорозі не діють вимоги ПДР, що визначають порядок руху в населених пунктах.), 5.48 (кінець населеного пункту, кінець населеного пункту, позначеного знаком 5.47)»¹. Це повністю відповідає п. с ст. 1 Конвенції про дорожній рух та п. b ст. 1 Конвенції про дорожні знаки та сигнали, в яких закріплено, що «термін «населений пункт» означає забудовану територію, в'їзди на яку та виїзди з якої спеціально позначені відповідними знаками або яка будь-яким іншим чином визначена в національному законодавстві»²³, але не охоплює всю адміністративно-правову сферу, особливо сферу забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, а його дефініція недоречна для застосування у контексті ст. 174 КУпАП — це є явною прогалиною національного законодавства. Фактично, сьогодні стрільба з передбачених видів зброї будь-де на території України,

¹Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» від 10.10.2001 № 1306 з наступними змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-n/page>.

²Конвенція ООН Конвенції про дорожній рух від 8.11.1968 (з поправками від 03.03.1993) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_041/ed20060326/find?text=%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%ED%FB%E9+%EF%F3%ED%EA%F2.

³Конвенція про дорожні знаки та сигнали від 8.11.1968 (з поправками від 01.05.1971) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_902/ed19780606/find?text=%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%E5%ED%FB%E9+%EF%F3%ED%EA%F2.

окрім спеціально відведених місць, буде тягнути за собою накладення адміністративного стягнення.

Визначення чи переліку спеціально відведених місць немає, як правило, до них відносять стрільбища та тири (стрілецькі тири). Між собою вони відрізняються площею та місцем розташування, оскільки тиром прийнято вважати закрите (напівзакрите) місце, а стрільбище — відкрите, тому останнє повинно мати значну територію для відповідності всім умовам безпеки проведення стрільби.

В межах досліджуваної нами теми наголосимо, що суб'єкту, який проводить кваліфікацію, важливо пам'ятати, що за будь-яких умов, згідно зп. 2.1 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, спеціальні місця повинні мати відповідний дозвіл і лише в такому випадку тир або стрільбище буде вважатися «відведеним місцем для стрільби. До того ж таке місце повинно «відповідати вимогам ДБН В.2.2-13-2003 «Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди», мати висновок Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру щодо відповідності приміщень заходам безпеки, які висуваються до них, і придатності проведення в них стрільби з певних видів зброї, мати пункт вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування» (п. 9.16)¹, а також відповідати іншим вимогам законодавства.

¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (з наст. змінами) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.

Безумовно, питання про місця, відведені для стрільби, вимагає рішення. У Верховній раді України зареєстровано два альтернативні проекти Законів «Про вогнепальну зброю цивільного призначення» та «Про цивільну зброю і боєприпаси», які конкретизують місця, відведені до стрільби. У ст. 28 проекту Закону «Про вогнепальну зброю цивільного призначення» введено поняття «спеціальнообладнанімісцядлявикористаннязброї» — це «земельна ділянка, будівля, споруда або їх частина, рухоме майно, облаштовані фізичними особами або юридичними особами незалежно від форми власності для безпечного використання зброї відповідно до її тактико-технічних характеристик»¹, до таких місць він відносить також тир і стрільбища, прямо зазначаючи це в статті.

Альтернативний законопроект визначає поняття «стрілецький тир — спеціально обладнане приміщення, будова, споруда або територія, яка постійно використовується для занять зі стрільби» та «стрільбище — комплекс, який складається з двох або більше стрілецьких тирів та розташовується на окремій земельній ділянці»². З підходу проведення адміністративної кваліфікації введення поняття «спеціальнообладнані місця для використання зброї» здається нам більш вдалим і прогресивним, таким, що охоплює всі території, що можуть бути пристосовані для стрільби. У тирі або на стрільбищі можуть встановлюватися додаткові правила поведінки зі зброєю в залежності від політики, яку вони проводять.

Об'єктивна сторона правопорушення, зазначеного у ст. 175 КУпАП, полягає у порушенні встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, а також у використанні пожежної техніки та засобів пожежогасіння не за призначенням. Тобто в дії чи бездіяльності, яка суперечить вимогам законодавства про пожежну безпеку. Пленум Верховного суду України у п.п. 3 п. 1 Постанови «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження

¹Проект Закону «Про вогнепальну зброю цивільного призначення» (вноситься народним депутатом України Каплінін С. М.) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52560&pf35401=317723>.

²Проект Закону «Про цивільну зброю і боєприпаси» (вноситься авторським колективом народних депутатів України) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52809&pf35401=319081>.

державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» від 02.07.1976 р. № 4 зазначив, що «під встановленими законодавством вимогами пожежної безпеки слід розуміти комплекс положень, що визначають порядок додержання норм і стандартів, спрямованих на запобігання пожежам, забезпечення в разі їх виникнення безпеки людей, оснащення об'єктів і населених пунктів засобами протипожежного захисту та пожежною технікою, а також інших правил пожежної безпеки»¹.

Вимоги пожежної безпеки містяться в різних нормативно-правових актах. Перш за все необхідно зазначити Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МВС України від 30.12.2014 р. № 1417, які «встановлюють загальні вимоги з пожежної безпеки до будівель, споруд різного призначення та прилеглих до них територій, іншого нерухомого майна, обладнання, устаткування, що експлуатуються, будівельних майданчиків, а також під час проведення робіт з будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, технічного переоснащення будівель та споруд» (п. 1 розділ I. Загальні положення)². Виняток становлять: території та об'єкти, на яких зберігаються, виробляються та утилізуються вибухові та радіоактивні речовини та підривні засоби (наприклад, капсулі-детонатори чи електродетонатори); підземні споруди, які задіяні у виробничому процесі (промислового призначення); метрополітени (за винятком об'єктів комерційного, торговельного та соціально-побутового призначення) та тунелі; нафто-, газо-, продуктопроводи та лісові масиви. Сферу пожежної безпеки регулює дуже велика кількість нормативно-правових актів, в основному підзаконних, ми наведемо деякі з них.

Перша група об'єктів являє собою підприємства незалежно від форм власності, що провадять специфічну діяльність у сферах: вугільної

¹Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» від 02.07.1976 № 4 (у редакції від 03.03.2000) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-76/conv>.

²Правила пожежної безпеки в Україні : наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>.

промисловості¹; енергетичної галузі²; атомної енергетики³; агропромисловості⁴, тощо.

Умовно до другої групи можна віднести споруди (будівлі) та території різного призначення: заклади, установи та організації системи освіти⁵; спортивні будинки (споруди)⁶; культові споруди⁷; архівні установи⁸; підприємства, установи, організації електричного та поштового зв'язку^{9,10}; ринки¹¹, тощо.

Третю групу умовно ми визначаємо як таку, що стосується транспорту: рухомого складу метрополітенів (та метрополітену взагалі)¹²; залізничного

¹Про затвердження Правил пожежної безпеки для підприємств вугільної промисловості України : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 12.10.2004 № 638 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1533-04>.

²Про затвердження Правил пожежної безпеки в компаніях, на підприємствах та в організаціях енергетичної галузі України : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 26.07.2005 № 343 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1230-05>.

³Про затвердження Правил пожежної безпеки при експлуатації атомних станцій : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 30.05.2007 № 256 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1039-07>.

⁴Про затвердження Правил пожежної безпеки в агропромисловому комплексі України : Наказ Міністерства аграрної політики України та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 04.12.2006 № 730/770 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0313-07>.

⁵Про затвердження Правил пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України : Наказ Міністерства освіти України, МВС України та Головного управління пожежної охорони від 30.09.1998 № 348/70, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0800-98>.

⁶Про затвердження Правил пожежної безпеки для спортивних будинків та споруд : Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 08.10.2012 № 1243 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1803-12>.

⁷Про затвердження Правил пожежної безпеки для культових споруд : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 18.05.2009 № 339, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0506-09>.

⁸Про затвердження Правил пожежної безпеки для державних архівних установ України : Наказ Державного комітету архівів України від 08.05.2003 № 68 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0569-03/conv>.

⁹Про затвердження Правил пожежної безпеки в галузі зв'язку : Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 26.10.2000 № 156, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0054-01/conv>.

¹⁰Про затвердження Правил щодо забезпечення пожежної безпеки об'єктів рухомого (мобільного) зв'язку та безпроводового доступу : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 05.05.2009 № 303 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0482-09/conv>.

¹¹Про затвердження Правил пожежної безпеки на ринках України : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних від 17.01.2005 т № 30 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0111-05/conv>.

¹²Про затвердження Правил пожежної безпеки в метрополітенах : Наказ Міністерства інфраструктури України від 20.06.2012 № 335 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1128-12>.

(насамперед підприємства, установи, організації і об'єднання Укрзалізниці)¹; морські судна², тощо.

Лісовий фонд України, як високопожежонебезпечний об'єкт, становитиме четверту групу. Правила пожежної безпеки в лісах України, затверджені наказом Державного комітету лісового господарства України від 27.12.2004 р. № 278, «є обов'язковими для виконання всіма центральними і місцевими органами державної виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями (незалежно від виду їх діяльності та форм власності) і громадянами, що з будь-яких причин перебувають у лісі»³.

Законодавче визначення пожежної техніки можна знайти лише в Положенні про лісові пожежні станції, затвердженому наказом Державного комітету лісового господарства України від 28.12.2005 р. № 526: це «технічні засоби для запобігання, обмеження розвитку, гасіння лісових пожеж, захисту людей, матеріальних цінностей і природних ресурсів від їх наслідків»⁴. Одразу відмітимо, що, на нашу думку, краще б було закріпити загальне визначення пожежної техніки у Правилах пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом МВС України від 30.12.2014 р. № 1417. Проаналізувавши законодавчі акти у сфері пожежної безпеки, наведемо приблизний перелік об'єктів, які слід відносити до пожежної техніки та засобів пожежогасіння: пожежний автомобіль (поїзд), брандспойт, водомет, пожежна мотопомпа, гідрант, димосос, вогнегасник, багор, пожежна драбина, пожежний насос, пожежний рукав, пожежний тягач, пожежна помпа, повітряно-пінний генератор, пожежна шафа, пожежний щит (де зазвичай розміщуються первинні засоби

¹Про затвердження Правил пожежної безпеки на залізничному транспорті : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 21.12.2009 № 1322 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0230-10?test=XX7MfyrCSgkyT3olZi5yLczLHdISgsFggkRbl1c>.

²Про затвердження Правил пожежної безпеки на морських судах України : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 24.02.2007 № 159 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0806-07>.

³Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України : Наказ Державного комітету лісового господарства України від 27.12.2004 № 278 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05>.

⁴Про затвердження Положення про лісові пожежні станції : Наказ Державного комітету лісового господарства України від 28.12.2005 № 526 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0047-06/ed20060131/conv/find?text=%CF%E6%E5%E6%ED%E0+%F2%E5%F5%ED%B3%EA%E0>.

пожежогасіння: пожежні кран-комплекти; вогнегасники; пожежний інвентар: резервуари з водою, ящики з піском, пожежні відра, лопати, тощо; різний переносний пожежний інструмент: кирки, сокири, багри, ломы і т. ін.).

Об'єктивна сторона ст. 175-1 КУпАП полягає у курінні тютюнових виробів у заборонених місцях. Звернемось до Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». Згідно з даним нормативним актом, курінням тютюнових виробів вважаються «дії, що призводять до згорання сигарет з фільтром або без фільтру, цигарок, сигар, сигарил, а також люлькового, нюхального, смоктального, жувального тютюну, махорки та інших виробів з тютюну чи його замінників для куріння, нюхання, смоктання чи жування, у результаті чого утворюється тютюновий дим, який виділяється в повітря та вдихається особою, яка їх курить»¹. Кваліфікуючою ознакою буде виступати місце, де особа курить тютюнові вироби. Так, до місць, де заборонено куріння тютюнових виробів, відносяться:

1. Ліфти та таксофони, під'їзди житлових будинків; підземні переходи; дитячі майданчики; приміщення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ.

2. Приміщення та територія закладів охорони здоров'я (згідно з Переліком закладів охорони здоров'я²).

3. Приміщення та територія навчальних закладів.

4. Приміщення та територія спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд та закладів фізичної культури і спорту. В українському законодавстві існує два визначення спортивної споруди. Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», «спортивна споруда — це нерухоме майно,

¹ Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2005. — № 52. — Ст. 565 із змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2899-15>.

² Про затвердження Переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 № 385, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02/conv>.

призначене для занять фізичною культурою і спортом»¹. Конкретизуюче поняття закріплено у Положенні про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд — «спеціально створена та обладнана будівля, фізкультурно-спортивний комплекс, плавальний басейн, інший об'єкт, який призначений для фізкультурно-оздоровчої та/або спортивної діяльності»². Перелік спортивних споруд визначено в Електронному реєстрі спортивних споруд України³. Поняття «фізкультурно-оздоровча споруда» вживається в Державних будівельних нормах України В.2.2-13-2003 «Спортивні та фізкультурно-оздоровчі»⁴, там же наведено й їх перелік, проте, саме визначення у законодавстві відсутнє. Близьким за змістом є поняття фізкультурно-оздоровчих закладів (центрів, комплексів, клубів, студій, тощо) — як закладів «фізичної культури і спорту, які здійснюють фізкультурно-оздоровчу діяльність». Таким чином, до фізкультурно-оздоровчих споруд слід відносити: поля, доріжки та траси (у т.ч. штучні або зі штучним льодом), універсальні майданчики (для пляжного гандболу, пляжного волейболу, бейсболу, софтболю), басейни та ванни (у т.ч. з підігріванням), стадіони та бази (у т.ч. лижні) іт.п.. Згідно із ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру та спорт», закладом фізичної культури і спорту вважається «юридична особа, що забезпечує розвиток фізичної культури і спорту шляхом, зокрема, надання фізкультурно-спортивних послуг». Дана норма закріплює й їх вичерпний перелік, зокрема: спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі

¹Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 14. — Ст. 80, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

²Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд : Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту від 22.04.2009 № 1319 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1142-09/ed20091206/conv/find?text=%D1%EF%EE%F0%F2%E8%E2%ED%E0+%F1%EF%EE%F0%F3%E4%E0>.

³Електронний реєстр спортивних споруд України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sportsporudy.gov.ua>.

⁴Державні будівельні норми В.2.2-13-2003. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди (чинні від 2004-03-01) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-14>.

заклади, центри фізичного здоров'я населення та центри фізичної культури і спорту інвалідів¹.

5. Транспорт загального користування (який використовується для перевезення пасажирів). Трактувати визначення даного місця можна по-різному. У першому випадку транспорт загального користування входить до Єдиної транспортної системи України (ч. 1ст. 21 Закону України «Про транспорт»), у зазначеному законі також виділені його види: залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен². Другим випадком є визначення у ПДР маршрутних транспортних засобів як транспортних засобів загального користування, тобто «автобуси, мікроавтобуси, тролейбуси, трамваї і таксі, що рухаються за встановленими маршрутами та мають визначені місця на дорозі для посадки (висадки) пасажирів»³. На нашу думку, при кваліфікації діяння за зазначеною нормою статті слід керуватися поняттям транспортного засобу загального користування, який міститься в Законі України «Про транспорт», оскільки саме воно є ширшим та забороняє куріння тютюнових виробів не тільки в автобусах, мікроавтобусах, тролейбусах, трамваях і таксі, а й у поїздах, літаках, кораблях, тощо.

6. Приміщення закладів ресторанного господарства являють собою «організаційно-структурну одиницю у сфері ресторанного господарства, яка здійснює виробничо-торговельну діяльність: виробляє і (або) доготовляє, продає і організовує споживання продукції власного виробництва і закупних товарів, може організовувати дозвілля споживачів»⁴.

¹Державні будівельні норми В.2.2-13-2003. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди (чинні від 2004-03-01) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-14>.

²Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 51. — Ст. 446, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/232/94-vr/conv>.

³Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» від 10.10.2001 № 1306 з наступними змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-n/page>.

⁴Про затвердження Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства : Наказ Міністерства економіки з питань європейської інтеграції України від 24.07.2002 № 219 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02/conv>.

7. Приміщення об'єктів культурного призначення, під якими, відповідно до норм Закону України «Про культуру», слід розуміти «цілісні майнові комплекси клубних закладів (клубів, будинків культури, палаців культури, тощо), парків культури та відпочинку, бібліотек, музеїв, архівів історико-культурних заповідників, театральних-видовищних закладів (театрів, філармоній, концертних організацій, музичних колективів, ансамблів тощо), кінотеатрів, інших закладів культури; пам'ятки культурної спадщини, предмети колекцій, зібрання, фонди, будівлі, споруди культурного призначення та інші культурні цінності»¹.

8. Стаціонарно обладнані зупинки маршрутних транспортних засобів. У ПДР визначено, що маршрутні транспортні засоби «мають визначені місця на дорозі для посадки (висадки) пасажирів»². До них висуваються певні вимоги стосовно їх обладнання, визначені Правилами розміщення та обладнання зупинок міського електро- та автомобільного транспорту, які затверджені наказом Державного комітету України по житлово-комунальному господарству³. Тобто якщо зупинка не має таких атрибутів, то фактично заборона про куріння на неї не поширюється.

Законодавець дозволяє куріння тютюнових виробів у спеціально відведених для цього місцях: у приміщеннях підприємств, установ та організацій усіх форм власності; у приміщеннях готелів та аналогічних засобів розміщення громадян; у приміщеннях гуртожитків; в аеропортах та на вокзалах. Спеціально відведені місця ідентифікуються за наочною інформацією: графічним знаком та текстом «Місце для куріння. Куріння шкодить Вашому здоров'ю!». На всій іншій території вищезазначених об'єктів куріння тютюнових виробів забороняється. Рішенням сільських, селищних і

¹Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 24. — Ст. 168, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

²Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» від 10.10.2001 № 1306 з наступними змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-n/page>.

³Про затвердження Правил розміщення та обладнання зупинок міського електро- та автомобільного транспорту : Наказ Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 15.05.1995 № 21 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0160-95>.

міських рад у межах відповідної адміністративної території куріння тютюнових виробів може бути обмежено або взагалі заборонено, проте, тимчасово — на час проведення певних масових заходів¹.

Об'єктивна сторона ст. 175-2 КУпАП полягає у бездіяльності у вигляді неподання до державного адміністратора або центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки (дозвільного органу), декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки. У Постанові Кабінету міністрів України від 5.06.2013 р. № 440 «Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки» чітко прописано, що тільки подання та реєстрація декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки «дає право на початок роботи новоутворених підприємств, початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості (будівель, споруд, приміщень або їх частин)». А провадження господарської діяльності дозволяється лише з дня реєстрації декларації відповідним дозвільним органом.

Наявність такого документа непотрібна за умови використання торговельних місць (кіосків, контейнерів), які розташовані на території ринку відповідно до схеми, погодженої з відповідним органом державного пожежного нагляду. Не подають її й орендарі чи особи, які використовують об'єкти нерухомості за цивільно-правовим договором, що не передбачає перехід права власності на такий об'єкт, якщо декларація відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки була подана безпосереднім власником об'єкта. А також у випадку використання об'єктів, що в установленому законодавством порядку

¹ Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2005. — № 52. — Ст. 565 із змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2899-15>.

приймаються в експлуатацію після завершення будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту¹.

Акцентуємо увагу на те, що в законодавчій базі знаходиться Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку певних дій щодо провадження господарської діяльності або видів господарської діяльності, право на вчинення яких набувається на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства»², проте, всі її положення виключені, отже, сенсу в її дії немає.

Об'єктивна сторона ст. 176 КУпАП полягає у діях у вигляді виготовлення чи зберіганні самогону або інших міцних напоїв домашнього вироблення або апаратів для їх вироблення. Відповідно до Угоди про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав, виготовлення чи виробництво означає «виконання будь-яких видів виробничих або технологічних операцій, у тому числі складання або які-небудь особливі операції, метою яких є отримання продукту»³. Зберігання має на меті недопущення знищення, псування чи руйнування об'єкту, для цього інколи такі об'єкти тримають у певних умовах. Такими об'єктами у контексті розглядуваної статті є самогон, міцні спиртні напої домашнього вироблення, а також апарат для вироблення цих речовин. Фактично, особа, яка виготовила, наприклад, самогон, тримає його у приміщенні, в якому мешкає, або приховує у іншому приміщенні. Самогон у побуті вважається міцним спиртним напоєм (від 40% до 90% обертів), що виготовляється в домашніх умовах.

Формулювання «міцний спиртний напій» не визначене жодним нормативним актом, більш того, вбачається, що «міцний» — це відносно

¹ Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 5.06.2013 № 440 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/440-2013-n-paran27#n27>.

² Про затвердження Переліку певних дій щодо провадження господарської діяльності або видів господарської діяльності, право на вчинення яких набувається на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства : постанова Кабінету міністрів України від 16.07.2010 № 449 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/449-2010-n>.

³ Угода про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав : ратифіковано 06.07.2011 (із застереженням, набрання чинності для України: 14.09.2011) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_m65.

оцінююче поняття. З формулювання статті можна зробити висновок, що під іншими міцними спиртними напоями слід розуміти лише напої, що містять спирт і мають таку ж міцність, що й самогон. Апаратом для виготовлення міцних спиртних напоїв домашнього вироблення є будь-яких пристрій, пристосований для виділення спиртової маси від продуктів бродіння. А вироблення апарату — це не тільки його безпосереднє конструювання, а й пристосування до описаної технології виробництва будь-яких приладів, апаратури, тощо.

Зі змісту ст. 177 КУпАП випливає, що об'єктивна сторона полягає в активних діях, тобто придбанні самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення. Тут слід акцентувати увагу на тому, що законодавець вжив термін придбати, тобто «ставати власником чого-небудь», а не купівля — «придбавати за гроші»¹. А тому факт передачі грошей за міцні спиртні напої домашнього вироблення є необов'язковим. Стати власником можна й внаслідок бартеру на товари, послуги чи будь-які інші моральні цінності чи за рахунок боргу. Для кваліфікації діянь особи за цією статтею достатньо лише виявити факт того, що вона є власником такого напою.

Об'єктивна сторона ч. 1 ст. 177-2 КУпАП характеризується виготовленням, придбанням або зберіганням, тобто активними діями, зміст яких був розкритий при розгляді попередніх статей. Проте, тут мова йде про фальсифіковані алкогольні напої чи тютюнові вироби. Процес фальсифікації алкогольних напоїв та тютюнових виробів — це «умисне, з корисливою метою виготовлення алкогольних напоїв та тютюнових виробів з порушенням технології, чи з неправомірним використанням знака для товарів і послуг, чи копіюванням форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само прямим відтворенням товару іншого підприємця з самовільним використанням його імені»². Ознакою фальсифікації алкогольних напоїв та тютюнових виробів є

¹Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

²Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19.12.1995 № 481/95-ВР // Відомості

порушенням технології їх виготовлення, копіювання зовнішнього оформлення (упаковки, неправомірне використання знака для товарів і послуг), відтворення товару іншого підприємця з самовільним використанням його імені.

Наступною дією, яку слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 177-2 КУпАП, є «виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації або використання за призначенням обладнання для вироблення фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів». За ч. 2 ст. 177-2 КУпАП слід кваліфікувати дії щодо реалізації вищезазначених об'єктів, тобто безпосередньо їх продаж (в обмін на гроші або на інший товар).

Розпивання пива, за виключенням безалкогольного, алкогольних або слабоалкогольних напоїв — це одне з активних діянь, яким характеризується об'єктивна сторона ст. 178 КУпАП. Розпивання, відповідно до Академічного тлумачного словника української мови, означає дію за значенням розпивати, тобто «пити, випивати разом з ким-небудь» або «проводити час у товаристві з кимось за питтям чого-небудь»¹.

Отже, тут мова йде не тільки про вживання перелічених речовин, а й про такі дії, що їх зазвичай роблять перед безпосереднім вживанням. Наприклад, відкриття пляшки за допомогою штопору чи розливання її вмісту по стаканах. Не містить стаття й умови про досягнення стану алкогольного сп'яніння, а тому для кваліфікації діяння за даною нормою достатньо факту відкритої пляшки (інших дій, що передують безпосередньому вживанню), що буде свідчити про намір особи вжити речовину, яка в ній міститься.

Кваліфікуючою ознакою є місце вчинення даного правопорушення: вулиці, сквери, парки та інші заборонені законом місця. До інших місць, відповідно до законодавства, відносяться: заклади охорони здоров'я (крім споживання столових вин на території санаторіїв у спеціально відведених місцях); навчальні та освітньо-виховні заклади; громадський транспорт

Верховної Ради України (ВВР). — 1995. — № 46. — Ст. 345, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>.

¹Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

(включаючи транспорт міжнародного сполучення) та його зупинки; підземні переходи; заклади культури; закриті спортивні споруди (крім пива у пластиковій тарі); ліфти і таксофони; приміщення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ, а також території дитячих та спортивних майданчиків. Виключення становлять підприємства торгівлі чи громадського харчування, в яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволений відповідним органом місцевого самоврядування. Останні, в особісільської, селищної або міської ради, мають повноваження заборонити (обмежити) споживання пива, за виключенням пива у пластиковій тарі, алкогольних, слабоалкогольних напоїв і столових вин, але лише на час проведення масових заходів і в межах відповідної адміністративної території¹.

Сьогодні можна побачити молодь у парках з пакетами, в яких знаходяться пляшки з слабоалкогольними напоями, таке «маскування» не звільняє жодну особу від притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 178 КУпАП. Особі, яка виявила це правопорушення й кваліфікує його, необхідно застосувати превентивний поліцейський захід — поверхнева перевірка і огляд (п. 3 ч. 1 ст. 31, ст. 34 Закону України «Про національну поліцію»², тому що сам пакет та його вміст вважається приватною власністю.

Альтернативною складовою об'єктивної сторони є поява в громадських місцях у вигляді, що ображає людську гідність і мораль. У даному випадку необхідно використовувати доктринальне визначення громадського місця як узагальнюючої широкої категорії і закріпити визначення на рівні КУпАП.

Дії, які ображають людську гідність та мораль, настільки різноманітні, що повний їх перелік скласти майже неможливо, з огляду на те, що він буде постійно поповнюватись новими пунктами. До таких дій слід віднести неналежний зовнішній вигляд правопорушника (наприклад, брудний одяг),

¹Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19.12.1995 № 481/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1995. — № 46. — Ст. 345, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>.

²Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. — Х. : Право, 2015 — С. 19–21.

непристойні висловлювання, нецензурні жести, втрату орієнтування через сп'яніння, порушення координації рухів, безпорадність особи іт.п. У будь-якому випадку діяння особи буде порушувати ті цінності, правила, норми поведінки, звичаї, що склалися в суспільстві.

Об'єктивна сторона, виходячи зі змісту ст. 179 КУпАП, полягає у активних діях, розпиванні пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві (на робочих місцях, у приміщеннях і на територіях підприємств, установ, організацій). Кваліфікуючою ознакою є зазначення місця, де безпосередньо суб'єкт розпиває зазначені речовини, — виробництво. Мається на увазі саме робоче місце особи, включаючи приміщення і території підприємств, установ та організацій, у яких вони працюють. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», робоче місце — це «місце (приміщення), на якому працівник постійно чи тимчасово перебуває в процесі трудової діяльності і яке визначене, зокрема, на підставі трудового договору (контракту)»¹. Зазвичай воно закріплюється за конкретним працівником і має певні засоби праці, які необхідні для здійснення покладених на нього функціональних обов'язків.

Альтернативним є діяння у вигляді перебування на роботі в нетверезому стані. Будь-яка робота вимагає знаходження працівника у стабільному, звичайному, нормальному фізичному стані. Перебування особи у стані алкогольного сп'яніння вже являє собою відхилення від норми. Буквально — це присутність суб'єкта на всій території підприємства, установи чи організації, де він працює, який внаслідок алкогольної інтоксикації зазнав психічних, неврологічних, фізіологічних, вегетативних розладів.

Об'єктивна сторона ч. 2 ст. 179 КУпАП полягає у активних діях — у безпосередній участі майстрів, начальників дільниць, змін, цехів та інших керівників у розпиванні з підлеглими їм працівниками пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві, або у

¹Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 24. — Ст. 243, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/conv>.

бездіяльності у вигляді невжиття ними заходів щодо відсторонення від роботи осіб, які перебувають у нетверезому стані. Приховування випадків розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв чи появи на роботі в нетверезому стані підлеглих їм працівників може відбуватися як у формі дій (приховуванні пляшок і стаканів, з яких підлеглі розпивали вказані напої), так і у формі бездіяльності (не доведення до відома керівника інформації про розпивання алкогольних напоїв підпорядкованими працівниками).

Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами, як об'єктивна сторона ст. 180 КУпАП, може бути як у формі дії (розливання алкогольних напоїв або пряме спонукування до їх вживання), так і бездіяльності (відсутність реакції на вживання неповнолітнім алкогольних напоїв або будь-які дії інших осіб, що спонукають його до вживання таких напоїв). У ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» неповнолітні визначені як «громадяни віком до 18 років»¹. Законодавством закріплені також ознаки, які повинні бути притаманні особі, щоб вважати її такою, яка знаходиться у стані алкогольного сп'яніння. За п. 1.2 Інструкції про виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженої спільним наказом МВС України та Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2009 р. № 400/666, ознаками алкогольного сп'яніння є: «запах алкоголю з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мови; виражене тремтіння пальців рук; різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінка, що не відповідає обстановці»². Отже, доведення неповнолітнього до стану сп'яніння — це дії чи

¹Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1993. — № 16. — Ст. 167, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12/conv>.

² Інструкція про виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від

бездіяльність, в результаті яких неповнолітній вживає напої, складовими яких є алкоголь.

Об'єктивною стороною, яка входить до складу адміністративного проступку ст. 181 КУпАП, є участь в організованих без дозволу азартних іграх на гроші, речі та інші цінності, а також ворожіння у громадських місцях. У статті визначені деякі види азартних ігор, зокрема, карти, рулетка та «наперсток». У 2009 році в Україні був прийнятий закон, який заборонив гральний бізнес та участь в азартних іграх (ст. 2 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні»). Азартна гра — це «будь-яка гра, обов'язковою умовою участі в якій є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості»¹. Це не стосується: лотерей; творчих конкурсів; спортивних змагань; більярду, боулінгу, тощо, які проводяться без одержання гравцем призу; гри на гральних автоматах типу «кран-машина», де призом є «незначні» матеріальні речі, наприклад, цукерки іт.п. Випуск та проведення лотерей підлягають ліцензуванню відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»².

В межах даної статті «ворожіння» слід тлумачити як: «вгадувати майбутнє чи минуле на картах і т. ін.; уживати слова, застосовувати прийоми, чародійна сила яких нібито має вилити на людину, природу і т. ін.; чарувати»³. Кваліфікуючою ознакою ч. 2 ст. 181 КУпАП виступає громадське місце. Тут слід розуміти громадське місце у найширшому науковому розумінні (як і при кваліфікації діянь за ст. 173 КУпАП). Тому що переліки місць, які

09.09.2009 р. № 400/666, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0931-09/conv>.

¹ Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2009. — № 38. — Ст. 536, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1334-17/conv>.

² Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2015. — № 23. — Ст. 158. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

³ Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

закріплені у спеціалізованих законах, не задовольняють ті вимоги, яких необхідно дотримуватися для забезпечення громадського порядку.

Об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого ст. 181-1 КУпАП, утворюють активні дії, а саме заняття проституцією. У побуті під проституцією розуміють випадкові статеві стосунки, що виникають між партнерами, один з яких отримує за даний процес певну винагороду. Винагорода може бути у різних формах, але найчастіше має грошовий вираз у різних валютах і є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони. Здійснення тих же самих дій, але без мети та фактичного отримання винагороди, буде регулюватися скоріше нормами моралі, а не права, тому буде відсутній склад адміністративного проступку, притягнути особу до відповідальності буде неможливо. Безпосередня форма статевих стосунків значення мати не буде, важливо тільки, щоб вона була прийнятна для усіх сторін, що беруть у них участь. Вищевикладене свідчить про ще одну обов'язкову ознаку діяння — його добровільність.

Об'єктивна сторона ст. 182 КУпАП полягає у порушенні вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму (правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях). Порушувати вимоги, правила, норми, стандарти можна як безпосередньо дією, так і бездіяльністю. Ст. 24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» зобов'язує органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та громадян при здійсненні будь-яких видів діяльності попереджати утворення та знижувати шум до рівнів, установлених санітарними нормами. Ремонтні (будівельні) роботи можуть проводитися у святкові та неробочі дні, але тільки за згодою мешканців усіх прилеглих квартир. Власник (орендар) приміщень, у яких планується проводити ремонтні роботи, зобов'язаний повідомити мешканців прилеглих квартир про їх початок. При

цьому, «шум, що утворюється під час проведення будівельних робіт, не повинен перевищувати санітарних норм цілодобово»¹.

У будні дні з 21.00 до 8.00 дозволено проводити ремонтні роботи, які супроводжуються шумом, лише за згодою осіб, що мешкають поруч. У святкові та неробочі дні таку діяльність заборонено проводити цілодобово. А у нічний час з 22.00 до 8.00 не дозволено гучно співати, викрикувати, користуватися звукопідсилюючою апаратурою та іншими джерелами побутового шуму, проводити салюти, феєрверки, використовувати піротехнічні засоби. В середньому рівень шуму не повинен перевищувати 40 децибел.

Об'єктивна сторона ст. 183 КУпАП полягає в активних діях особи, а саме здійсненні завідомо неправдивого виклику пожежної охорони, поліції, швидкої медичної допомоги або аварійних служб. Статтею встановлений чіткий перелік спеціальних служб, які взагалі забезпечують і охороняють дуже важливі аспекти життя кожної особи. По суті, завданнями служб перш за все є надання невідкладної допомоги особі, яка її потребує. Для виклику правопорушник частіше за все використовує телефон-автомат. Він направлений на дестабілізацію роботи зазначених служб, оскільки є фальшивим.

Стаття 184 КУпАП передбачає декілька діянь (у формі як дії, так і бездіяльності) у складі об'єктивної сторони. По-перше, це ухилення батьків (осіб, які їх замінюють) від виконання передбачених законодавством обов'язків, що стосуються створення та забезпечення умов життя, які необхідні для навчання та виховання неповнолітніх дітей. Конкретний перелік тих умов, що необхідні дитині для виховання та навчання, не закріплений, проте, основні засади, які дозволяють дітям повноцінно жити та розвиватись, містяться майже в кожному спеціалізованому нормативно-правовому акті.

Одним з таких є Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III, відповідно до якого «батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток», забезпечувати «здобуття дитиною

¹Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 27. — Ст. 218. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.

повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя» (ст. 150)¹. До того ж зазначена стаття забороняє батькам експлуатувати свою дитину, застосовувати до неї фізичні та інші види покарання, що принижують людську гідність дитини, зобов'язує поважати свою дитину, близькі за змістом норми містяться й у Законі України «Про охорону дитинства»². Ті ж самі обов'язки покладаються й на прийомних батьків згідно з нормами Договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї³.

По-друге, це вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено КУпАП. Відповідно до ч. 2 ст. 13 КУпАП, такі особи несуть адміністративну відповідальність за: дрібне хуліганство (ст. 173); стрільбу з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї...в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку (ст. 174), тощо. За вчинення всіх інших адміністративних проступків особами, які не досягли 16-річного віку, несуть відповідальність батьки або особи, які їх заміняють.

По-третє, це вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність. За загальним правилом кримінальна відповідальність настає з 16 років, але за перелік злочинів, закріплений у ст. 22 КК України: умисне вбивство, диверсія, бандитизм, терористичний акт, захоплення заручників, зґвалтування, крадіжка, грабіж, розбій, тощо⁴. А за вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна

¹Сімейний кодекс України : від 10.01.2002., № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 21–22. — Ст.135, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/paran283#n283>.

²Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/conv>.

³Договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї (додаток до Положення про прийомну сім'ю) : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 565, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п>.

⁴Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25–26. — Ст. 131, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

відповідальність, несуть адміністративну відповідальність батьки або особи, які їх замінюють.

Поняття «суб'єкт адміністративного проступку (правопорушення)» на сьогодні не закріплено в законодавстві, посуті воно формується з аналізу статей 10–12, 14, 17–20 КУпАП¹. Багато вчених–адміністративістів пропонують власні визначення зазначеного поняття. В.В. Зуй вважає, що суб'єктом адміністративного проступку є «фізична особа, яка досягла на момент вчинення адміністративного правопорушення 16-річного віку»², поділяють дану думку й В.Б. Авер'янов та І.П. Голосніченко, уточнюючи, що така фізична особа має бути осудною³⁴. А.Т. Комзюк зазначає, що «суб'єкт адміністративного правопорушення — фізична осудна особа, яка досягла на момент вчинення проступку віку, з якого настає адміністративна відповідальність»⁵.

Наведені думки авторитетних дослідників майже не відрізняються, а тому принципових дискусій, які б впливали на процес здійснення адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки, з даного приводу не виникає. Хоча з недавнього часу з'являється все більше думок та пропозицій щодо розуміння під суб'єктом адміністративного правопорушення не тільки фізичної, а й юридичної особи⁶⁷.

При здійсненні адміністративно-правової кваліфікації необхідно враховувати, по-перше, те, що «суб'єкт адміністративної відповідальності» та «суб'єкт адміністративного проступку» не є рівнозначними. Автори Словника термінів з адміністративного права України, розрізняючи дані поняття,

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122, 1123, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>.

² Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. — Х. : Право, 2010. — С. 175.

³ Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / [Ред. кол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. — У 2 т. — Т. 1: Загальна частина. — К. : Юрид. думка, 2004. — С. 189.

⁴ Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків) : навчальний посібник / За заг. ред. доктора юридичних наук, професора І. П. Голосніченка. — К. : КІВС, 2003. — С. 11.

⁵ Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / за ред. А. Т. Комзюка. — Х., 1998. — С. 18.

⁶ Удод М. В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб / М. В. Удод, О. Г. Літус // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. — 2010. — № 1. — С. 90–91.

⁷ Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України : навч. посіб. — К., 1995. — С. 40.

акцентують увагу на тому, що «суб'єктом адміністративної відповідальності може бути як фізична, так і юридична особа, а суб'єктом адміністративного проступку — виключно фізична особа»¹. О.Л. Чернецький у своєму дисертаційному дослідженні також розрізняє дані поняття, підкреслюючи, що поняття «суб'єкт адміністративної відповідальності» є ширшим за поняття «суб'єкт адміністративного правопорушення», оскільки до особи, що вчинила адміністративний проступок, за наявності певних обставин адміністративна відповідальність може бути й не застосована². А по-друге, те, що особа, яка вчинила адміністративний проступок, сама по собі не входить до складу адміністративного правопорушення. До нього безпосередньо входять певні ознаки, якими наділяється суб'єкт складу проступку³. Ознаки суб'єкта в доктрині адміністративного права прийнято поділяти на три види: загальні, особливі та окремі.

Адміністративна деліктоздатність — це спроможність суб'єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну (адміністративну) відповідальність, складовими елементами якої будуть: вік, осудність та окремі спеціальні ознаки. Адміністративна деліктоздатність тісно пов'язана із загальними ознаками суб'єкта адміністративного проступку, що притаманні усім без виключення суб'єктам. Такими ознаками будуть стан осудності (осудність) та вік, з якого особа може нести адміністративну відповідальність.

В адміністративній доктрині поняття «осудність» виводиться науковцями з терміна неосудності, зміст якого розкривається у ст. 20 КУпАП. Осудність — це «здатність особи усвідомлювати свої дії, керувати ними та нести за них відповідальність»⁴, а також невід'ємна ознака особи, без якої вона не може бути

¹Адміністративне право України : словник термінів / [Д. Є. Андрєєва, А. В. Басов, Ю. Ю. Басова, В. М. Бевзенко та ін.] ; за заг. ред. Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». — К. : Ін Юре, 2014. — С. 416.

²Чернецький О. Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Чернецький Олександр Леонідович, Харківський національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2007. — С. 54.

³Кириленко Є. В. Правова кваліфікація адміністративного делікту: сучасний стан і перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Кириленко Євген Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2013. — С. 66.

⁴Стрельченко О. Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту / О. Г. Стрельченко // Право і суспільство. — 2012. — № 3. — С. 142.

бути суб'єктом адміністративного проступку. Вона є показником задовільного психічного стану правопорушника (усвідомлює значення своїх дій та керує ними), логічне та розсудливе рішення щодо вчинення посягання він приймає самостійно.

Складовими елементами осудності виступають душевні властивості особи: інтелектуальна та вольова. Перша ознака відповідає за можливість суб'єкта розсудливо, критично ставитись до оточуючої дійсності. До останньої у юридичній науці зазвичай відносять розуміння людиною фактичного аспекту власної поведінки і наслідків, які така поведінка викличе. Наявність другої ознаки свідчить про можливість особи контролювати свою поведінку та вчинки. Вольові дії чи бездіяльність відбивають те, як особа ставиться до того, що її оточує. За відсутності під час вчинення посягання вольової або індивідуальної ознаки у суб'єкта він буде неосудним¹.

Отже, осудність є своєрідним інструментом для визначення фактів, які впливають на контроль суб'єктом проступку власної поведінки під час вчинення посягання. До того ж вважаємо слушним зауваження О.А. Ніколаєва про те, що «навмисність і корислива мета вчинення адміністративних проступків виключають можливість неосудності за зазначеними причинами»².

Відповідно до ст. 12 КУпАП, адміністративна відповідальність настає з 16 років. Але об'єктивно в статтях Особливої частини КУпАП містяться статті, відповідальність за які може наставати лише по досягненню особою повноліття, тобто 18 років.

Особливими ознаками суб'єкт адміністративного проступку наділяється в силу притаманного йому спеціального статусу. Такі суб'єкти частіше за все мають назву спеціальних та, як правило, називаються в статтях Особливої частини КУпАП. Специфічні (особливі) ознаки притаманні окремим групам осіб і, у свою чергу, відбивають особливості правового статусу таких груп.

¹Гуржій Т. О. До питання про суб'єкт адміністративного делікту / Т. О. Гуржій // Вісник прокуратури. — 2007. — № 10. — С. 104–105.

² Ніколаєв О. А. Суб'єкти адміністративної відповідальності за вчинення проступків у сфері безпеки дорожнього руху / О. А. Ніколаєв // Часопис Академії адвокатури України : електрон. наук. фак. вид. — К. : Акад. адвокатури України, 2012. — № 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/328/349>.

Частіше за все підставою наділення загальних суб'єктів специфічними ознаками є видання індивідуальних актів управління, а самі ознаки мають тимчасовий характер. Наявність такого спеціального суб'єкта буде впливати на кваліфікацію адміністративного правопорушення, оскільки вищезазначені ознаки є конструктивними елементами складів правопорушень.

М.В. Грибанова пропонує поділяти спеціальних суб'єктів на наступні види:

- за ознакою правового статусу суб'єктів: посадові особи, водії транспортних засобів, працівники торгівлі, підприємці, адвокати, військовозобов'язані, призовники, суб'єкти дозвільної системи, іноземці, особи без громадянства, батьки та особи, які їх замінюють;
- за ознакою накладення адміністративної відповідальності на особу у минулому: особи, над якими встановлений адміністративний нагляд, та особи, які вчинили адміністративний проступок вдруге, втретє і т.д.;
- за ознакою наявності у особи певного стану: наркомани, нетверезі особи та особи, які хворіють на венеричні хвороби, і т.п.¹.

Метою закріплення специфічних ознак розмежування відповідальності відмінних категорій осіб, забезпечення правильної правової оцінки адміністративних правопорушень.

Окремі властивості суб'єкта адміністративного проступку найчастіше закріплюються в нормативно-правових актах й не входять до складу правопорушення. Наприклад, це неповнолітні, військовослужбовці (інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів), іноземці, особи без громадянства, особи, для яких полювання є основним джерелом існування. Самі по собі окремі властивості суб'єкта не будуть впливати на кваліфікацію, проте, матимуть важливе значення для визначення характеру і меж адміністративної відповідальності, тобто для виду та розміру призначеного стягнення.

¹Грибанова М. В. Правосуб'єктні підстави адміністративної відповідальності фізичних осіб / М. В. Грибанова // Право України. — 2001. — № 12. — С. 40.

Суб'єктами адміністративних проступків у сфері громадського порядку та громадської безпеки будуть фізичні осудні особи, які на момент скоєння посягання досягли 16 років. Такими фізичними особами можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства (за винятком осіб, що згідно з чинним законодавством користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, питання про відповідальність яких вирішується дипломатичним шляхом), а також наділені іншими окремим ознаками.

Зазначене загальне правило задля забезпечення точності кваліфікації потребує певних уточнень в аспекті розгляду окремих статей 14 глави КУпАП. Аналізуючи ст. 173-2 КУпАП, зазначимо, що передбачений суб'єкт повинен не тільки бути 16-річною осудною, фізичною особою, а й вчинити насильство до одного з членів своєї родини: будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

З назви статті 175-2 «Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки» КУпАП випливає, що її суб'єктом є суб'єкт господарювання. Поняття суб'єкта господарювання розкрито в ч. 1 ст. 55 Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-IV — це «учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством». Суб'єктами господарювання можуть бути юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську

діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку (господарські організації), та громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (ч. 2 ст. 55)¹.

Зміст статей 179 та 180-1 КУпАП передбачає, що суб'єктом даної статті є спеціальні суб'єкти — громадяни, які є працівниками підприємства, установ і організацій будь-якої форми власності.

У ст. 180 та 184 КУпАП у нормах статей закріплені загальні суб'єкти, які повинні бути батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють. Відповідно до статей 58, 59, 63–66 Цивільного Кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV, опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними, а піклування — над фізичними особами, які визнані недієздатними. Опікуни або піклувальники (адже їх може бути декілька осіб) призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника за її письмовою заявою, та володіють повною цивільною дієздатністю².

Наука адміністративного права знає досить багато визначень суб'єктивної сторони як складового елемента адміністративного правопорушення³⁴⁵⁶⁷¹²³.

¹Господарський кодекс України : від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18, № 19–20, № 21–22. — Ст. 144, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

²Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — №№ 40–44. — Ст. 356, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

³Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 66–67

⁴Кириленко С. В. Правова кваліфікація адміністративного делікту: сучасний стан і перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Кириленко Євген Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2013. — С. 70.

⁵Гуржій Т. О. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водіями механічних транспортних засобів правил керування : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Гуржій Тарас Олександрович; Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — С. 42.

⁶Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. — Х. : Право, 2010. — С. 174–175.

⁷Белікова О. В. Юридичний склад адміністративного правопорушення / О. В. Белікова // Держава та регіони. Серія: Право. — 2013. — № 3 (41). — С. 26.

Загальноприйнятим є те, що суб'єктивна сторона адміністративного проступку — це певний набір ознак, які характеризують психічне ставлення суб'єкта правопорушення до скоєного ним діяння, а також наслідків, які це діяння може викликати. Набір ознак складають: вина, мотив та мета вчинення проступку, з них лише ознака вини є обов'язковою, інші — факультативні, вони взаємозалежні складові психічної активності людини. Таким чином, відсутність ознаки вини у суб'єктивній стороні буде виключати наявність самої суб'єктивної сторони та складу адміністративного правопорушення взагалі.

Ознака вини буде відсутня в діях неосудних суб'єктів через повне виключення інтелектуального та вольового елементів як складових головної ознаки суб'єктивної сторони. При необхідній обороні та стані крайньої необхідності діяння не характеризується як протиправне, а отже, ознака вини теж відсутня. З урахуванням того, що глава 14 КУпАП містить правопорушення переважно тільки з формальними складом, тут кінцевою метою правопорушника є не шкідливі наслідки, а сама шкідлива, протиправна дія чи бездіяльність.

Влучно зауважує В.К.Колпаков, що «встановлення вини є головним завданням аналізу суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення»⁴. У правопорушника наявна антисоціальна установка: він умисно або з необережності протиставляє особисте волевиявлення загальносуспільним інтересам і цінностям. Отже, для встановлення наявності вини у діянні необхідно визначити, чи мав правопорушник намір (умисел) вчинити протиправне діяння, чи в його діях присутня ознака необережності.

Наявність ознаки вини у формі умислу чи необережності як обов'язкового елемента закріплена у Загальній частині КУпАП. При цьому, законодавець закріпив тільки ці два види. Про те, що умисел може бути

¹Бахрах Д. М. Административное право : учебник для вузов / Д. М. Бахрах. — М. : БЕК, 1996. — С. 291–292.

²Дедков Л. Л. Советское административное законодательство на страже общественного порядка / Л. Л. Дедков. — Минск : Беларусь, 1971. — С. 7.

³Стрельченко О. Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту / О. Г. Стрельченко // Право і суспільство. — 2012. — № 3. — С. 142.

⁴Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 67.

прямий і непрямий, а необережність — у формі самовпевненості чи недбалості, прямо в нормах закону не зазначено. Такий висновок випливає з аналізу ряду статей КУпАП. Ст. 10 визначає, що адміністративний проступок вважається скоєним умисно, коли особа «усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків». Про прямий умисел слід говорити у випадку, коли особа бажала настання шкідливих наслідків, скоюючи протиправне діяння (ст. 176, 177, 179, 181-1, 183 КУпАП), непрямий умисел має місце, коли особа не бажала негативних наслідків, але свідомо припускала їх настання. Таким чином, ці шкідливі наслідки не були самою метою (яка може бути як правомірною, так і неправомірною) при вчиненні проступку, а лише його «супроводжували», причому сам суб'єкт протитякого «супроводження» нічого не має і не вважає за потрібне припинити свої дії чи бездіяльність. Для нього на першому місці стоїть його особиста мета (ціль), яку він ставить вищесуспільних цінностей та інтересів.

Вина складається з двох елементів: інтелектуального та вольового. Інтелектуальна складова відображає у свідомості правопорушника події, які настануть або зможуть настати внаслідок вчинюваного правопорушення. Особа повинна усвідомлювати, що скоєне нею діяння заборонено нормами адміністративного права (характер протиправності вчинюваного діяння). Вольовий елемент проявляється у бажанні особи щодо настання негативних наслідків від вчиненого діяння.

При прямому та непрямому умислі інтелектуальний елемент, тобто усвідомлення протиправного характеру діяння, практично не має відмінностей, а відрізняється лише відношенням до настання негативних наслідків. Якщо правопорушник при прямому умислі бажає їх настання, то при непрямому особа не бажає, щоб її протиправне діяння призвело до таких наслідків, проте, реально усвідомлює неминучість їх настання. Відмінність вольового елемента полягає у наявності бажання при прямому умислі, а при непрямому — лише припущення. З адміністративних правопорушень у сфері забезпечення

громадського порядку та громадської безпеки можна виділити проступки, передбачені статтями 173, 173-2, 174, 175-2, 178, 180, 181 КУпАП, як такі, що характеризуються наявністю у суб'єкта прямого чи непрямого умислу при здійсненні протиправного діяння.

Інколи вольовий елемент у формі чіткого бажання настання негативних наслідків діяння не просліджується. Суб'єкт, скоюючи проступок, не бажає настання негативних наслідків, але припускає (може припустити) їх настання. Тут мова йде не про умисел, а про необережність, яка, у свою чергу, проявляється у самовпевненості («легковажно розраховувала на їх відвернення») або недбалості («не передбачала можливості настання таких наслідків»). Проте, більш підходящою ця форма вини є для правопорушень з матеріальним, а не формальним складом.

Розглянемо інтелектуальні та вольові складові необережної форми вини у формі самовпевненості. Правопорушник передбачає, що негативні наслідки від його діяння все ж можуть настати (інтелектуальна складова), проте, він розраховує на їх ненастання (відвернення) через своє загальне легковажне ставлення до цих наслідків (вольова складова). Він має надмірну впевненість, що такі наслідки не настануть, наприклад, через якісь сторонні фактори чи обставини. Необережність у формі недбалості характеризується тим, що хоча особа повинна була (й реально мала можливість) передбачити настання шкідливих наслідків, вона не передбачала їх настання.

Суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень, зазначених у статтях 173-1, 175, 175-1, 177-2, 182, 184 КУпАП, характеризується наявністю вини, що може втілюватися у двох формах — умислу та необережності.

Мета як факультативна ознака суб'єктивної сторони є тим ідеальним кінцевим результатом, що особа очікує досягти, вчиняючи адміністративний проступок, і не завжди буде впливати на саму кваліфікація діяння. В Особливій частині КУпАП не завжди міститься пряма вказівка на мету вчинення правопорушення. Виявити таку мету можна з аналізу самої адміністративно-правової норми. Загалом мета майже завжди супроводжує умисел. Частіше за

все у правопорушеннях з формальним складом мета вказується у диспозиції адміністративно-деліктної норми.

Для матеріального складу адміністративного проступку метою є наслідки, які наступають при скоєнні особою протиправної дії чи бездіяльності. Метою проступку, передбаченого ч. 1 ст. 177, є реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів та використання за призначенням обладнання для вироблення фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів. У статтях 181 та 181-1 КУпАП мета прямо не зазначена, але її можна визначити, проаналізувавши їх норми. Так, мета участі в азартних іграх буде полягати в отриманні матеріальної вигоди, а мета заняття проституцією буде полягати в отриманні як матеріальної, так і будь-якої іншої вигоди.

Мотив теж є факультативною ознакою — це внутрішнє ставлення особи до об'єктивно дійсності. Слід погодитись Д.М.Лук'янцем, що «найбільш складним елементом є встановлення мотиву вчинення адміністративного правопорушення, оскільки достовірно про це може знати тільки сам правопорушник»¹. Він являє собою певні погляди, потреби, установки, емоції, переконання, ідеали, тощо, які спонукають суб'єкта вчинити протиправне діяння. Перелічені ознаки суб'єктивної сторони, звісно, не розкривають її повністю, але вважаємо їх найбільш значимими та вирішальними при проведенні кваліфікації. Мотив у формі задоволення якихось власних потреб у поєднанні з зневажливим ставленням (нехтуванням) до загальноприйнятих суспільних правил поведінки, цінностей, які склалися в суспільстві, ігнорування гідності інших осіб, тощо має місце у статтях 173, 173-2, 175-1, 178, 179, 181, 181-1, 182 КУпАП.

¹ Лук'янець Д. М. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності та проблеми її визначення / Д. М. Лук'янець // Адвокат. — 2004. — № 7. — С. 5.

2.2. Відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від однорідних кримінальних правопорушень

Проводячи кваліфікацію того чи іншого адміністративного правопорушення у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, необхідно звертати увагу на те, що в кримінальному законодавстві існують норми статей, які на перший погляд є ідентичними. Склад правопорушення та злочину у такому випадку дуже схожий між собою, тому існує ризик неправильно кваліфікувати діяння. Розмежування даних правопорушень на адміністративні та кримінальні проводиться на підставі різних ознак і аналізу норм Загальних частин КУпАП (ст. 2 і 9) та КК України (ст. 3 і 11). Згідно із ст. 11 КУпАП, злочин — це передбачене КК України «суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину». «Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі»¹. Першою загальною відмінністю, яку ми можемо виокремити на основі проведеного нами дослідження та поняття «злочину», є те, що діяння можуть кваліфікуватися як злочини виключно, якщо вони передбачені нормами Особливої частини КК України (ст. 3). Адміністративні правопорушення закріплені не тільки в Особливій частині КУпАП, хоча саме в ній міститься найбільший їх перелік, існують й інші нормативно-правові акти, наприклад, Митний кодекс України.

У самих поняттях адміністративного правопорушення та злочину закладені набори ознак, якими характеризуються ці явища. Адміністративному проступку притаманні наступні ознаки: суспільна шкідливість, протиправність,

¹Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25–26. — Ст. 131, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

винність і адміністративна караність, злочину — суспільна небезпечність, він передбачений виключно кримінальним законодавством, винність, суб'єктом злочину може бути фізична осудна особа, юридичні особи не несуть кримінальної відповідальності. Зміст суспільної небезпечності полягає у тому, що діяння може заподіяти «кому-небудь щось неприємне, якесь нещастя»¹, воно несе реальну небезпеку оточуючим або можливість її створення, загрожує їх фізичному стану (здоров'ю та життю).

Суспільно шкідливим визнається діяння, яке здатне завдати суспільству шкоду або збитки, незначну (у порівнянні зі злочином) шкоду здоров'ю, негативно вплинути на когось або щось.

За злочини і адміністративні проступки настають різні види відповідальності (адміністративне стягнення та кримінальне покарання), різна й мета їх застосування. Адміністративне стягнення застосовується до правопорушника у першу чергу як виховний засіб, з метою вплинути на особу, змінити її поведінку, щоб правопорушник почав додержання законів України, поважав правила співжиття. Мета досягається за допомогою засобів — адміністративних стягнень. Це дає можливість запобігти вчиненню нових правопорушень правопорушником і іншими особами.

У КК України в ст. 50 визначено, що покарання — це захід примусу, який «застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого». Метою покарання не може бути завдання фізичних страждань, приниження людської гідності. Як і застосування адміністративного стягнення, покаранню притаманний виховний характер: виправити засуджених і запобігти вчиненню нових злочинів будь-якою особою.

При розмежуванні злочину та адміністративного проступку у процесі здійснення кваліфікації протиправного діяння слід пам'ятати про так званий «пріоритет кримінальної відповідальності», суть якого закріплена у ч. 2 ст. 9

¹ Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

КУпАП: адміністративна відповідальність «настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності»¹. В.К. Колпаков зауважує, що «такий підхід законодавця зумовлений наявністю випадків, коли відмежування злочину від адміністративного проступку ускладнено»². З 14 глави КУпАП можна виділити 5 таких проступків, вони передбачені статтями 173, 173-1, 173-2, 175 та 184 КУпАП.

У першому випадку складнощі можуть виникати при кваліфікації діяння за ст. 173 («Дрібне хуліганство») КУпАП та ст. 296 («Хуліганство») КК України, вони мають спільний об'єкт посягання — громадський порядок. Пленум Верховного Суду України у п. 3 Постанови «Про судову практику у справах про хуліганство» зазначає: «При вирішенні питання про відмежування кримінально караного хуліганства від дрібного слід виходити з того, що відповідно до ч. 1 ст. 296 КК хуліганство — це умисне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Якщо таке порушення не супроводжувалось особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення». Ще одною відмінністю, на думку В.О.Навроцького, є те, що кваліфікуючою ознакою адміністративного хуліганства є його вчинення в громадському місці, а для кримінального — це не є обов'язковим³, про це говориться й в Узагальненні Верховного суду України щодо розгляду судами кримінальних справ про хуліганство: «...наявність у діях особи ознаки хуліганства законом не пов'язано з його вчиненням лише в громадських місцях. Вважається, що громадський

¹Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122, 1123, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>.

²Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 34.

³Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — 3-тє вид., переробл. та доповн. — К. : Атака, 2003. — С. 696–697.

порядок може бути порушений в окремій квартирі чи кімнаті, в безлюдному місці, у будь-який час доби, за відсутності сторонніх осіб, тобто в присутності лише потерпілого»¹. Категорія «грубе» є оціночною й на законодавчому рівні не визначена. Правильно було б вважати грубим порушенням громадського порядку дії, спрямовані на дестабілізацію порядку в суспільстві, які не охоплюються ст. 173 КУпАП та іншими статтями адміністративного та кримінального законодавства.

При розмежуванні дрібного хуліганства від хуліганства слід враховувати, що предметний зміст оціночної категорії «грубе» порушення громадського порядку «залежить від конкретних обставин вчинення винним діяння. Такими закон визначає лише дії, якими спричинено істотну шкоду громадському порядку. Грубість порушення громадського порядку слід визначати з урахуванням характеру вчинених хуліганських дій, їх наслідків, місця й тривалості їх вчинення, кількості потерпілих від зазначених дій, їхнього віку, стану здоров'я, істотності порушення їхніх інтересів або інтересів підприємств, установ, організацій. Особа, яка вчиняє хуліганські дії, грубо нехтує правилами поведінки в суспільстві»². Під діями, які порушують громадський порядок у грубій формі, слід розуміти виключно такі, що «спричинили істотну шкоду особистим чи суспільним інтересам і відрізнялись особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Зміст грубого порушення громадського порядку слід визначати з урахуванням характеру хуліганських дій, їх наслідків, місця й тривалості їх вчинення, кількості потерпілих, їх віку, стану здоров'я, суттєвості порушення їх інтересів або інтересів підприємств, установ, організацій. Аналіз цих обставин враховується і при з'ясуванні наявності особливої зухвалості або

¹Розгляд судами кримінальних справ про хуліганство : Узагальнення Верховного суду України (узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України Ю. М. Кармазіним та науковим консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики О. Г. Литвишко) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsen.nsf/0/F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B&Count=500&>.

²Розгляд судами кримінальних справ про хуліганство : Узагальнення Верховного суду України (узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України Ю. М. Кармазіним та науковим консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики О. Г. Литвишко) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsen.nsf/0/F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B&Count=500&>.

виняткового цинізму, що є основними і обов'язковими показниками грубого порушення громадського порядку. Для кваліфікації вчиненого хуліганства за ч. 1 ст. 296 КК України достатньо наявності в діях винної особи однієї з цих ознак — особливої зухвалості або виняткового цинізму»¹.

Можемо припустити, що, використовуючи формулювання «грубе порушення громадського порядку», законодавець мав на меті посилити відмінність хуліганства–злочину від адміністративно караного та передбачає настання саме істотної шкоди, що повністю виключається в ст. 173 КУпАП. Тому при відмежуванні адміністративно караного хуліганства від злочину необхідно встановити: наявність і розмір шкоди, що настала внаслідок протиправних дій особи, та чи супроводжувались такі дії особливою зухвалістю (винятковим цинізмом).

Дрібне хуліганство не може здійснюватись з особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом. Верховний суд України роз'яснює, що «за ознакою особливої зухвалості хуліганством може бути визнано таке грубе порушення громадського порядку, яке супроводжувалось, наприклад, насильством із завданням потерпілій особі побоїв або заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням над нею, знищенням чи пошкодженням майна, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи, підприємства чи організації, руху громадського транспорту, тощо, або таке, яке особа тривалий час уперто не припиняла. Хуліганством, яке супроводжувалось винятковим цинізмом, можуть бути визнані дії, поєднані з демонстративною зневагою до загальноприйнятих норм моралі, наприклад, проявом безсоромності чи грубої непристойності, знущанням над хворим, дитиною, особою похилого віку або такою, яка перебувала у безпорадному стані, та ін.»².

¹Практика розгляду судом кримінальних справ про хуліганство за 2012 рік : Узагальнення Ладизинського міського суду Вінницької області // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lgm.vn.court.gov.ua/sud0211/analiz/33708/>.

²Розгляд судами кримінальних справ про хуліганство : Узагальнення Верховного суду України (узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України Ю. М. Кармазіним та науковим консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики О. Г. Литвишко) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsen.nsf/0/F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B&Count=500&>.

Кваліфікуючи діяння як хуліганство—злочин, треба враховувати обстановку, в якій воно безпосередньо було скоєне (для визначення ступеня суспільної небезпеки такого діяння). До обстановки можна віднести час, місце та інші умови, які супроводжують зазначені діяння. Наприклад, порушення громадського порядку, яке носить тривалий характер, неправильно кваліфікувати як дрібне хуліганство, оскільки шкода від таких дій підвищується пропорційно до збільшення тривалості вчинення хуліганства. Щодо безпосередньої обстановки вчинення кримінально караного хуліганства, тут теж є свої особливості. Наприклад, не слід кваліфікувати як дрібне хуліганство дії, спрямовані на порушення громадського порядку під час проведення різного роду масових заходів з огляду на те, що такі обставини вимагають від кожної особи належної, правомірної поведінки, додержання культури та правил поведінки в суспільстві, норм моралі та умов спільного існування. У сукупності з вищенаведеними ознаками треба враховувати й наслідки вчиненого діяння та особу винного. Повторність (систематичність) вчинення хуліганських дій дає підставу кваліфікувати як кримінально каране діяння.

Розглянемо наступну ситуацію: громадянин, знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, почав чіплятися до дівчини, яка поверталася додому через парк. На її ввічливі вимоги залишити її у спокої громадянин не реагував, а коли вона підвищеним тоном останній раз попросила громадянина облишити її, він (несильно) вдарив її по обличчю. Такі дії громадянина слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 296 КК України. Дрібним хуліганством вважались би діяння громадянина, якщо він би відреагував на вимоги дівчини й не застосував фізичну силу.

Ознака явної неповаги до суспільства характеризує як об'єктивну сторону злочину, так і суб'єктивну. Вона проявляється у безпринципних діях правопорушника, які явно наносять шкоду інтересам суспільства та держави шляхом порушення громадського порядку, тобто тих правил, які склалися в суспільстві. Правопорушник може мати завищену самооцінку, вважати себе краще інших, робити, що хоче, навіть якщо така поведінка не є доречною чи

загальноприйнятою. Отже, дрібне хуліганство відрізняється від хуліганством наступними ознаками: таке діяння не є грубим порушенням громадського порядку; не є суспільно небезпечним; не супроводжується явною неповагою до суспільства; вчиняється тільки в громадському місці (кваліфікуюча ознака); не носить тривалого характеру; при проведенні різнопланових масових заходів подібні дії доречніше кваліфікувати як хуліганство—злочин.

Розрізняти ст. 173-1 (Поширювання неправдивих чуток) КУпАП і ст. 259 (Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності) КК України необхідно у першу чергу за характером інформації, тобто буде відрізнятися засіб, за допомогою якого вчиняється правопорушення. У першому випадку особа не знає насправді, чи є така інформація достовірною чи ні, тому можна говорити про наявність вини у формі умислу або необережності. У другому випадку норма ст. 259 КК України конкретизує таку інформацію — це «повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками»¹. Саме по собі кримінально каране діяння має наступні ознаки: «містить вигадані відомості про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками, про стихійне чи інше загальне лихо (землетрус, викид радіоактивних речовин, наявність отруйних речовин у громадських місцях, які ставлять під загрозу життя та здоров'я громадян, епідемію, тощо); характеризуються правдоподібністю і може сприйнятися тими, кому воно адресовано, як реальна загроза безпеці; заявникові заздалегідь відомо про відсутність загрози безпеці в дійсності»².

А суб'єктивна сторона буде характеризуватися виключно прямим умислом. Проаналізувавши дану кримінальну норму, можна зазначити, що повідомлення відбувається по телефону та адресоване органам влади (органам місцевого самоврядування, спеціальним і комунальним службам, тощо). До так

¹Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25–26. — Ст. 131, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

²Кириченко О. В. Кримінально-правова характеристика неправдивого повідомлення про загрозу громадській безпеці / О. В. Кириченко // Национальный юридический журнал: теория и практика. — 2014. — № 4 (8). — С. 154.

названих спеціальних служб відносяться служба пожежної охорони, поліції, аварійні служби і т. п. У такому контексті злочин необхідно відрізнити ще від одного адміністративного проступку, передбаченого ст. 183 КУпАП, як у попередньому випадку — за суттю та характером інформації.

Однорідними правопорушеннями також можна вважати порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, передбачених ст. 175 КУпАП і ст. 270 КК України. При розмежуванні зазначених правопорушень слід керуватися пунктами 4, 5 і 7 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» від 02.07.1976 р. № 4. Так, «за ч. 1 ст. 220-1 ККУ України кримінальна відповідальність настає за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, що не мало наслідків, передбачених ст. 220-1 ККУ України, або будь-яких суспільно небезпечних наслідків, повинно тягти відповідальність за ст. 175 КУпАП». Під поняттям «шкода здоров'ю людей» необхідно розуміти «заподіяння одній особі середньої тяжкості тілесного ушкодження або одній чи декільком — легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або короточасну втрату працездатності». А поняття «людські жертви» правомірно застосовувати у випадку загибелі принаймні однієї особи. Суб'єктивна сторона вказаного злочинного діяння характеризується необережною формою вини¹.

Схожі склади правопорушень мають ч. 1 ст. 184 КУпАП та статті 164, 166 ККУ України. Забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей (передбачене ст. 184 КУпАП) покладається на обох з батьків і не може здійснюватись без відповідних коштів. Останні — один із

¹Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» від 02.07.1976 № 4 (у редакції від 03.03.2000) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-76/conv>.

засобів створення сприятливих умов для повноцінного розвитку дитини, а тому їх ненадання теж може кваліфікуватися як адміністративне правопорушення, передбачене ст. 184 КУпАП.

Статті КК України більш конкретизовані та передбачають відповідальність за: «злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні» (ст. 164); «злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки» (ст. 166). Згідно з приміткою до ст. 164, злісне ухилення від сплати коштів на утримання дітей — це «будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміна місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця, тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за шість місяців відповідних платежів»¹. Виникнення заборгованості за такий період часу означає, що відповідні дії повинні бути розтягнутими у часі й мати систематичний характер. І у першу чергу залежати від волі особи, яка їх вчинює. А тому вимушене ухилення від сплати аліментів (наприклад, неможливість особи працювати через тяжку хворобу) не може кваліфікуватися за ст. 164 ККУ України.

Ще однією ознакою об'єктивної стони злочину є тяжкі наслідки, що виникли через скоєне особою діяння, в складі суміжного адміністративного правопорушення такі наслідки відсутні.

Відрізнити адміністративний проступок, передбачений ст. 184 КУпАП, від кримінального правопорушення (ст. 166 КК України) у першу чергу необхідно по об'єктивній стороні. Остання, виходячи зі змісту ст. 166 КК України, полягає у злісному невиконанні батьками, опікунами чи

¹Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25–26. — Ст. 131, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, стосовно якої встановлено опіку чи піклування. Самі по собі діяння можуть бути доволі різноманітні: це й необґрунтоване обмеження потерпілої особи у коштах, одязі, не виховання дітей належним чином за умови, якщо такі можливості реально існують, тощо.

Для кваліфікації діяння як злочину, а не адміністративного делікту, важливими ознаками є вчинення протягом значного проміжку часу, оскільки однією з необхідних умов для настання кримінальної відповідальності за зазначені дії є тяжкі наслідки через дії чи бездіяльність злочинця. Тут можна говорити й про ознаку системності подібних діянь. Підтвердженням може бути звернення уповноважених осіб (наприклад, органів опіки та піклування) з приводу неналежного виконання покладених на злочинця обов'язків. Зазначені ознаки й будуть підставою для визначення дії чи бездіяльності особи як злісної.

Поняття тяжких наслідків, які обов'язково повинні наступити через діяння правопорушника, є оціночним поняттям, а тому будуть визначатися у кожному випадку окремо. Проте, немає сумнівів, що тяжкими наслідками буде, наприклад, смерть або каліцтво потерпілого, захворювання смертельно небезпечною хворобою і т.п. через діяння батьків чи опікунів (піклувальників). За зазначеними ознаками об'єктивної сторони (злісний характер і тяжкі наслідки) необхідно відрізняти вказаний злочин від адміністративного правопорушення, закріпленого у ст. 173-2 КУпАП.

2.3 Суб'єкти кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку

У теорії кримінального права суб'єктом кваліфікації вважається «той, хто здійснює кримінально-правову оцінку діяння»¹, що цілком прийнятно й для адміністративно-правової кваліфікації. Зазначимо також й те, що кількість суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правову кваліфікацію, значно більша

¹ Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — С. 33.

у порівнянні з іншими сферами (кримінальною, цивільною, трудовою, тощо). В даному підрозділі нас цікавлять суб'єкти, які провадять офіційну кваліфікацію адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку. Ми будемо розглядати окремо суб'єктів, які здійснюють первинну та попередню кваліфікацію, та суб'єктів остаточної кваліфікації, оскільки ці особи можуть бути різними.

Перелік суб'єктів, що проводять кваліфікацію діяння особи безпосередньо при його виявленні та встановлюють, чи буде воно посягати на громадський порядок і громадську безпеку, встановлені у ст. 255 КУпАП. До них відносяться уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції, які здійснюють первинну кваліфікацію переважної більшості адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки (статті 173–173-2, 174, 175-1, 176, 177, 178–181-1, 181-3–184). В окремих випадках кваліфікацію таких правопорушень здійснюють уповноважені посадові особи інших органів.

Якщо адміністративні правопорушення, передбачені статтями 173, 174, 178 і 182 КУпАП, вчинені військовослужбовцями (військовозобов'язаними, резервістами) під час виконання ними свої службових обов'язків, то первинну кваліфікацію будуть здійснювати органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України — це «спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях (далі — військові частини), військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання

та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах»¹.

20 травня 2015 року Кабінет міністрів України постановив «утворити такі юридичні особи публічного права: Департамент патрульної служби Міністерства внутрішніх справ як міжрегіональний територіальний орган Міністерства внутрішніх справ; Управління патрульної служби Міністерства внутрішніх справ у м. Києві як територіальний орган Міністерства внутрішніх справ»². У вересні цього ж року було утворено «Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ»³. На сьогодні Управління патрульної служби має іншу назву — Департамент (управління) патрульної поліції, а сам термін «патрульна служба» не вживається. На жаль, фактично існує певна неузгодженість між назвою органу Національної поліції (патрульна поліція) та її назвою у нормативно-правових актах, якими вона керується у своїй роботі (патрульна служба).

Отже, робота патрульної поліції регулюється Положенням про патрульну службу МВС, затвердженим наказом МВС України від 02.07.2015 р. № 796. Остання забезпечує публічний порядок і громадську безпеку; забезпечує безпеку осіб, захист їх прав, свобод та законних інтересів; створює стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій; запобігає кримінальним, адміністративним правопорушенням; попереджає, виявляє та припиняє кримінальні та адміністративні правопорушення, випадки насильства в сім'ї, виявляє причини та умови, які сприяють їх учиненню (п. 1, 2 Розділу II Основні

¹Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 № 3099-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 32. — Ст. 225, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3099-14/conv>.

²Про утворення деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету міністрів України від 20.05.2015 № 314 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-2015-n/conv>.

³Про утворення Національної поліції України : постанова Кабінету міністрів України від 02.09.2015 № 641 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-p>.

завдання патрульної служби)¹. Патрульна поліція є першим структурним підрозділом, який своєчасно реагує на повідомлення про правопорушення, цілодобово патрулює закріплені за ними території для надання допомоги громадянам, самостійно виявляє, припиняє, документує правопорушення, притягає до відповідальності, затримує та доставляє правопорушника до відділів (відділень) Національної поліції, а також застосовує інші заходи забезпечення провадження відповідно до законодавства².

Патрульна поліція, як суб'єкт первинної, попередньої та остаточної кваліфікації, наділена найширшими повноваженнями щодо кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, як попередньої, так і остаточної, особливо сьогодні, коли поліцейські, не складаючи протокол, одразу виносять постанову про накладення адміністративного стягнення.

Порушення законодавством вимог пожежної безпеки як адміністративний проступок (ст. 175 КУпАП) мають право кваліфікувати працівники відомчої, сільської пожежної охорони та члени добровільних пожежних дружин (команд) протипожежних об'єднань громадян.

Відповідно до Переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона, це «суб'єкти господарювання, підприємства, установи, організації, віднесені до сфери управління: Міноборони; Мінінфраструктури (об'єкти залізничного, авіаційного, морського, річкового транспорту); Адміністрації Держприкордонслужби; Держлісагентства; Держрезерву; Адміністрації Держспецзв'язку; Служби зовнішньої розвідки; ДПтС»³. Типове положення про відомчу пожежну охорону надає посадовій особі відомчої пожежної охорони право складати протоколи про

¹Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 № 796 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>.

²Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету міністрів України від 28.10.2015 № 877 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-n/conv>.

³Про затвердження Переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона : постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2013 № 397 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/397-2013-n/paran9#n9>.

адміністративні правопорушення та готувати пропозиції щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні вимог пожежної безпеки на об'єктах, що належать суб'єктові господарювання (п.п. 3 п. 7)¹. Пожежно-рятувальні підрозділи добровільної пожежної охорони утворюються у таких формах: пожежна дружина та пожежна команда. Їх члени складають протоколи про порушення вимог щодо пожежної безпеки в межах повноважень, наданих КУпАП (п. 8, 14 Порядок функціонування добровільної пожежної охорони)². Такі ж самі повноваження мають протипожежні об'єднання громадян.

За ст. 175-1 КУпАП (Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях) діяння можуть кваліфікувати уповноважені на те посадові особи сільської, селищної, міської ради, якщо куріння тютюнових виробів було здійснене у місці, де це прямо заборонено відповідним рішенням сільської, селищної чи міської ради. А також представники громадських організацій або органів громадської самодіяльності, зокрема, члени громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону. Останні можуть здійснювати кваліфікацію діяння ще за ст. 179 КУпАП (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві) поряд з власниками підприємств, установ, організацій або уповноваженими ними органами, а також працівниками, які здійснюють їх охорону, у випадках, якщо правопорушення здійснене на території цього підприємства, установи чи організації. Взагалі, в рішенні органу місцевого самоврядування (сільської, селищної, міської ради) мають бути визначені місця, вільні від тютюнопаління, а також посадові особи, які мають право складати протоколи за даним видом адміністративного правопорушення.

Як завідомо неправдивий виклик спеціальних служб (183 КУпАП) протиправні діяння кваліфікують уповноважені на те посадові особи виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад, органів державного

¹Про затвердження Типового положення про відомчу пожежну охорону : постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 5 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5-2014-п>.

²Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони : постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 № 564 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/564-2013-п/paran9#n9>.

нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки. А також уповноважені посадові особи органів охорони здоров'я виключно щодо завідомо неправдивого виклику швидкої медичної допомоги. Громадяни, що здійснили завідомо неправдивий виклик бригади швидкої медичної допомоги, несуть адміністративну відповідальність відповідно до КУпАП (п. 6 Правил виклику бригад швидкої медичної допомоги, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про єдину систему надання екстреної медичної допомоги» від 01.06.2009 р. № 370)¹. У Типовому положенні про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 р. № 1114, остання визначається «структурною одиницею центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф або станції екстреної (швидкої) медичної допомоги, яка надає екстрену медичну допомогу людині, що перебуває у невідкладному стані, безпосередньо на місці події та під час перевезення такої людини до закладу охорони здоров'я»².

З наведеного можна зробити висновок, що повноваженнями щодо складання адміністративного протоколу щодо завідомо неправдивого виклику швидкої медичної допомоги необхідно наділяти її працівників, тобто тих осіб, які безпосередньо виїжджають на виклики. Окрім перелічених осіб, здійснювати офіційну первинну кваліфікацію можуть посадові особи інших органів державної влади, місцевого самоврядування та представники органів самоорганізації населення, але лише у тому випадку, коли це передбачено законом.

Після вчинення та виявлення адміністративного правопорушення проводиться остаточна кваліфікація. Суб'єкти остаточної кваліфікації відрізняються від суб'єктів, які проводять первинну кваліфікацію, та закріплені у главі 17 Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення. Серед

¹Правила виклику бригад швидкої медичної допомоги : затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про єдину систему надання екстреної медичної допомоги» від 01.06.2009 № 370 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0865-09>.

²Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 № 1114, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1114-2012-п>.

них: адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад (ст. 175-1 (за порушення, вчинені у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. 179, ст. 180 (крім справ щодо батьків неповнолітніх або осіб, які їх замінюють), ч. 4 ст. 181, ст. 181-1, ч. 1 ст. 182, ст. 183) та сільських, селищних рад розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею ст. 175-1 (за порушення, вчинені у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. 179, ст. 180 (крім справ щодо батьків неповнолітніх або осіб, які їх замінюють), ч. 4 ст. 181, ч. 1 ст. 182, ст. 183; судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ст. 173–173-2, ст. 174, ст. 177-2, ч. 3 ст. 178, ст. 180-1, ч. 1, 2, 3 ст. 181, ч. 2 ст. 182, ст. 184); органи Національної поліції розглядають справи про порушення громадського порядку та громадської безпеки (ст. 175-1, за винятком порушень, вчинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради, ст. 176 і 177, ч. 1, 2 ст. 178, ст. 180 та 181-1, ч.1 ст. 182, ст. 183 та 184); центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку (статті 175, 175-2). Від імені центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право Головний державний інспектор України з нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки та його заступники, головні державні інспектори з нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі та їх заступники, старші державні інспектори (державні інспектори) України з нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки, головні державні інспектори з нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки в районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення.

Робота адміністративних комісій регулюється Положенням про адміністративні комісії Української РСР, затвердженим указом Президії Верховної Ради Української РСР від 09.03.1988 р. № 5540-XI, вони утворюються при виконавчих комітетах районних, міських, районних у містах, селищних, сільських рад за поданням їх виконавчих комітетів на строк повноважень цих рад (ст. 4). Кількість членів адміністративних комісій залежить від обсягу роботи комісії та встановлюється органом, який її утворює, але не повинна бути меншою за 6 осіб, а також включає голову (заступника голови або член виконавчого комітету), заступника голови, відповідального секретаря. Іншими учасниками можуть бути депутати рад, представники профспілкових, комсомольських та інших громадських організацій та трудових колективів із застереженням про те, що до складу такої комісії не можуть входити представники державних органів, службові особи яких мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, а також працівники прокуратури, суду і адвокати (ст. 6). Основним завданням адміністративних комісій є «розгляд справ про адміністративні правопорушення, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання радянських законів, правил соціалістичного співжиття, чесного ставлення до державного і громадського обов'язку, поваги до прав, честі й гідності громадян, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самими правопорушниками, так і іншими особами»¹.

Справи про адміністративні правопорушення, що віднесені до компетенції адміністративних комісій, розглядаються за місцем проживання порушника. За загальним правилом, справи про адміністративні правопорушення, зокрема, у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, розглядаються за місцем вчинення такого проступку. Альтернативна підсудність має місце при вирішенні справ про адміністративні

¹ Про затвердження Положення про адміністративні комісії Української РСР : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 09.03.1988 № 5540-XI // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5540-11/conv>.

правопорушення за статтями 177 і 178 КУпАП, вони розглядаються за місцем їх вчинення або за місцем проживання порушника (ст. 276 КУпАП)¹.

За нормою ч. 1 ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суди загальної юрисдикції (судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів) «спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення»². Процес, порядок, сутність проведення кваліфікації її остаточними суб'єктами будуть висвітлені в наступному підрозділі дисертаційного дослідження.

2.4 Зміст та порядок кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку

Кваліфікація адміністративних правопорушень — це той процес, який не може відбуватися довільно. З урахуванням того, що перелік суб'єктів, які уповноважені кваліфікувати адміністративні проступки, досить великий, важливу роль грає єдиний підхід до процесу її проведення. Забезпечити єдність підходу та виключити суб'єктивізм під час кваліфікації адміністративних правопорушень можливо за рахунок певних «стандартів» кваліфікації, якими кожний орган або уповноважена посадова особа змогли б керуватися. На відміну від науки кримінального права, правила, принципи та етапи проведення адміністративно-правової кваліфікації майже не досліджувались. Наслідками цієї прогалини стало підвищення кількості випадків встановлення кваліфікації за аналогією з правилами кваліфікації злочинів.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122, 1123, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>.

² Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2010. — № 41–42, № 43, № 44–45. — Ст. 529, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/paran3831#n3831>.

Отже, першочерговим завданням цього розділу стане дослідження процедури адміністративно-правової кваліфікації правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, та висвітлення окремих особливостей її проведення.

Підставою проведення попередньої кваліфікації є здійснення протиправного, винного діяння особи. Серед найпоширеніших випадків виявлення діяння, яке за зовнішніми ознаками схоже з адміністративним проступком, можна виділити: безпосереднє його виявлення суб'єктом кваліфікації або отримання повідомлення про нього в усній або письмовій формі. Завдання суб'єкта — кваліфікувати дане діяння як правопорушення, далі як адміністративне правопорушення (негативна адміністративно-правова кваліфікація), а потім як адміністративне правопорушення, що посягає на громадський порядок та громадську безпеку.

Ми вже звертали увагу на те, що така діяльність повинна здійснюватися з додержанням певних правил, етапів і стадій її проведення. Саме ці складові дадуть загальне уявлення про кваліфікацію того чи іншого діяння як адміністративного проступку або про неможливість установлення не тільки негативної, а й позитивної адміністративно-правової кваліфікації.

При проведенні позитивної адміністративно-правової кваліфікації дотримання будь-яких правил вельми умовне, оскільки у даному випадку переважають загальні культурні та моральні засади, що склалися в суспільстві, а не правові норми. Предметом нашого дослідження є так звана негативна адміністративно-правова кваліфікація, до того ж офіційна (тобто така, що тягне за собою настання юридичних наслідків). Отже, далі ми будемо формулювати правила проведення негативної офіційної адміністративно-правової кваліфікації як усіх адміністративних проступків, так і адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Щоб визнати діяння правопорушенням, воно повинно відповідати наступним ознакам. По-перше, будь-яке правопорушення — це діяння у формі

дії чи бездіяльності. Наприклад: невиконання суб'єктом обов'язків, які на нього покладені (за нормами закону чи положеннями договору); недотримання (порушення) правил, які встановлені законодавством; зловживання правами, якими користується правопорушник (наприклад, якими він наділений у зв'язку з займаною ним посадою). До даного переліку помилковим буде відносити думки та нереалізовані наміри суб'єкта щодо вчинення проступку, вони не будуть нести шкідливих наслідків, адже реально не виконуються.

По-друге, діяння повинно бути протиправним, тобто за своїми зовнішніми ознаками таким, що не відповідає тим нормам, правилам та законам, що є прийнятними для суспільства, чи прямо порушує норми закону.

По-третє, протиправне діяння повинно бути соціально шкідливим: направлене на дестабілізацію нормальних суспільних відносин, порушення прав, свобод, законних інтересів особи та держави.

По-четверте, правопорушення — це завжди прояв усвідомленої волі правопорушника у поєднанні з передбаченням особою наслідків і ставленням до них.

По-п'яте, за загальним правилом, за вчинене правопорушення на особу накладається юридична відповідальність.

По-шосте, нерідко накладення юридичної відповідальності за правопорушення поєднуються з фактичним відновленням порушених прав і законних інтересів, на які здійснювалось посягання.

Отже, щоб діяння (дію чи бездіяльність) визнати правопорушенням, воно повинно бути протиправним, соціально шкідливим або небезпечним, винним і караним (за правопорушення накладається юридична відповідальність).

Коли визначено, що здійснене діяння суб'єкта є правопорушенням, необхідно встановити, що це саме адміністративний проступок, який посягає на суспільні відносини, що охороняються даним законодавством, характеризується винністю та тягне накладення адміністративних стягнень.

Ми пропонуємо визначення понять, які є складовими елементами процедури адміністративно-правової кваліфікації.

Процедура адміністративно-правової кваліфікації — це встановлений адміністративно-правовими нормами порядок діяльності уповноважених адміністративно-юрисдикційних органів або їх посадових осіб, спрямований на встановлення відповідності ознак здійсненого особою діяння ознакам складу адміністративного проступку, закріпленого в законодавстві про адміністративні правопорушення. Процедура адміністративно-правової кваліфікації (кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки включно) дає уявлення про послідовність її проведення та включає загальні правила, якими необхідно керуватися суб'єкту її проведення.

Правила адміністративно-правової кваліфікації — це методологічні положення проведення адміністративно-правової кваліфікації, які є обов'язковими для уповноваженого суб'єкта кваліфікації на різних етапах і стадіях її проведення. До таких правил необхідно віднести наступні:

1. Адміністративно-правова кваліфікація здійснюється в суворій відповідальності з основними принципами її проведення: законності, об'єктивності, гласності, публічності, обґрунтованості, професіоналізму, персональної відповідальності уповноваженого органу (посадової особи) та ін.

2. Фактично ознаки здійсненого діяння встановлюються у відповідності із законодавчими актами та підлягають обов'язковій фіксації в процесуальних документах (протоколи, постанови).

3. Встановлені фактичні ознаки діяння повинні відповідати ознакам складу адміністративного поступка, закріпленого в конкретній статті законодавчого акта про адміністративні правопорушення (для виключення суб'єктивізму кваліфікація проводиться як формальна констатація збігу зазначених ознак).

- 4). Інстинктивні (рефлекторні) рухи, які здійснюються мимоволі (автоматично), розглядаються як реакція на певні фізіологічні роздратування, тому не є осудними, отже, не кваліфікуються як адміністративні правопорушення.

5. Адміністративно-правова кваліфікація як складова провадження у справах про адміністративні правопорушення провадиться на основі закону, діючого безпосередньо під час і по місту розгляду справи про адміністративний делікт.

6. Вчинене посягання необхідно кваліфікувати у відповідності з тією чи іншою нормою законодавства про адміністративні правопорушення, яка найбільш повно містить його ознаки.

Для того, щоб встановити, що протиправне діяння слід кваліфікувати як проступки, що містяться у 14 главі КУпАП, необхідно визначати родовий об'єкт посягання — громадський порядок та (або) громадська безпека. Уповноважений суб'єкт адміністративно-правової кваліфікації проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки повинен вміти формулювати поняття та зміст цих правових категорій.

Ідеальний варіант — коли суб'єкт кваліфікації орієнтується в усіх тонкощах юридичних складів правопорушень в сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Однак, необхідно розуміти, що такі навички з'являються переважно з досвідом роботи, проходженням додаткових курсів або спеціальних тренінгів.

В умовах відомчого реформування Міністерства внутрішніх справ України одними з головних завдань створеної Національної поліції України стали «забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав та свобод людини та громадянина, а також інтересів суспільства та держави»¹. Необхідно відмітити, що нерідко патрульним поліцейським не вистачає знань і навичок у сфері адміністративно-правової кваліфікації для виконання вищезазначених завдань. А це, з практичної точки зору, стає великою проблемою, вирішувати яку необхідно у терміновому порядку шляхом проведення стажування і курсів підвищення рівня професіоналізму як керівництвом Національної поліції, так і самотійно безпосередньо поліцейськими.

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. — Х. : Право, 2015 — С. 5.

Як вже зазначалось, процедура кваліфікації адміністративних проступків, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, являє собою упорядкований набір послідовних етапів і стадій, в процесі проходження яких можуть діяти спеціальні правила її проведення. До останніх ми відносимо наступні:

1. Безпосередні, додаткові та факультативні об'єкти посягання — це завжди відносини в сферах: громадського порядку; громадської безпеки; захисту прав людини; державного управління; забезпечення пожежної безпеки; захисту прав людини та охорони прав і інтересів неповнолітніх; охорони здоров'я населення; суспільної моралі; встановленого порядку виготовлення, придбання та реалізації алкогольних напоїв і табачних виробів. Якщо посягання здійснюється на суспільні відносини іншої сфери, то його слід кваліфікувати у відповідності з іншими главами КУпАП.

2. У відповідності зі змістом ст. 174 КУпАП стрільба заборонена на будь-яких територіях, окрім спеціально відведених (полігони, стрільбища, тири, стрілецькі тири).

3. Для кваліфікації діяння за ст. 178 КУпАП достатньо свідчення про намір щодо розпивання заборонених за даною нормою напоїв, а реальний факт досягнення особою стану сп'яніння для кваліфікації важливим не буде.

4. Кваліфікуючою ознакою ст. 179 КУпАП є місце його вчинення, а саме як саме робоче місце правопорушника, так і уся територія, яка належить підприємству, установі, організації, на який він працює.

5. Загальними ознаками алкогольного сп'яніння слід вважати: запах алкоголю з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мови; виражене тремтіння пальців рук; різку зміну забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінку, що не відповідає обстановці.

6. Брати участь в азартних іграх можна у двох формах: активно та пасивно. Пасивна участь повинна бути значною. Незначними діями є, наприклад, представлення місця проведення гри чи позичання предметів для її проведення.

7. Перевищення допустимого рівня шуму в жилих приміщеннях (найчастіший випадок на практиці) дозволяється у будні дні з 21.00 до 8.00 (за згодою осіб, що мешкають поруч, а у святкові та неробочі дні заборонено цілодобово), з 22.00 до 8.00 не дозволено гучно співати, викрикувати, користуватися різними джерелами побутового шуму і тому подібне.

Запропоновані нами правила мають статус спеціальних, тому що в основу їх виведення покладена специфіка адміністративних проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Недодержання сукупності загальних і спеціальних правил може призвести до: невстановлення ознак складу проступку там, де він існує, та, навпаки, визначення ознак, що становлять склад адміністративного правопорушення, там, де такі ознаки відсутні; застосування невірної норми КУпАП; помилкової кваліфікації адміністративного проступку як злочину, а злочину — як адміністративного правопорушення.

На підставі наукової роботи В.О. Навроцького¹ можемо сформулювати стадії кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки незалежно від суб'єкта його проведення:

1. Вибір адміністративно-деліктної норми в сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, зміст якої відповідає вчиненому проступку.

2. Визначення відповідності між юридичним складом обраної адміністративно-правової норми та юридично значущими ознаками протиправного посягання.

3. Юридичне закріплення кваліфікації діяння.

Кожній стадії відповідають певні етапи, розглянемо їх детальніше. Вибір адміністративно-деліктної норми в сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, зміст якої відповідає вчиненому проступку, — це перша

¹ Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — С. 8–46.

стадія здійснення кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, яка має місце безпосередньо під час виявлення адміністративного проступку. На зазначеній стадії робиться попередній висновок про наявність саме адміністративного правопорушення, а не кримінального чи цивільного, попередньо обирається відповідна адміністративно-деліктна норма або декілька таких норм, як наслідок, виключається застосування інших норм адміністративного законодавства. Етапами, які характеризують першу стадію, є:

- а) встановлення усіх фактичних даних вчиненого посягання;
- б) систематизація фактичних даних проступку;
- в) визначення конкретних сфер, на яке посягає діяння (наприклад, сфери: громадського порядку, громадської безпеки, державного управління, захисту прав людини та охорони прав і інтересів неповнолітніх, охорони здоров'я населення, суспільної моралі і так далі);
- г) попереднє визначення адміністративно-деліктних норм, які підлягають застосуванню у даному випадку.

На другій стадії необхідно встановити відповідність між юридичним складом обраної адміністративно-деліктної норми та юридично значущими ознаками протиправного посягання. Проте, спочатку слід вирішити питання про: належність розгляду даної справи до компетенції органу, який її розглядає; правильність складання протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, з яких складається справа про адміністративне правопорушення; сповіщення осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду; за необхідності витребування необхідних додаткових матеріалів; задоволення чи незадоволення клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності (потерпілого, законних представників, адвоката) (ст. 278 КУпАП). Необхідно також заслухати осіб, що беруть участь у розгляді справи, досліджують докази і вирішують клопотання (ст. 279 КУпАП). Надалі виокремити юридично значущі обставини адміністративного проступку та співставити їх з конкретним складом адміністративного правопорушення,

який міститься у адміністративно-деліктній нормі, обраній на першому етапі, а за необхідності провести розмежування з однорідним кримінальним правопорушенням.

Далі встановлюються об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона вчинюваного посягання (оскільки його об'єкт був визначений на першій стадії). На даній стадії треба орієнтуватися на склад адміністративного правопорушення, оскільки саме склад адміністративного проступку дає уявлення про ті юридично значущі ознаки, які слід встановити або встановити факт їх відсутності для кваліфікації за обраною нормою адміністративного законодавства. Він також є своєрідною підказкою щодо тих ознак, які слід вважати юридично значущими. Якщо хоча б одна ознака, яка відповідає складу адміністративної правопорушення, буде відсутня, це є приводом для висновку про те, що дана норма не підлягає застосуванню, та для пошуку іншої адміністративної норми. У випадку відсутності збігу з усіма складами адміністративно-деліктних норм можна говорити про те, що кваліфікація на першому етапі була проведена невірно, а правопорушення може виявитись дисциплінарним, трудовим і т.п. або взагалі не бути правопорушенням.

Етапами, що характеризують другу стадію, будуть:

- а) оцінка доказів вчиненого посягання в межах справи про адміністративні правопорушення;
- б) остаточне визначення адміністративно-деліктної норми у вищезазначених сферах;
- в) перевірка фактично встановлених обставин справи з метою виключення наявності ознак, що виключають адміністративну відповідальність (унаслідок їх малозначності);
- г) оцінка посягання за умови його вчинення декількома особами або, навпаки, вчинення правопорушником декількох адміністративних проступків (факультативний етап);
- д) розмежування визначеної адміністративно-деліктної норми від однорідної — кримінальної (факультативний етап).

Таким чином, на даній стадії з'ясовуються остаточні факти: вчинення адміністративного проступку; наявності підстав для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації (трудового колективу); наявності вини особи, яка його вчинила, і чи підлягає особа адміністративній відповідальності; наявності або відсутності обставин, які обтяжують чи пом'якшують адміністративну відповідальність; заподіяння майнової шкоди (ст. 280 КУпАП), а також інші умови, що мають значення для правильної кваліфікації адміністративних проступків і вирішення справи.

Юридичне закріплення кваліфікації діяння — третя і остання стадія кваліфікації адміністративного правопорушення. Уповноважений суб'єкт, який проводив кваліфікацію, закріплює результати проведення кваліфікації адміністративного правопорушення у постанові по справі про адміністративне правопорушення або рішенні (у випадку, якщо суб'єктом здійснення кваліфікації є виконавчий орган сільської, селищної, міської ради). Постанова чи рішення приймаються на підставі висновків, отриманих з двох попередніх стадій. Винесене рішення є обов'язковим і тягне певні юридичні наслідки. На цій стадії реалізуються такі етапи:

- а) узагальнення результатів, отриманих на попередніх двох стадіях;
- б) мотивування кваліфікації;
- в) винесення відповідного рішення, у якому відображається інформація, отримана на усіх вищезазначених етапах і стадіях.

У справі про адміністративне правопорушення уповноважений орган (посадова особа) може винести такі постанови: про накладення адміністративного стягнення; застосування заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх; закриття справи (ч. 1 ст. 183 КУпАП).

У випадку перегляду справи чи оскарження постанови (рішення) уповноважений орган: залишає постанову без зміни, а скаргу без задоволення; скасовує постанову і надсилає справу на новий розгляд; скасовує постанову і закриває справу або змінює захід стягнення в межах, передбачених

нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено (ст. 293 КУпАП).

Таким чином для того, щоб правильно кваліфікувати те чи інше правопорушення, необхідно послідовно проходити всі стадії адміністративно-правової кваліфікації правопорушень з додержанням процедурних правил її проведення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Перспективи розвитку законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки

Логічним завершенням наукового дослідження в сфері юриспруденції так чи інакше повинні стати пропозиції щодо підвищення якісного рівня національної законодавчої бази. Це є кінцевою метою, сенсом будь-якої наукової праці. Досліджень, пов'язаних з темою адміністративно-правової кваліфікації у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, не так багато, а отже, і пропозицій удосконалення законодавства про адміністративні проступки, які посягають на громадський порядок і громадську безпеку.

Порівняно з іншими главами КУпАП, до глави, яка об'єднує правопорушення у сфері громадського порядку та громадської безпеки, протягом довгого часу майже не вносились зміни. Так, при аналізі зазначених норм можна відмітити їх часткову застарілість.

Європейський шлях розвитку буквально вимагає від нашого суспільства змін, нового погляду на спосіб життя та поведінку. Окрім цього, продовжується розвиток різних національних правових систем, їх інтеграція в певні групи. Це певним чином відбивається й на національному законодавстві кожної з країн, де норми права вже майже не існують в ізоляції від інших у т. ч. норм міжнародного права. Разом із суспільним ладом, у державі повинні змінюватись й норми права, які його охороняють, щоб мати можливість

здійснювати таку охорону ефективно, а закріпити результати реформи можна саме з допомогою правових норм.

Очевидним є й те, що зарубіжні наукові здобутки щодо кваліфікації адміністративних правопорушень знаходяться на більш прогресивному етапі, ніж національні. Ми вважаємо доречним здійснити порівняльний аналіз з нормативними базами інших країн у даній сфері. Кожна з них має свої переваги, які можна, а інколи й необхідно, використовувати задля вдосконалення власних.

Отже, даний розділ буде завершальним етапом нашого дослідження, у якому планується узагальнити вищезазначені здобутки та втілити їх в пропозиції покращення змісту адміністративно-деліктних норм, здійснити порівняльний аналіз законодавства зарубіжних країн у сфері адміністративної відповідальності.

При аналізі статей в 14 главі КУпАП в першу чергу можна помітити їх дещо хаотичне розташування. Для зручності та прискорення пошуку необхідних адміністративно-правових норм ми пропонуємо розташувати статті, які закріплюють норми, що охороняють сферу громадського порядку та громадської безпеки, за безпосереднім об'єктом посягання:

1. Проступки, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку:

- ст. 173 («Дрібне хуліганство»);
- ст. 173-1 КУпАП («Поширювання неправдивих чуток»);
- ст. 173-3 КУпАП («Азартні ігри, ворожіння в громадських місцях»);
- ст. 173-4 КУпАП («Заняття проституцією»);
- ст. 173-5 КУпАП («Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях»);
- ст. 173-6 КУпАП («Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб»);
- ст. 174 КУпАП («Стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими

чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку»).

2. Проступки, об'єктом яких також є сфера забезпечення пожежної безпеки:

- ст. 175 КУпАП («Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки»);

- ст. 175-2 КУпАП («Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки»);

- ст. 175-1 КУпАП («Куріння тютюнових виробів у заборонених законом місцях»).

3. Адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я та встановленого порядку управління:

- ст. 176 КУпАП (Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення);

- ст. 177 КУпАП (Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення);

- ст. 177-2 КУпАП (Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів);

- ст. 178 КУпАП (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді);

- ст. 179 КУпАП (Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві);

- ст. 180 КУпАП (Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння).

4. Адміністративні проступки, що посягають на сферу охорони прав дитини:

- ст. 180-1 КУпАП (Порушення порядку перебування дітей у закладах, у

яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування);

– ст. 184 КУпАП («Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей»);

– ст. 184-1 КУпАП («Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми») (Додаток 2).

Вченими–адміністративістами неодноразово висловлювалась думка про те, що до суб'єктів адміністративної відповідальності слід віднести юридичну особу і закріпити це на законодавчому рівні, тобто в Загальній частині КУпАП «поряд із фізичною особою», така думка відповідає й міжнародному досвіду.

Наприклад, у Кодексі Латвії про адміністративні правопорушення ст. 14-1 «Відповідальність юридичних осіб» закріплено: «У випадках, окремо передбачених в цьому кодексі, і у виданих думами самоврядувань зобов'язуючих правилах за адміністративні порушення до відповідальності призиваються юридичні особи. Особи, які ведуть комерційну діяльність, але які не є юридичними особами, за адміністративні порушення відповідають так само, як юридичні особи»¹.

Дослідивши адміністративний блок КНР, О.В. Кузьменко зазначає: «Інститутом адміністративної відповідальності КНР передбачено відповідальність юридичної особи та фізичної особи. Під юридичною особою розуміються «організації, які наділені цивільною правоздатністю і цивільною дієздатністю, самостійно, відповідно до закону набувають цивільні права і несуть цивільні обов'язки»².

Кодексом Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення роз'яснено, що «юридична особа визнається винною у вчиненні адміністративного правопорушення, якщо буде встановлено, що цією юридичною особою не дотримані норми (правила), за порушення яких

¹Кодекс Латвии об административных нарушениях // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.stopkriminal.lv/sk/web.nsf/0/749BC5576D4D811DC22579AF005EA325?OpenDocument>.

²Адміністративне право зарубіжних країн : [курс лекцій] / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко; НАВС. — К. : Юрінком Інтер, 2014. — 525 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1163101858805/pravo/administrativna_vidpovidalnist_knr.

передбачена адміністративна відповідальність, і цією особою не були прийняті всі заходи щодо їх дотримання» (ст. 3.5)¹.

Адміністративні правопорушення (проступки) в Німеччині (по-німецьки «Ordnungswidrigkeiten») є частиною кримінального права та розглядаються у межах кримінального провадження. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини у параграфі 12 глави 1 першого розділу розрізняє злочини та проступки: «Злочинами є протиправні діяння, за вчинення яких в якості мінімального покарання передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на термін від одного року і більше (1). Проступками є протиправні діяння, за вчинення яких мінімальним покаранням є позбавлення волі на більш короткий термін або грошовий штраф (2)»².

Отже, проступок, на відміну від злочину, являє собою дрібне правопорушення за яке передбачено штраф або короточасне позбавлення волі. У цьому ж кодексі у параграфі 14 передбачено, що «якщо хто-небудь діє в якості уповноваженого органу юридичної особи або як член такого органу, як уповноважений член торгового товариства або як законний представник іншого, то закон, згідно з яким караність ґрунтується на особливих якостях особи, відносинах або обставинах (особливі індивідуальні ознаки), застосовується також і до представника, навіть якщо ці ознаки є не у нього, а у особи, яку він представляє (1). Якщо власником підприємства або уповноваженою на це особою будь-кому доручено управління підприємством повністю або частково, або особливо, під власну відповідальність, доручено виконання обов'язків, що входять в компетенцію власника підприємства, і якщо ця особа діє на підставі цього доручення, то закон, згідно з яким особливі ознаки особи є підставою для караності, підлягає застосуванню і щодо особи, яка прийняла це доручення, навіть якщо ці ознаки відсутні у неї, але їх має

¹Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 г. № 194-З (Принят Палатой представителей 17 декабря 2002 года Одобрен Советом Республики 2 апреля 2003 года), с измен. и доп. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=230041#LinkTarget_5987.

²Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии от 13 ноября 1998 года (по состоянию на 15 мая 2003 года) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102943,100102946,100103002,100103008#text>.

власник підприємства. До підприємства, за змістом речення 1, прирівнюється фірма (2)»¹.

Це далеко не повний перелік законодавчих актів зарубіжних країн, де адміністративна відповідальність юридичної особи закріплена безпосередньо у нормативно-правових актах. В деяких кодексах, як, наприклад, у Адміністративному кодексі республіки Білорусь, така відповідальність більш деталізована, в деяких — закріплена досить загально. Проте, у всіх випадках подібне положення стає підґрунтям для притягнення саме юридичної особи, а не фізичної особи–власника, до адміністративної відповідальності.

Як зазначає Ю.П.Битяк: «У разі скоєння правопорушення юридичною особою можливі три види правових наслідків: притягнення до відповідальності посадової особи, як за порушення митних правил; притягнення до відповідальності одночасно і юридичної, і посадової осіб, як у разі скоєння порушення в сфері обмеження монополізму; притягнення до відповідальності лише юридичної особи, як у випадку порушення правил містобудування»². Таким чином, в силу особливостей адміністративного законодавства адміністративна відповідальність юридичної особи тісно переплітається з адміністративною відповідальністю фізичної особи.

Вважаємо, що за певні адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки юридична особа буде притягуватись до адміністративної відповідальності, якщо буде встановлено її вину.

Не менш важливим питанням є поняття вини юридичної особи, у першу чергу для проведення кваліфікації адміністративних проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Досить вдале визначення наводить О.Т. Зима: «вина юридичної особи — це суб'єктивне

¹Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии от 13 ноября 1998 года (по состоянию на 15 мая 2003 года) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102943,100102946,100103002,100103008#text>.

²Адміністративне право України : підручник/ Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 544 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part4/406.htm.

ставлення до проступку фізичних осіб, які входять до складу юридичної особи або перебувають з нею в іншому зв'язку (членство, право власності), трудова діяльність або управлінські повноваження яких пов'язані з вчиненням протиправного діяння»¹.

Вина фізичної особи буде складатися з вини фізичних осіб, які її представляють. Ми поділяємо думку М.В. Удод та О.Г. Літуса з приводу того, що «якщо юридичним фактом, що лежить в основі протиправних дій юридичної особи, є дії фізичних осіб, дії юридичної особи вважаються винними. Якщо ж такою основою є фактичні обставини, виникнення яких не залежить від волі і свідомості осіб, які входять до складу юридичної особи, дії останньої вважати винними не можна»². Юридичну особу можна буде притягнути до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачені статтями 173-1, 175, 175-2, 177, 177-2, 180-1 КУпАП. Розглянемо такі випадки на прикладах.

Поширює неправдиві чутки, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, безпосередньо фізична особа, але треба враховувати, що вона може працювати у засобах масової інформації, наприклад, у газеті (інтернет-виданні). Причому такі відомості можуть міститись не у самому тексті статті, а й у заголовках, які частіше за все можна побачити й прочитати, проходячи біля кіоску, де їх розповсюджують, або на спеціальних стендах у супермаркетах. З особливою увагою до такої «дезінформації» слід відноситись сьогодні, коли обстановка в країні залишається неспокійною.

Порушення вимог у сфері пожежної безпеки, передбачені статтями 175 та 175-2 КУпАП, частіше за все виникають на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності. Незважаючи на те, що згідно із законодавчою базою у сфері забезпечення пожежної безпеки відповідальність

¹Зима О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук / О. Зима; Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2001. — С. 7.

²Удод М. В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб / М. В. Удод, О. Г. Літус // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. — 2010. — № 1. — С. 93.

несе безпосередньо керівник або особа, що відповідає на підприємстві за пожежну безпеку, порушувати вимоги пожежної безпеки може працівник або будь-яка інша особа, керівник або уповноважена ним особа не завжди в силу своєї зайнятості може контролювати зазначену сферу. Тому до адміністративної відповідальності слід притягувати саму юридичну особу.

За умов економічної кризи кожний суб'єкт ресторанного господарства прагне зекономити кошти так, щоб це не відобразилось на доході від реалізації продукції, що він пропонує. У таких випадках частіше за все знижується якість пропонованої продукції. Не можна виключати той факт, що власник або працівники купують міцні спиртні напої або фальсифіковані алкогольні напої (тютюнові вироби) по заниженим цінам та розповсюджують їх у своїх закладах. При цьому, інколи сам власник закладу не знає про це.

Встановлений законом порядок перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування фактично порушує не одна особа, а декілька працівників: охоронці, адміністратор, офіціанти, прибиральниці — усі, хто бачить дитину у даному закладі в заборонений час й не реагує на правопорушення, тим самим сприяючи його продовженню. Накладати адміністративне стягнення на якусь одну особу неправильно, навіть якщо її вина більша за інших, винна поведінка буде просліджуватись у діях і інших працівників.

Отже, у зазначених випадках логічним було б притягувати до відповідальності не безпосередньо особу, а установу, де вона працює. Принаймні з огляду того, що притягнення до адміністративної відповідальності виконує превентивну функцію. У такому випадку якраз вказані дії будуть працювати на те, щоб у майбутньому попередити проступки такого виду, оскільки сам власник юридичної особи буде зацікавлений у незаплямованій репутації свого підприємства.

Посадова особа, яка уповноважена проводити кваліфікацію, повинна чітко розуміти, на кого саме накладати адміністративне стягнення. На основі вищенаведеного та ґрунтовного дослідження О.Т. Зими вважаємо необхідним

доповнити главу 2 КУпАП статтею 13-1 «Відповідальність юридичної особи»:

«Юридична особа може бути притягнена до адміністративної відповідальності у випадках і порядку, передбаченому КУпАП, якщо буде встановлено її вину.

Вина юридичної особи доводиться через вину усіх фізичних осіб, які є її представниками та мають безпосереднє відношення до вчиненого адміністративного правопорушення» (Додаток 3).

Особливу увагу необхідно приділити санкціям, які накладаються за вчинення правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, які є дещо «застарілими» у порівнянні із санкціями інших глав КУпАП. До того ж введення за умови закріплення юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності санкції зазначених вище статей (де суб'єктом може бути або є юридична особа) потребує перегляду. Застарілість же вбачається в мінімальних розмірах штрафів, передбачених санкціями, що застосовуються за проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

У Листі Міндоходів України від 29.07.2013 р. № 7692/6/99-99-10-04-02-15/2667 (щодо розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян при застосуванні штрафних санкцій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення) роз'яснено: «...що стосується розміру штрафних санкцій, то в цьому випадку слід застосовувати неоподатковуваний мінімум доходів громадян, виходячи із суми 17 грн. (як зазначено у пункті 5 підрозділу 1 розділу XX ПКУ)... при кваліфікації злочинів або правопорушень необхідно виходити із встановленої соціальної пільги. А при розрахунку розміру штрафу, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним кодексом України, — з неоподаткованого мінімуму доходів громадян, встановленого законодавством на сьогоднішній день у розмірі 17 гривень»¹¹.

¹¹ Лист щодо розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян при застосуванні штрафних санкцій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення : Міністерство доходів і зборів України від 29.07.2013 № 7692/6/99-99-10-04-02-15/2667 // [Електронний ресурс]. — Режим

Таким чином, найбільші штрафи передбачені за порушення ст. 175-2, ч. 2 ст. 177-2, ч. 2 ст. 180-1 та ч. 2 ст. 182 і переважно для суб'єктів господарської діяльності. Звичайному громадянину дрібне хуліганство обійдеться у 51–119 грн., розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві «коштуватиме» від 51 до 102 грн., для порівняння — у цьому ж проміжку коштує кілограм м'яса або риби. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки — 8 грн. 50 коп., що є дешевшим, ніж буханка хліба чи пакет молока. Таким чином, практично кожен може «дозволити собі» здійснити адміністративне правопорушення — порушити громадський порядок. За таких обставин адміністративно-деліктні норми є малоефективними, оскільки на сто відсотків не виконують виховну функцію та функцію охорони системи суспільних відносин матеріальної та нематеріальної сфер. З іншого боку, якщо підвищити штрафи у декілька разів, такі правопорушення стануть громадянам «не по кишені». Кожний буде слідкувати за своєю поведінкою, оскільки взагалі зможе залишитись приблизно без однієї четвертої своєї заробітної плати.

З прийняттям у 2001 році нового КК України стаття за наклеп була виключена. Таким чином, неправда, сказана або поширена будь-яким іншим засобом про особу з метою знеславити її, сьогодні не карається жодним законодавством. Тільки ст. 23 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV закріплює обов'язок відшкодування позивачеві моральної шкоди, під якою в межах даної статті необхідно розуміти: «душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, і приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи» (ч. 2 п. 2, 4)². Але що саме можна назвати душевними стражданнями та як їх доказувати —

доступу: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/listi-dps/62866.html>.

¹Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 13–14, № 15–16, № 17. — Ст. 112, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

²Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — №№ 40–44. — Ст. 356, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

фактично не роз'яснюється, а протиправна поведінка не включає в себе наклеп, оскільки останнє не є в Україні забороненим — це питання сьогодні відноситься більш до моральної, аніж до правової сфери.

З терміном «наклеп» тісно пов'язаний і термін «образа», який можна віднести до ст. 173 КУпАП. Наклеп на людину вже викликає у неї почуття образи, а тому, на наш погляд, доречно застосовувати дані поняття разом. Проблематичним також є процес доказування безпосередньо самих душевних страждань, яких фізична особа зазнала внаслідок приниження честі та гідності або безпосередньо самої особи, або її близьких родичів, особливо в умовах того, що не від кожної образи реальні душевні страждання можуть настати.

Образи, некоректні, а іноді й нецензурні вирази, наклепи, нажаль, не тільки є невід'ємною частиною життя, а й проявом антигромадських настроїв, які необхідно викорінювати, щоб попередити їх еволюцію в девіантну поведінку. З розвитком мережі Інтернет і популярністю «віртуального спілкування» некоректні вирази в адресу співрозмовників (користувачів різних сайтів, форумів, чатів, тощо) стають нормою.

Узагальнюючи усе вищезазначене, на основі проведеного розгляду юридичних складів адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки та питань щодо відмежування даної категорії проступків від схожих за своїм складом злочинів ми пропонуємо внести такі зміни до Глави 14 КУпАП:

1) включити статтю 173-3 «Наклеп та образа у тому числі у мережі Інтернет» такого змісту:

«Наклеп, тобто умисне поширення завідомо неправдивої інформації про фізичну особу, —

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Образа, тобто умисне приниження честі і гідності іншої особи шляхом зневажливого висловлювання або у вигляді дії (наприклад, ляпаса,

непристойного жесту, тощо), яка негативно оцінює особистість людини, її власні якості чи поведінку, —

тягне за собою накладення штрафу у розмірі п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Дії, зазначені у ч. 1 та 2 цієї статті, здійснені в мережі Інтернет, —

тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» (Додаток 4);

2) додати Примітку 14.1 до Глави 14 КУпАП такого змісту:

«під поняттям громадське місце, що використовується у даній главі, слід розуміти вулиці, площі, двори, готелі, торгівельно-розважальні центри, ресторани, нічні клуби та інші місця для постійного, тимчасового чи разового спілкування людей, ведення їх побуту та відпочинку, незалежно від їх прямого призначення, якщо інше не визначено законом» (Додаток 5);

3) ст. 174 КУпАП викласти у такій редакції: «Стрільба з вогнепальної чи холодної металеві зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, у тому числі в спеціально обладнаному місці для використання зброї з порушенням встановленого порядку — тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії і бойових припасів або без такої» (Додаток 6);

4) ст. 178 КУпАП викласти у наступній редакції: «Розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі і громадського

харчування, в яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволений відповідним органом місцевого самоврядування, або поява в громадських місцях у п'яному чи неналежному зовнішньому вигляді, демонстрація непристойних жестів, а також інші дії, що ображають людську гідність і громадську мораль, — тягнуть за собою попередження або накладення штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» (Додаток 7);

5) визнати такою, що втратила чинність, Постанову КМУ «Про затвердження переліку певних дій щодо провадження господарської діяльності або видів господарської діяльності, право на вчинення яких набувається на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства»: постанова Кабінету міністрів України від 16.07.2010 р. № 449.

Такі законодавчі зміни позитивно відіб'ються на кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та безпеки, оскільки нададуть суб'єктам кваліфікації більш повне уявлення щодо того, які протиправні дії особи слід кваліфікувати за якою статтею КУпАП, та полегшить відмежування від схожих за своїм складом адміністративних правопорушень.

3.2 Зарубіжний досвід адміністративно-правової кваліфікації правопорушень та можливості його використання в Україні

Емпіризм, як один із філософських напрямків викликає, багато питань і навряд чи може стати догмою. Проте, його представники (Д. Г'юм, Дж. Берклі, Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк та ін.) стверджували, що «наукові позитивні поняття повинні доводитись досвідом...»¹ — і з цим важко сперечатись. Емпіричні знання накопичуються у тому числі й за допомогою порівняльно-правового методу. «Порівняльне правознавство — метод, що є науковим

¹Чуйко В. Л. Рефлексія основоположних методологій філософії науки / В. Л. Чуйко. — К. : Центр практичної філософії, 2000. — 252 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Chujko/>.

засобом вивчення правових явищ, завдяки застосуванню якого стає можливим виявити загальне, особливе й окреме в правових системах»¹.

Більш «прогресивними» адміністративно-деліктними нормами є норми права Республік Білорусь, Латвії, Молдови, тощо. Тому вважаємо необхідним, дослідити в межах адміністративно-деліктного законодавства вищезазначених країн правові норми, які прямо впливають на хід проведення кваліфікації. Зіставлення у першу чергу буде проводитись з метою виявлення позитивних зарубіжних здобутків для подальшого впровадження їх у національну нормативно-правову базу. Таким чином, буде мати місце внутрішньосімейнемікро- та мезопорівняння, коли дослідження проводиться в межах однієї правової сім'ї. Мікропорівняння — це перший, найнижчий рівень дослідження. Орієнтований в основному на порівняння безпосередньо самих правових норм (юридико-технічних моментів) і дозволяє виявити та систематизувати емпіричний правовий матеріал. При мезопорівнянні відбувається порівняння правових інститутів і галузей права (інститут адміністративно-правової кваліфікації, інститут кваліфікації адміністративних правопорушень, інститут співучасті в адміністративному праві, тощо).

Як влучно зазначають автори підручника «Порівняльне правознавство», «значення порівняльно-правових досліджень обумовлюється тим, що вони дозволяють вийти за національні кордони своєї правової системи, поглянути під особливим кутом зору на низку традиційних проблем юридичної науки та практики, розширити обрії юридичних пошуків, здійснити обмін правовою інформацією, науковими ідеями, враховувати як позитивний, так і негативний іноземний юридичний досвід»².

За допомогою проведення порівняння можна вивчити природу того чи іншого юридичного явища, «поглянути», як вирішується та чи інша юридична проблема в інших країнах. Окрім цього, поряд з позитивними моментами

¹Порівняльне правознавство : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; за ред. В. Д. Ткаченка. — Х. : Право, 2003. — 274 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/4235/35/>.

²Там само.

порівняльне правознавство дає змогу вивчити й негативні. Отже, «враховуючи іноземний досвід, законодавець, з одного боку, виявляє та запозичує все те корисне, що виправдало себе за кордоном при вирішенні певної проблеми, рятує від непотрібної праці «вигадувати веломашину», а з іншого — надає можливість урахувати негативні аспекти іноземного досвіду, попередити неефективність тих чи інших правових рішень»¹. Основною метою такої роботи є вибір тих норм права, яких «не вистачає» національному законодавству, усунення прогалин, недоліків і розбіжностей у законодавчих актах. З урахуванням того, що в адміністративно-правових актах зазначених країн багато схожих, а іноді дублюючих норм, увагу буде приділено саме відмінним правовим нормам.

Необхідними дані дії є щодо адміністративно-правової кваліфікації, яка як правовий інститут сьогодні не оформлена. Основною причиною цієї проблеми є відсутність ґрунтовної теоретико-методологічної бази разом з наявністю виключно загальних норм КУпАП, які прямо впливають на хід її проведення. Зазначені держави разом з Україною входили до Союзу Радянських Соціалістичних Республік, а тому мають спільні правові риси та характеристики, зокрема, належать до романсько-германської правової сім'ї. Особливостями романо-германської правової сім'ї є те, що основа права складається переважно із законів, писаних нормативно-правових актів, в яких головну роль відведено Конституції — Основному Закону, що має вищу юридичну силу в державі. Широко використовується кодифікація для упорядкування великої кількості нормативно-правових актів. Система права має власну структуру, а матеріальні норми права домінують над процесуальними. Останні є універсальними та неперсоніфікованими — встановлюються переважно для невизначеного (широкого) кола осіб у невизначеній кількості випадків, носять абстрактний характер.

Проаналізувавши статті КУпАП, можна зазначити, що, на відміну від

¹Порівняльне правознавство : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; за ред. В. Д. Ткаченка. — Х. : Право, 2003. — 274 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/4235/35/>.

кримінального законодавства України, у ньому відсутні такі поняття як: «незакінчений адміністративний проступок», «замах на вчинення адміністративного правопорушення». При кваліфікації це впливає на визначення часу завершення правопорушення й стає підставою для обрання різних адміністративно-правових норм для фактично однакових проступків.

Законодавством України за недоведений до кінця проступок адміністративна відповідальність не передбачена. До адміністративної відповідальності особу можна притягнути, лише якщо вона вчинила адміністративний проступок. Замах на вчинення адміністративного правопорушення по суті має ті ж характерні ознаки, що й адміністративне правопорушення, — це дія чи бездіяльність, що посягає на сферу відносин, які охороняються адміністративним правом, вона є протиправною та винною. Різниця полягає у тому, що замах на адміністративне правопорушення не доводиться до кінця через причини, що не залежать від суб'єкта який його здійснює. При цьому, вже самим замахом на вчинення адміністративного правопорушення може бути завдана шкода правам людини та громадянина чи державі.

Отже, незакінчене адміністративне правопорушення містять у собі майже всі ознаки проступку. Логічним би було припустити, що за наявності переважної більшості ознак адміністративного проступку при замаху теж повинна наставати адміністративна відповідальність. На даний період за замах на вчинення адміністративного проступку відповідальність не накладається, фактично визнаючи подібні дії правомірними. При цьому, скоєння протиправного діяння неможливо вважати правомірним — це суперечить принципу невідворотності адміністративної відповідальності, відповідно до якого для правопорушника обов'язково настає адміністративна відповідальність за вчинення проступку, незалежно від того, доведений він до кінця чи ні. Додержання принципу невідворотності залежить у тому числі від професійної компетентності осіб, що безпосередньо притягають до адміністративної відповідальності та накладають санкції, а отже, стосується й

суб'єктів, які здійснюють кваліфікацію. Таким чином, «залишений без уваги» адміністративний проступок так чи інакше наносить шкоду державі, зокрема, правопорядку та безпеці.

На противагу, Кодекс Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення передбачає, що адміністративний проступок може бути як закінченим, так і незакінченим (замах на адміністративне правопорушення) (ч. 2 ст. 2.1). Закінченим адміністративний проступок вважається з моменту здійснення діяння, а якщо воно пов'язане з настанням наслідків, передбачених Особливою частиною Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення, — з моменту настання таких наслідків (ст. 2.2). Згідно з нормами ст. 2.3, «замахом на адміністративне правопорушення визнається умисне діяння фізичної особи, яке безпосередньо направлене на вчинення адміністративного правопорушення, якщо при цьому воно не було доведене до кінця через незалежні від особи обставини» (ч. 1 ст. 2.3). Настання адміністративної відповідальності за замах на адміністративне правопорушення в праві Республіки Білорусії пов'язане з Особливою частиною: вона настає у випадку, якщо замах на адміністративне правопорушення прямо передбачений окремими статтями Особливої частини¹.

При закінченому замаху правопорушником діяння виконуються у обсязі, достатньому для досягнення мети правопорушення, остання не досягається лише через обставини, які не залежать від особи правопорушника.

Незакінченим замах на вчинення адміністративного проступку буде вважатися тоді, коли особа, здійснюючи правопорушення, не встигає виконати усі задумані дії через обставини, які від неї не залежать. Проаналізувавши Особливу частину Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення, можна дійти висновку, що адміністративна відповідальність за замах на вчинення адміністративного правопорушення настає, якщо це прямо передбачено нею. Яскравим прикладом є ст. 10.5: «Дрібне викрадення

¹Кодекс РеспублікиБеларусь об административныхправонарушениях от 21 апреля 2003 г. № 194-З (ПринятПалатойпредставителей 17 декабря 2002 годаОдобенСоветомРеспублики 2 апреля 2003 года), с измен. и доп. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=230041#LinkTarget_5987.

майна шляхом крадіжки, шахрайства, зловживання службовими повноваженнями, привласнення чи розтрати, а так само замах на таке розкрадання — тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі від десяти до тридцяти базових величин або адміністративний арешт»¹.

В адміністративному праві Республіки Білорусь, на відміну від українського, існує інститут співучасті. Згідно з п. 1 ст. 2.4 Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення, «співучастю в адміністративному правопорушенні визнається умисна спільна участь двох або більше фізичних осіб у вчиненні адміністративного правопорушення». О.М. Крамнік вважає, що за допомогою інституту співучасті встановлюється «коло осіб, які не є виконавцями адміністративного правопорушення, але які беруть участь в його скоєнні та які несуть відповідальність за вчинене діяння разом з виконавцем»².

Співучасті притаманні об'єктивні та суб'єктивні ознаки. До об'єктивної сторони можна віднести безпосереднє здійснення суспільно шкідливого протиправного діяння двома і більше особами, а до суб'єктивної — вину у формі умислу. При співучасті можна говорити тільки про одну форму вини, тому що таке вчинення адміністративного проступку неможливе без попередньої домовленості між особами, що вже саме по собі свідчить про наявність умислу: думки та планування дій, розподіл ролей, які пізніше втілюються в правопорушенні. Таким чином, «спільна діяльність характеризується узгодженістю дій всіх учасників, коли дії однієї особи доповнюють дії іншої або можуть створювати необхідні умови для здійснення діянь іншими особами—співучасниками»³.

В адміністративному праві Республіки Білорусь серед співучасників проступку виділяють: виконавця, організатора та пособника. Законодавець

¹Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 г. № 194-3 (Принят Палатой представителей 17 декабря 2002 года Одобрен Советом Республики 2 апреля 2003 года), с измен. и доп. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=230041#LinkTarget_5987.

²Белорусская юридическая энциклопедия : в 4 т. — Минск, 2010. — Т. 3: П-С. — С. 536. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/111630>.

³Див. прим. 2.

визначає, що «виконавцем визнається фізична особа, яка безпосередньо вчинила адміністративне правопорушення, або безпосередньо брала участь в його здійсненні спільно з іншими фізичними особами, або яка вчинила адміністративне правопорушення за допомогою використання інших фізичних осіб, які не підлягають в силу закону адміністративної відповідальності.

Організатором визнається фізична особа, яка організувала вчинення адміністративного правопорушення або керувала його вчиненням.

Пособником визнається фізична особа, яка сприяла вчиненню адміністративного правопорушення порадами, вказівками, наданням інформації, знарядь чи засобів для вчинення адміністративного правопорушення, усуненням перешкод або наданням іншої допомоги або заздалегідь обіцяла переховати фізичну особу, яка вчинила адміністративне правопорушення, знаряддя чи засоби вчинення адміністративного правопорушення, сліди адміністративного правопорушення або предмети, здобуті протиправним шляхом, а так само заздалегідь обіцяла придбати чи збути такі предмети» (ч. 3–5 ст. 2.4 Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення)¹. Отже, пособництво може виражатися в «інтелектуальній і практичній речовій формі»².

Вчинити адміністративний проступок можна, по-перше, шляхом організування «групи правопорушників», у тому числі через їх пошук і залучення, по-друге, продумуванням та розподілом ролей (коли кожен із співучасників виконує своє власне завдання). Частіше за все організатор здійснює контроль за іншими співучасниками та за тим, як вони виконують «власні ролі», а також керує останнім процесом: в процесі вчинення правопорушення міняє ролі. Кожен із співучасників може виконувати декілька ролей, наприклад, організатор може бути й виконавцем адміністративного правопорушення, а виконавець може грати «додаткову роль» посібника.

¹Кодекс Республіки Білорусь об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 г. № 194-3 (Принят Палатой представителей 17 декабря 2002 года Одобрен Советом Республики 2 апреля 2003 года), с измен. и доп. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=230041#LinkTarget_5987.

²Белорусская юридическая энциклопедия : в 4 т. — Минск, 2010. — Т. 3: П-С. — С. 536. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/111630>.

Зауважимо, що незважаючи на досить високу деталізацію адміністративного законодавства Республіки Білорусь, серед співучасників адміністративного проступку як можливого співучасника не виокремлюють підбурювача. У ч. 4 ст. 27 КК України визначено, що підбурювач — це «особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину»¹. Вважаємо можливим інтерпретувати дане визначення в адміністративне право, оскільки роль підбурювача може мати місце при вчиненні більшості адміністративних правопорушень, особливо тих, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку.

Наприклад, при вчиненні хуліганських дій (ст. 173 КУпАП), насильства в сім'ї (ст. 173-2 КУпАП), стрільби з вогнепальної зброї (ст. 174 КУпАП), тощо підбурювання може бути у формі спору чи парі. А найважливішим моментом у зазначеній ситуації буде те, що без такого спору чи фрази «та ти ніколи не зможеш цього зробити, а лише говориш» правопорушення могло б взагалі не бути. Ця фраза буквально штовхає на вчинення адміністративного проступку. Звичайно, дії підбурювача складніше кваліфікувати й доказати сам факт підбурювання на протиправні дії, але якщо їх все ж таки можна встановити, то за них слід нести відповідальність, оскільки вони є умовою, що сприяла вчиненню правопорушення.

На даний час у КУпАП зазначено, що вчинення правопорушення групою осіб (тобто 4 і більше) є обставиною, що обтяжує відповідальність за адміністративне правопорушення (п. 4 ч. 1 ст. 35). Таким чином, вчинення правопорушення двома чи трьома особами не вважається законодавцем більш шкідливим діянням.

Співучасть сама по собі передбачає участь у злочині або адміністративному правопорушенні двох чи більше людей. Однією з її головних особливостей є підвищена небезпека. Майже у всіх випадках скоєння

¹Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25–26. — Ст. 131, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

правопорушення у співучасті вимагає від його суб'єктів попередньої домовленості між собою, у процесі якої кількість співучасників, об'єднаних однією антигромадською ідеєю або філософією, може збільшитися. Це не тільки призведе до формування нових злочинних організацій, а й збільшить кількість вчинюваних адміністративних проступків, а згодом і кримінальних. З метою попередження їх створення та діяльності, яка дуже часто є небезпечною як для самої держави, так і для людей, які в ній проживають, на нашу думку, даний інститут має стати невід'ємною частиною не тільки кримінального права, а й адміністративного.

Відповідно до Кодексу Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення, «не вважається адміністративним правопорушенням скоєне діяння, яке передбачено чинним кодексом, в результаті психічного примусу, якщо внаслідок такого примусу особа не могла керувати своєю дією (бездіяльністю)». У випадку, коли особа за таких умов мала можливість керувати своїми діями, вона несе адміністративну відповідальність у випадку, коли діяння буде умисним (ст. 38). Доволі сумнівною, на наш погляд, є ст. 39, за якою «не є адміністративним правопорушенням скоєне діяння, передбачене цим кодексом, особою, яка діяла на виконання обов'язкового для неї наказу чи розпорядження»¹. За таке діяння адміністративна відповідальність покладається на того, хто віддавав цей наказ (розпорядження). А якщо таке адміністративне правопорушення було умисним, то особа, яка його вчинила, буде нести адміністративну відповідальність.

По суті важко уявити ситуацію, коли особа, отримавши подібний наказ, не може бути обізнаною щодо його протиправності, а тому доречність даної норми викликає певні сумніви. Законодавство України у жодному випадку не зобов'язує нікого виконувати протиправні (злочинні) накази. Навпаки, ст. 60 Основного Закону закріплено, що «ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного

¹Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года № 235-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.04.2016 г.) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=31577399.

розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність»¹.

Глава 25 Кодексу Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення об'єднує адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та моральність. На відміну від Глави 14 КУпАП, до неї віднесені й правопорушення, пов'язані з: порушенням правил поведінки на спортивних і спортивно-масових, видовищних культурно-масових заходах фізичними особами; майданчиках (ст. 434-1); завідомо неправдива інформація про факт корупційного правопорушення (ст. 439); порушення законодавства Республіки Казахстан про лотереї та лотерейної діяльності (ст. 445-1); рекламування продукції еротичного змісту (ст. 446); порушення правил охорони і використання пам'яток історії та культури (ст. 447); вандалізм неповнолітніх (ст. 448); чіпляння в громадських місцях (з метою нав'язування певних послуг) (449); надання приміщень свідомо для заняття проституцією або звідництва (ст. 450). Зазначенні норми безсумнівно направлені на підвищення забезпечення громадського порядку, вони більш деталізують можливу протиправну поведінку осіб та відповідають сучасним вимогам щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у порівнянні з нормами національного законодавства. Наприклад, дуже доречною є норма ст. 434-1, яка за своїм змістом охоплює більше протиправних дій, ніж Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», оскільки передбачає адміністративну відповідальність за: пронесення до місць проведення спортивних та спортивно-масових, видовищних культурно-масових заходів алкогольної продукції, продукції в металевій, скляній тарі, піротехнічних виробів та інших предметів, використання яких може становити загрозу життю та здоров'ю людей або спричинити матеріальну шкоду фізичним та юридичним особам; використання плакатів, емблем, транспарантів та інших візуальних предметів, спрямованих на розпалювання соціальної, расової,

¹Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>.

національної, релігійної, станової і родової ворожнечі, а так само утискання прав фізичних осіб під час проведення спортивних і спортивно-масових, видовищних культурно-масових заходів, якщо ці дії не містять ознак кримінально караного діяння. А кваліфікуючою ознакою об'єктивної сторони буде місце вчинення проступку, тобто місце, де безпосередньо проводиться спортивний, спортивно-масовий, видовищний культурно-масовий захід, а не тільки футбольний матч. Посилення адміністративної відповідальності за вищезазначені дії дозволить попередити можливі правопорушення та уникнути безладу під час проведення різного роду заходів, а під час їх проведення забезпечити порядок і безпеку громадян.

Кодекс про адміністративні правопорушення Республіки Молдова до проступків, що посягають на публічний порядок, відносить: організацію жебрацтва (ст. 170-1); перешкоджання реалізації права на спілкування з дітьми та їх виховання (ст. 170-3); неповідомлення про існування небезпеки для життя або здоров'я дитини (ст. 170-4); залучення дітей в політичні дії (ст. 170-5); пропаганду проституції (ст. 171-2); порушення правил усиновлення, опікунства та піклування над дітьми, які залишились без батьківського піклування (ст. 171-3); виготовлення або збут порнографічних предметів (ст. 171-4); виготовлення або розповсюдження робіт, що пропагують культ насильства і жорстокості (ст. 171-5); розповсюдження видавничої і кінематографічної продукції, театральних вистав, аудіо- і відеокaset, компакт-дисків, радіо- і телепередач еротичного характеру і здійснення розважальних програм з елементами стриптизу в публічних місцях (ст. 171-6)¹. Проаналізувавши зазначені норми, можна зазначити, що вони є більш розвиненими та детальними. Наприклад, імовірність залучення дітей в політичні дії зростає за умови діючої антитерористичної операції на території нашої держави, адже «маленькі громадяни», які знаходяться під безумовним захистом держави, можуть стати «засобом» вчинення правопорушення. Норми ст. 171-4–171-6 більш орієнтовані на мораль, саме вона буде об'єктом правопорушення, на жаль, національному

¹Кодекс Республіки Молдова про адміністративні правопрвшення від от 29.03.1985 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ak-md.ru>.

адміністративному законодавству не вистачає подібних норм. Моральні норми разом із правовими завжди виступали одними з основних регуляторів загальної суспільної поведінки та кожної окремої людини. Між ними є як спільні, так і відмінні риси. Серед спільних рис можна виділити те, що вони: «є різновидами соціальних норм; мають спільну мету — упорядкування суспільних відносин, встановлення і підтримання порядку в суспільстві; мають однакове функціональне призначення — формувати правила поведінки людей у суспільстві, впливати на їх поведінку, регулювати відносини між ними; є правилами поведінки загального характеру; обумовлені матеріальним і духовним розвитком суспільства, прихильністю людей до ідеалів свободи і справедливості; певним чином встановлюються, закріплюються та гарантуються. Водночас, норми права і норми моралі мають відмінні ознаки». Розрізняються норми права та моралі за: «походженням — норми права встановлюються, санкціонуються або визнаються державою, а норми моралі формуються поступово у свідомості людей, на основі їх уявлень про добро і зло, справедливе і несправедливе, тощо; формою зовнішнього виразу — норми права закріплюються у нормативно-правових актах (законах, указах, постановах), а норми моралі, як правило, не мають письмової форми і виступають у формі суспільної думки, у вигляді понять, ідей, принципів, тощо; сферою дії — норми права регулюють найбільш важливі суспільні відносини, які піддаються правовому впливу, а норми моралі регулюють практично всі суспільні відносини; ступенем деталізації — норми права є деталізованими правилами про належну, бажану і заборонену поведінку, а норми моралі не містять точних правил і мають більш абстрактний характер; способом забезпечення — норми права забезпечуються, охороняються і захищаються примусовою силою держави, а норми моралі забезпечуються внутрішнім переконанням та силою громадського впливу (осудом чи схваленням)»¹.

Їх схожість дає підстави говорити про їх взаємозв'язок та взаємодію.

¹Кириченко В. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. — К. : Центр учбо-вої літератури, 2010. — 264 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/10611207/pravo/spivvidnoshennya_norm_prava_norm_morali.

Норми права не можуть існувати окремо від моральних норм, вони є законодавчим втіленням останніх. О.Ф. Скакун зазначає, що взаємозв'язок норм права та моралі полягає у наступному: «норми права створюються з урахуванням норм моралі, що панують у суспільстві, виступають як формально визначена міра справедливості; норми права змінюються і розвиваються під впливом норм моралі; норми права скасовуються у разі невідповідності вимогам норм моралі, яка панує в суспільстві; норми права оцінюються громадянином, який реалізує їх, із погляду моралі; норми права тлумачаться посадовою особою, яка здійснює правозастосовчу діяльність, відповідно до норм моралі, що панують у суспільстві; правозастосовчий процес, включаючи його останню стадію — прийняття правозастосовчого акта, здійснюється з урахуванням норм моралі (норми права сприяють затвердженню прогресивних моральних уявлень, сприяють усуненню перепон на шляху розвитку нових моральних норм, норми права виступають як засоби охорони і захисту норм моралі)»¹.

Глава 14 КУпАП взагалі містить багато невизначених понять, термінів і оціночних понять: інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян (ст. 173); неправдиві чутки, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку (ст. 173-1); п'яний вигляд, що ображає людську гідність і громадську мораль (ст. 178); гроші, речі та інші цінності (ст. 181). Розкрити їх зміст неможливо без врахування та першочергової орієнтації на норми суспільної моралі та життєві обставини, в яких сьогодні існує суспільство.

Окрім того норми права теж впливають на норми моралі та формування тих цінностей, які формуються в суспільстві, вони: сприяють затвердженню прогресивних моральних уявлень, розвивають нові моральні норми; виступають як засоби охорони та захисту норм моралі. Зв'язок між правом і мораллю в демократичній державі визначається не стільки наявністю

¹Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун; пер. з рос. — Х. : Консум, 2001. — 656 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/70076-3-normi-moral-normi-prava.html>.

конституції, що містить посилання на моральні критерії, не стільки тим, що право має якийсь конкретний моральний зміст, скільки усвідомленою необхідністю його тлумачити і застосовувати з погляду критичної моралі¹.

Глава 26 Кодексу Республіки Таджикистан про адміністративні правопорушення об'єднує правопорушення, що посягають на громадський порядок і моральність, це, зокрема: вандалізм (ст. 461); стрільба з вогнепальної зброї в населених пунктах, в громадських і в не передбачених для цих цілей місцях, а також незаконний обіг піротехнічних матеріалів (ст. 467); порушення правил, норм та інструкцій з обліку вибухових матеріалів (ст. 468); незаконна передача заборонених предметів особам, яких тримають у виправних установах (ст. 472).

Серед «нових» адміністративно-деліктних норм для національного законодавства Кодекс Республіки Таджикистан про адміністративні правопорушення містить норми, які заслуговують додаткової уваги, зокрема, ст. 462 «Порушення тиші» поширюється не тільки на використання звукопідсилюючих апаратів або ремонтно-будівельної звукової техніки або обладнання, а ще на шум, крики, свист, гучний спів і гру на музичних інструментах. Окрім того, дані дії забороняються у чітко встановлених місцях: «на вулицях, площах, у парках, на пляжах, у громадському транспорті та в інших громадських місцях, а з 23 години до 6 години — також в гуртожитках і квартирах, якщо це порушує громадський спокій». Дана стаття також забороняє «відтворення дисків, касет і інших технічних засобів, що містять записи релігійно-екстремістського та (або) образливого характеру, на вулицях і проспектах, площах, ринках, торгових центрах, в парках і на пляжах, в транспортних засобах та інших громадських місцях»².

Вдалими, на нашу думку, є приписи ст. 464 Кодексу Республіки Таджикистан про адміністративні правопорушення «Втягнення неповнолітніх у

¹ Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скаун; пер. з рос. — Х. : Консум, 2001. — 656 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/70076-3-normi-moral-normi-prava.html>.

² Кодекс Республіки Таджикистан про адміністративні правопорушення //[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mmk.tj/ru/library/+k_rt_ob_adm._pravonarusheniyah.doc.

антигромадські вчинки», де під антигромадськими вчинками слід розуміти: жебратничество, проституцію, вживання спиртних напоїв, речовин і засобів, які є наркотичними і психотропними речовинами та можуть негативно вплинути на розумову діяльність неповнолітніх. Така деталізація спрощує кваліфікацію протиправного діяння та через деталізацію та перерахування «антигромадських вчинків» є дієвим механізмом захисту прав і свобод неповнолітніх, які, як неодноразово зазначалось у роботі, потребують особливої уваги.

Норми моралі — це неписані правила життя та існування суспільства, а тому вони повинні відповідати одне одному. Правові норми будуть ефективними тоді, коли відповідатимуть сучасним умовам життя, сучасним моральним принципам та устоям суспільства, особливо якщо мова йде про можливість посягання на сферу громадського порядку та громадської безпеки.

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання щодо визначення сутності та особливостей адміністративно-правової кваліфікації правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, а також шляхів її удосконалення. В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд положень та висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети. Зокрема:

Встановлено теоретичне підґрунтя проведення кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. Визначено, що адміністративно-правова кваліфікація у широкому розумінні — це процес пізнання та оцінювання зовнішніх ознак поведінки, що проводиться суб'єктами адміністративних правовідносин, в результаті — віднесення діяння до адміністративного правопорушення чи невизнання його таким.

Адміністративно-правова кваліфікація у вузькому розумінні, тобто кваліфікація адміністративного правопорушення, розглядається як діяльність спеціально уповноваженого органу (посадової особи) щодо пізнання (визначення) юридично значущих ознак діяння (правопорушення), їх аналізу, узагальнення та співставлення з ознаками юридичного складу проступку, визначеного законодавством про адміністративні правопорушення.

Зазначено, що кваліфікації адміністративних правопорушень, крім загальних функцій адміністративно-правової кваліфікації (онтологічної, соціально-політичної, логічної та психологічної), властиві й власні: гносеологічна, практично-прикладна, конкретизаційна, превентивна та виховна.

Охарактеризовано громадський порядок та громадську безпеку як об'єкти адміністративно-правового забезпечення, зокрема, під громадським порядком пропонується розуміти певну систему суспільних відносин, що забезпечує можливість реалізації прав і свобод людини, а також виконання обов'язків, що регулюється нормами права з дотриманням норм моралі та звичаєвого права,

створюючи дисципліну в суспільстві шляхом забезпечення державними заходами.

Громадську безпеку визначено як суспільні відносини адміністративно-правового (управлінського) характеру з приводу забезпечення миру та безпеки у побутовому житті та при виникненні екстремальних ситуацій, шляхом прийняття переважно підзаконних нормативно-правових актів (інструкцій, постанов, розпоряджень) та забезпечення їх дії встановленням адміністративної відповідальності та роботою державних органів і громадських організацій.

Визначено сутність кваліфікації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки як діяльність спеціально уповноваженого органу (посадової особи) щодо пізнання (визначення) юридично значущих ознак діяння (правопорушення), їх аналізу, узагальнення та співставлення з ознаками юридичного складу проступку, визначеного законодавством про адміністративні правопорушення, які посягають на суспільні відносини у сфері громадського порядку та громадської безпеки, та застосування передбаченої законом санкції, а також її значення та принципів.

Встановлено сучасний стан вітчизняного законодавства про адміністративні проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки та його значення для кваліфікації зазначених правопорушень, зроблено висновок, що за тридцять років редакція КУпАП змінювалась багато разів, але внутрішній зміст кодексу особливо не змінився, що на сьогодні має негативні наслідки, оскільки «радянське минуле» не зовсім сумісне з побудовою нової демократичної, правової держави.

Здійснено детальну характеристику юридичних складів (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони) адміністративних проступків у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, до яких віднесено правопорушення, передбачені главою 14 КУпАП.

Визначено критерії відмежування адміністративних правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки від

однорідних кримінальних правопорушень, якими є конкретні об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих діянь.

Встановлено види та специфіку компетенції суб'єктів кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, яких поділено на дві групи: суб'єкти, які проводять первинну кваліфікацію (посадові особи органів Національної поліції, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органів державного нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки, посадові особи, уповноважені виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад, та ін.), суб'єкти, які здійснюють остаточну кваліфікацію (адміністративні комісії, судді, посадові особи Національної поліції, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку, та ін.).

Охарактеризовано зміст та порядок кваліфікації адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, процедуру адміністративно-правової кваліфікації визначено як встановлений адміністративно-правовими нормами порядок діяльності уповноважених адміністративно-юрисдикційних органів або їх посадових осіб, спрямований на встановлення відповідності ознак вчиненого особою діяння ознакам складу адміністративного проступку, закріпленого в законодавстві про адміністративні правопорушення. Виділено три стадії, за якими здійснюється кваліфікація адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку. Першою стадією названо вибір адміністративно-деліктної норми в сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, зміст якої відповідає вчиненому проступку. Другою стадією визнається визначення відповідності між юридичним складом обраної адміністративно-правової норми та юридично значущими ознаками протиправного посягання. Юридичне закріплення кваліфікації діяння названо її третьою, останньою стадією.

Визначено перспективи розвитку законодавства про адміністративні

проступки у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, обґрунтовано необхідність внесення змін і доповнень до глави 14 КУпАП, виходячи з сучасних потреб суспільства, та удосконалення деяких законодавчих актів, які стосуються сфери забезпечення громадського порядку та громадської безпеки.

Узагальнено зарубіжний досвід адміністративно-правової кваліфікації правопорушень (Білорусії, Латвії, Молдови, Таджикистану та Казахстану), визначено можливості його використання в Україні, зокрема, встановлено, що на кваліфікації адміністративних правопорушень негативно позначається відсутність у національному адміністративному законодавстві понять «незакінчений адміністративний проступок», «замах на вчинення адміністративного правопорушення», які знайшли закріплення у законодавстві зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків) : навчальний посібник / За заг. ред. доктора юридичних наук, професора І. П. Голосніченка. — К. : КІВС, 2003. — 112 с.
2. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / за ред. А. Т. Комзюка. — Х., 1998. — 78 с.
3. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ України. Загальна частина / За заг. ред. Є. М. Моїсєєва, Ю. І. Римаренка, В. І. Олефіра та ін. — К. : КНТ, 2008. — 520 с. (гриф МОН «Рекомендовано», лист № 1.4/18-Г18-106.1 від 10.01.2009).
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / [Ред. кол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. — У 2 т. — Т. 1: Загальна частина. — К. : Юрид. думка, 2004. — 584 с.
5. Адміністративне право України : підручник/ Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 544 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part4/406.htm.
6. Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. — Х. : Право, 2010. — 624 с.
7. Административное право : учебник / под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. — М. : Юрист, 1999. — 728 с.
8. Адміністративне право зарубіжних країн : [курс лекцій] / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко; НАВС. — К. : Юрінком Інтер, 2014. — 525 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1163101858805/pravo/administrativna_vidpovidalnist_knr.
9. Адміністративне право України : словник термінів / [Д. Є. Андрєєва, А. В. Басов, Ю. Ю. Басова, В. М. Бевзенко та ін.] ; за заг. ред. Т. О. Коломоець, В. К.

Колпакова ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». — К. : Ін Юре, 2014. — 520 с.

10. Адміністративні проступки, підвідомчі міліції: кваліфікація, доказування, особливості провадження : мультимедійний навчальний посібник // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/books/admin_prostypku/Files/L5/L5_1.htm.

11. Азаров Ю. Ю. Теоретико-правові засади забезпечення громадської безпеки в умовах надзвичайних ситуацій / Ю. Ю. Азаров // Митна справа. — Ч. 2. — Книга 1. — № 1. — 2013. — С. 330–337.

12. Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 7., Т. 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>.

13. Арешонков В. В. Криміналістична ідентифікація гладкоствольної вогнепальної зброї : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Арешонков Віталій Володимирович. — МВС України, Нац. акад. внутр. справ. — К., 2012. — 295 с.

14. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации : учеб. для юрид. вузов и ф-тов / М. В. Баглай. — М. : Норма: ИНФРА-М, 1998. — 741 с.

15. Басов А. В. Забезпечення громадської безпеки: поняття та зміст / А.В. Басов // Адміністративне право і процес — 2012. — № 2 (2). — С. 84–91.

16. Берлач А. І. Теоретичні проблеми кваліфікації адміністративного делікту / А. І. Берлач, О. М. Стороженко // Право України. — 2007. — № 10. — С. 5–8.

17. Белорусская юридическая энциклопедия : в 4 т. — Минск, 2010. — Т. 3: П-С. — С. 536. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/111630>.

18. Бахрах Д. М. Административное право : учебник для вузов / Д. М. Бахрах. — М. : БЕК, 1996. — 368 с.

19. Белікова О. В. Юридичний склад адміністративного правопорушення / О. В. Белікова // Держава та регіони. Серія: Право. — 2013. — № 3 (41). — С. 22–28.
20. Біленчук П. Д. Криміналістика (криміналістична техніка) : курс лекцій / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. — К. : МАУП, 2001. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1111/76/1/3/>.
21. Вітвіцька В. В. Запобігання насильству стосовно дитини : [наук.-практ. рекомендації / В. В. Вітвіцька. — Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. — 80 с.
22. Власов П. О. Насильство в сім'ї та соціальна робота із сім'ями, в яких чиниться насильство : [інформаційно-практичний посібник] / П. О. Власов. — Дніпропетровськ : ЖІКЦ, 2004. — 96 с.
23. Гаврилішин А. П. Загальні засади адміністративної відповідальності за проступки в сфері торгівлі, фінансів та господарської діяльності / А. П. Гаврилішин, А. П. Козирєва, Н. М. Савчук // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право: наукові праці Національного авіаційного університету. — К. : НАУ, 2007. — № 1. — С. 40–46.
24. Гладун З. С. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров'я за законодавством України / З. С. Гладун // Вісник Національної академії правових наук України. — 2014. — № 1. — С. 103–111.
25. Гладун З. С. Концептуальні засади державно-правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я населення / З. С. Гладун // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку (19–20 квітня 2007 року, м. Львів) / Упоряд. к.ю.н. І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко. — Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2007. — С. 73–79.
26. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України : навч. посіб. — К., 1995. — 78 с.
27. Голубєва Г. К. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водіями правил експлуатації автотранспортних засобів : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Г. К. Голубєва. — Ірпінь, 2008. — 23 с.

28. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18, № 19–20, № 21–22. — Ст. 144, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

29. Грибанова М. В. Правосуб'єктні підстави адміністративної відповідальності фізичних осіб / М. В. Грибанова // Право України. — 2001. — № 12. — С. 39–41.

30. Грищенко Т. Ю. Сутність і значення адміністративно правової кваліфікації / Т. Ю. Грищенко // Кримський юридичний вісник: наукове видання / Кримський юридичний університет Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 1. — С. 227–234.

31. Гуржій А. В. Сутність і значення адміністративно-правової кваліфікації / А. В. Гуржій // Право і суспільство. — 2012. — № 1. — С. 197–201.

32. Гуржій Т. О. Адміністративно-правова кваліфікація порушень водіями механічних транспортних засобів правил керування : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Гуржій Тарас Олександрович; Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — 192 с.

33. Гуржій Т. О. Відповідальність за адміністративні проступки: перспективи правового регулювання / Т. О. Гуржій // Вісник прокуратури. — К. : Істина, 2014. — № 3 (153). — С. 103–116.

34. Гуржій Т. О. До питання про суб'єкт адміністративного делікту / Т. О. Гуржій // Вісник прокуратури. — 2007. — № 10. — С. 103–108.

35. Гуржій Т. О. Логіко-методологічні засади визначення поняття адміністративно-правової кваліфікації / Т. О. Гуржій // Вісник Української

Академії державного управління при Президентів України. — 2002. — № 4. — С. 216–220.

36. Гуржій Т. О. Місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування / Т. О. Гуржій // Право України. — 2006. — № 4. — С. 29–31.

37. Гуржій Т. О. Предмет адміністративного делікту / Т. О. Гуржій // Право України : Респ.юрид. журнал. — 2006. — № 7 — С. 25–27.

38. Дедков Л. Л. Советское административное законодательство на страже общественного порядка / Л. Л. Дедков. — Минск : Беларусь, 1971. — 127 с.

39. Доненко В. В. «Громадський порядок», «громадська безпека», «безпека дорожнього руху» як складові безпеки / В. В. Доненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 4. — С. 29–37.

40. Державні будівельні норми В.2.2-13-2003. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди (чинні від 2004-03-01) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-14>.

41. Договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї (додаток до Положення про прийомну сім'ю) : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 565, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п>.

42. Донцов С. Е. Возмещение вреда по советскому законодательству / С. Е. Донцов, В. В. Глянцев. — М. : Юрид.лит, 1990. — 271 с.

43. Джагунов Г. В. Деякі аспекти адміністративної відповідальності в сфері забезпечення громадської безпеки / Г. В. Джагунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. — 2010. — Спеціальний випуск № 6 у 3-х ч., ч. 2. — С. 183–185.

44. Електронний реєстр спортивних споруд України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sportsporudy.gov.ua>.

45. Жиліков Т. С. Загальноправова характеристика об'єктивної сторони дрібного хуліганства / Т. С. Жиліков // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». — 2007. — Том 20 (59). — №2 — С. 219–225.

46. Забарний Г. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник / Г. Г. Забарний, Р. А. Калюжний, В. К. Шкарупа. — К. : Вид. Паливода А. В., 2003. — 212 с.

47. Загальна декларація прав людини (прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року) // Офіційний вісник України. — 2008. — № 93. — Ст. 3103.

48. Зима О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук / О. Зима; Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2001. — 19 с.

49. Інструкція про виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2009 р. № 400/666, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0931-09/conv>.

50. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. — К. : Істина, 2011. — 430 с.

51. Квалификация преступлений / Бурчак Ф. Г. — 2-е изд., доп. — К. : Политиздат Украины, 1985. — 120 с.

52. Кириленко Є. В. Правова кваліфікація адміністративного делікту: сучасний стан і перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Кириленко Євген Володимирович; Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2013. — 218 с.

53. Кириченко В. М. Теорія держави і права : навч. посіб. / В. М. Кириченко, О. М. Куракін. — К. : Центр учбо-вої літератури, 2010. — 264 с. —

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/10611207/pravo/spivvidnoshennya_norm_prava_norm_morali

54. Кириченко О. В. Кримінально-правова характеристика неправдивого повідомлення про загрозу громадській безпеці / О. В. Кириченко // Национальный юридический журнал: теория и практика. — 2014. — № 4 (8). — С. 152–157.

55. Ківалов С. В. Адміністративне право України / під заг. ред. С. В. Ківалова. — Х. : Одиссей, 2004. — 880 с.

56. Коваль Л. В. Особливості кваліфікації проступку «поширювання неправдивих чуток» (ст. 173/1 КпАП та суміжні правопорушення) / Л. В. Коваль // Наукові записки. — Т. 8. Філософія та право. — К. : КПВД «Педагогіка», 1999. — С. 76–79.

57. Кодекс Латвии об административных нарушениях // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.stopkriminal.lv/sk/web.nsf/0/749BC5576D4D811DC22579AF005EA325?OpenDocument>.

58. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях от 21 апреля 2003 г. № 194-З (Принят Палатой представителей 17 декабря 2002 года Одобрен Советом Республики 2 апреля 2003 года), с измен. и доп. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=230041#LinkTarget_5987.

59. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 5 июля 2014 года № 235-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.04.2016 г.) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=31577399.

60. Кодекс Республіки Молдова про адміністративні правопорушення від 29.03.1985 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ak-md.ru>.

61. Кодекс Республіки Таджикистан про адміністративні правопорушення // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mmk.tj/ru/library/+k_rt_ob_adm._pravonarusheniyah.doc.

62. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122, 1123, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>.

63. Кодекс цивільного захисту України : 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 34–35. — Ст. 458, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

64. Коллер Ю. С. Об'єктивна сторона проступків у сфері безпеки дорожнього руху / Ю. С. Коллер // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 439–445. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2011_2_68.pdf.

65. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник / В. К. Ківалов — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 256 с.

66. Колпаков В. К. Склад адміністративного проступку: поняття та види / В. К. Колпаков // Вісник кваліфікаційної комісії суддів України — 2014. — № 1. — С. 8–12.

67. Конституція України : від 28.06.1996. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

68. Конвенція ООН Конвенції про дорожній рух від 8.11.1968 (з поправками від 03.03.1993) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_041/ed20060326/find?text=%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%ED%FB%E9+%EF%F3%ED%EA%F2.

69. Конвенція про дорожні знаки та сигнали від 8.11.1968 (з поправками від 01.05.1971) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_902/ed19780606/find?text=%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%ED%FB%E9+%EF%F3%ED%EA%F2.

70. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

71. Копотун І. М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. М. Копотун ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — Київ, 2008. — 20 с.

72. Коржанский Н. И. Объект преступления / Н. И. Коржанский // Энциклопедия уголовного права. — СПб. : Издания проф. Малинина, 2005. — Т.4. Состав преступления. — С. 87–237.

73. Кривенда В. Ю. Форми і методи діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. Ю. Кривенда; Київський національний університет внутрішніх справ. — Київ, 2009. — 21 с.

74. Криміналістика : [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. — К. : Атіка, 2012. — 496 с.

75. Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. — 4-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2008. — 464 с.

76. Кримінальний Кодекс України : 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25–26. — Ст. 131, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

77. Кримінально-процесуальний кодекс України : 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2013. — № 9–10, № 11–12, № 13. — Ст. 88, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran382#n382>.

78. Кругликов Л. Л. Практикум по уголовному праву. Общая часть : учебное пособие / Л. Л. Кругликов. — М. : Бек, 2002. — 352 с.

79. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / [В. В. Кузнецов, А. В. Савченко] ; за заг. ред. проф. Є. М. Моїсєєва та О. М. Джужи; наук. ред. к.ю.н., доц. І. А. Вартилицька. — [2-е вид. перероб.]. — К. : КНТ, 2007. — 300 с.

80. Лист щодо розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян при застосуванні штрафних санкцій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення : Міністерство доходів і зборів України від 29.07.2013 № 7692/6/99-99-10-04-02-15/2667 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/listi-dps/62866.html>

81. Лисюк Ю.В. Протидія насильству в сім'ї : [монографія] / Ю. В. Лисюк. — О. : Одеський юридичний ін-т, 2007. — 162 с.

82. Лук'янець Д. М. Вина як суб'єктивна підстава адміністративної відповідальності та проблеми її визначення / Д. М. Лук'янець // Адвокат. — 2004. — № 7. — С. 3–6.

83. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку / Д. М. Лук'янець. — К., 2001. — 220 с.

84. Малейн Н. Р. Возмещение вреда причиненного личности / Н. Р. Малейн. — М. : Юрид. лит., 1965. — 230 с.

85. Манжула А. Охорона громадського порядку — одна з головних функцій держави // IPnews. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rupor.today/ipnews/8684-Okhorona-gromadskogo-porjadku-odna-z-golovnikh-funkciij-derzhavi.html>.

86. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів : затверджена рішенням розширеного засідання секції Науково-консультаційної та методичної ради при Міністерстві юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи 15 січня 1999 року, зі

змінами та доповненнями відповідно до вказівки МВС України від 21.08.1999 року № 19/3302 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99/conv>.

87. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — Т. І. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. — 1232 с.

88. Миколенко А. І. Административный процесс и административная ответственность в Украине : учебное пособие / А. И. Миколенко. — Х., 2004. — 272 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://udik.com.ua/books/book-1495/>

89. Миколенко О. М. Про деякі аспекти розмежування правопорушень / О. М. Миколенко // Вісник Одеського університету внутрішніх справ. — 2001. — № 2. — С. 54–58.

90. Минюк Д. І. Особливості об'єктивних елементів складу адміністративних правопорушень, що вчиняються у сфері ЗЕД / Д. І. Минюк // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 657–663. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11mdiucz.pdf>.

91. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 395 с.

92. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін.; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — 3-тє вид., переробл. та доповн. — К. : Атака, 2003. — 1056 с.

93. Небеська М. С. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М. С. Небеська; Харківський національний університет внутрішніх справ. — Харків, 2011. — 20 с.

94. Ніколаєв О. А. Суб'єкти адміністративної відповідальності за вчинення проступків у сфері безпеки дорожнього руху / О. А. Ніколаєв // Часопис Академії адвокатури України : електрон. наук. фак. вид. — К. : Акад. адвокатури України, 2012. — № 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/328/349>.

95. О мерах по усилению борьбы с нарушениями общественного порядка. — М. : Высшая школа МООП СССР, 1967. — 109 с.

96. Олійничук Р. П. Еволюція та сучасний зміст поняття «громадський порядок» у теорії кримінального права / Р. П. Олійничук // Право і суспільство : наук. журн. — 2012. — № 3. — С. 190–194.

97. Олійничук Р. П. Кримінально-правова характеристика групового порушення громадського порядку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Р. П. Олійничук; Національна академія внутрішніх справ. — Київ, 2011. — 29 с.

98. Ольховський Є. Б. Адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / Є. Б. Ольховський; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. — Харків, 2004. — 12 с.

99. Онищук О. О. Громадський порядок як провідний напрям адміністративної діяльності міліції громадської безпеки в сучасних умовах / О. О. Онищук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2010. — Вип. 156. — С. 232–237. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/8026/1/10ooo.pdf>

100. Оніщенко Н. М. Права і свободи дитини: вступ до проблеми / Н. М. Оніщенко, О. Л. Львова, С. О. Сунегін // Часопис Київського університету права. — 2013. — № 2. — С. 13–17.

101. Остапенко О. І. Кваліфікація адміністративних правопорушень: навчально-практичний посібник / О. І. Остапенко. — Львів : Вид. ЛІВС при Української академії внутрішніх справ, 2000. — 173 с.

102. Парменов, С. А. Проблема квалификации объекта административного правонарушения / С. А. Парменов // Управление в социальных и экономических системах : м-лы XXII международной научно-практической конференции, Минск, 17 мая 2013 г. / Минский ин-т управления; редкол.: Н. В. Суша [и др.]. — Минск, 2013. — Минск : Изд-во МИУ, 2013. — С. 121–123.

103. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 13–14, № 15–16, № 17. — Ст. 112, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

104. Подоляка А. М. Громадський порядок: сутність, поняття та форми забезпечення / А. М. Подоляка // Вісник національної академії прокуратури України. — 2009. — № 2. — С. 54–60.

105. Порівняльне правознавство : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; за ред. В. Д. Ткаченка. — Х. : Право, 2003. — 274 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/4235/35/>.

106. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» від 02.07.1976 № 4 (у редакції від 03.03.2000) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-76/conv>.

107. Преступление и административный проступок : учебное пособие / О. Ф. Шишов. — М. : ВЮЗИ (Всесоюзный юридический заочный институт), 1967. — 67 с.

108. Права дитини мовою Прав Людини : методичний посібник для працівників закладів освіти / Автор-упорядник Т. В. Войцях; за ред. В. Г. Панка. — Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2011. — 116 с.

109. Правила виклику бригад швидкої медичної допомоги : затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про єдину систему надання екстреної медичної допомоги» від 01.06.2009 № 370 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0865-09>.

110. Правила дорожнього руху : постанова Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» від 10.10.2001 № 1306 з наступними змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-п/page>.

111. Правила пожежної безпеки в Україні : наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>.

112. Практика розгляду судом кримінальних справ про хуліганство за 2012 рік : Узагальнення Ладижинського міського суду Вінницької області // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lgm.vn.court.gov.ua/sud0211/analiz/33708/>.

113. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 № 3099-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 32. — Ст. 225, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3099-14/conv>.

114. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 13. — Ст. 65, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

115. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19.12.1995 № 481/95-ВР // Відомості Верховної Ради України

(ВВР). — 1995. — № 46. — Ст. 345, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>.

116. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2009. — № 38. — Ст. 536, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1334-17/conv>.

117. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 24. — Ст. 243, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/conv>.

118. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 27. — Ст. 218. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.

119. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2005. — № 52. — Ст. 565 із змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2899-15>.

120. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2004. — № 14. — Ст. 192, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.

121. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, МВС України від

07.09.2009 № 3131/386 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09/conv>.

122. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (з наст. змінами) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.

123. Про затвердження Положення про адміністративні комісії Української РСР : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 09.03.1988 № 5540-XI // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5540-11/conv>.

124. Про затвердження Переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 № 385, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02/conv>.

125. Про затвердження Переліку певних дій щодо провадження господарської діяльності або видів господарської діяльності, право на вчинення яких набувається на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства : постанова Кабінету міністрів України від 16.07.2010 № 449 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/449-2010-п>.

126. Про затвердження Переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона : постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2013 № 397 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/397-2013-п/paran9#n9>.

127. Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд : Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту від 22.04.2009 № 1319 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1142-09/ed20091206/conv/find?text=%D1%EF%EE%F0%F2%E8%E2%ED%E0+%F1%EF%EE%F0%F3%E4%E0>.

128. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету міністрів України від 28.10.2015 № 877 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п/conv>.

129. Про затвердження Положення про лісові пожежні станції : Наказ Державного комітету лісового господарства України від 28.12.2005 № 526 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0047-06/ed20060131/conv/find?text=%CF%EE%E6%E5%E6%ED%E0+%F2%E5%F5%ED%B3%EA%E0>.

130. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.07.2015 № 796 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>.

131. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 11.11.2010 з наст. змінами № 550 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>.

132. Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 5.06.2013 № 440 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/440-2013-п/paran27#n27>

133. Про затвердження Порядку функціонування добровільної пожежної охорони : постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 № 564 //

[Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/564-2013-п/paran9#n9>.

134. Про затвердження Правил пожежної безпеки в агропромисловому комплексі України : Наказ Міністерства аграрної політики України та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 04.12.2006 № 730/770 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0313-07>.

135. Про затвердження Правил пожежної безпеки в галузі зв'язку : Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 26.10.2000 № 156, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0054-01/conv>.

136. Про затвердження Правил пожежної безпеки в компаніях, на підприємствах та в організаціях енергетичної галузі України : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 26.07.2005 № 343 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1230-05>.

137. Про затвердження Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95/conv>.

138. Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України : Наказ Державного комітету лісового господарства України від 27.12.2004 № 278 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05>.

139. Про затвердження Правил пожежної безпеки в метрополітенах : Наказ Міністерства інфраструктури України від 20.06.2012 № 335 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1128-12>.

140. Про затвердження Правил пожежної безпеки для державних архівних установ України : Наказ Державного комітету архівів України від 08.05.2003 № 68 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0569-03/conv>.

141. Про затвердження Правил пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України : Наказ Міністерства освіти України, МВС України та Головного управління пожежної охорони від 30.09.1998 № 348/70, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0800-98>.

142. Про затвердження Правил пожежної безпеки для культових споруд : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 18.05.2009 № 339, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0506-09>.

143. Про затвердження Правил пожежної безпеки для підприємств вугільної промисловості України : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 12.10.2004 № 638 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1533-04>.

144. Про затвердження Правил пожежної безпеки для спортивних будинків та споруд : Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 08.10.2012 № 1243 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1803-12>.

145. Про затвердження Правил пожежної безпеки на залізничному транспорті : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 21.12.2009 № 1322 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0230-10?test=XX7MfyrCSgkyT3oIZi5yLczLHdlSgsFggkRbI1c>.

146. Про затвердження Правил пожежної безпеки на морських судах України : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 24.02.2007 №

159 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0806-07>.

147. Про затвердження Правил пожежної безпеки на ринках України : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних від 17.01.2005 т № 30 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0111-05/conv>.

148. Про затвердження Правил пожежної безпеки при експлуатації атомних станцій : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 30.05.2007 № 256 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1039-07>.

149. Про затвердження Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства : Наказ Міністерства економіки з питань європейської інтеграції України від 24.07.2002 № 219 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02/conv>.

150. Про затвердження Правил розміщення та обладнання зупинок міського електро- та автомобільного транспорту : Наказ Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 15.05.1995 № 21 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0160-95>.

151. Про затвердження Правил щодо забезпечення пожежної безпеки об'єктів рухомого (мобільного) зв'язку та безпроводового доступу : Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 05.05.2009 № 303 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0482-09/conv>.

152. Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 № 1114, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1114-2012-п>.

153. Про затвердження Типового положення про відомчу пожежну охорону : постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 5 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5-2014-п>.

154. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 24. — Ст. 168, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

155. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2015. — № 23. — Ст. 158. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

156. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. — Х. : Право, 2015 — 84 с.

157. Про основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1993. — № 4. — Ст. 19, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

158. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011 № 3673-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2012. — № 9. — Ст. 64, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3673-17/conv>.

159. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III, з наст. змінами // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/conv>.

160. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 10. — Ст. 70, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

161. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1993. — № 16. — Ст. 167, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12/conv>.

162. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI// Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2010. — № 41–42, № 43, № 44–45. — Ст. 529, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/paran3831#n3831>.

163. Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 51. — Ст. 446, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/232/94-vp/conv>.

164. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 14. — Ст. 80, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

165. Про утворення деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету міністрів України від 20.05.2015 № 314 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-2015-п/conv>.

166. Про утворення Національної поліції України : постанова Кабінету міністрів України від 02.09.2015 № 641 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-п>.

167. Проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (проект вноситься народними депутатами Стретовичем В. М., Головатим С. П., Притикою Д. М., Шишкіною Е. В.) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42706.

168. Проект Закону «Про вогнепальну зброю цивільного призначення» (вноситься народним депутатом України Капліним С. М.) // [Електронний

ресурс]. — Режим доступу:
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52560&pf35401=317723>.

169. Проект Закону «Про цивільну зброю і боеприпаси» (вноситься авторським колективом народних депутатів України) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52809&pf35401=319081>.

170. Радянське адміністративне право. (Особлива частина) : підручник / І. М. Пахомов, М. І. Андріанов, Є. В. Додін. — К. : Вища шк., 1971. — 302 с.

171. Римарчук Г. С. Детермінація адміністративних правопорушень в сфері інтелектуальної власності / Г. С. Римарчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2014. — № 810. — С. 49–55.

172. Розгляд судами кримінальних справ про хуліганство : Узагальнення Верховного суду України (узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України Ю. М. Кармазіним та науковим консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики О. Г. Литвишко) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsen.nsf/0/F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B&Count=500&>.

173. Розпорядження Президента України «Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків» від 30.05.2012 р. № 98/2012-рп // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<http://www.president.gov.ua/documents/14798.html>.

174. Самбор М. А. Правопорушення та проступок: до питання співвідношення понять в умовах розвитку законодавства про адміністративні та кримінальні правопорушення / М. А. Самбор // Юридична наука. — 2013. — № 8.

— С. 39–48. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/jnn_2013_8_7.pdf.

175. Самойлович А. А. Визначення складу адміністративного правопорушення в галузі рослинництва / А. А. Самойлович // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». — 2013. — Вип. 6. — Т. 2 — С. 46–49.

176. Сервецький І. В. Деякі проблеми тлумачення поняття охорони громадського порядку / І. В. Сервецький, О. В. Сапрун // Кримінальне право, кримінологія. — 2013. — № 7. — С. 63–71.

177. Середа В. В. Щодо питання кваліфікації правопорушень, за які передбачено дисциплінарну відповідальність / В. В. Середа // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридичні науки». — 2014. — Вип. 1. — С. 201–210. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2014_1_23.pdf.

178. Сімейний кодекс України : від 10.01.2002., № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2002. — № 21–22. — Ст.135, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/paran283#n283>.

179. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун; пер. з рос. — Х. : Консум, 2001. — 656 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/70076-3-normi-moral-normi-prava.html>.

180. Соркін Б. В. Відносини в системі державного управління як предмет правового регулювання / Б. В. Соркін // Наукові праці МАУП. — 2014. — Вип. 1. — С. 111–114. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npmaup_2014_1_21.pdf.

181. Стандарт Міністерства внутрішніх справ України СОУ 78-41-013:2011 «Зброя пневматична, конструктивно схожі з нею вироби та кулі для них. Загальні технічні вимоги» : наказ МВС України від 30.08.2011 № 363 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/m@ain/uk/publish/printable_article/662535.

182. Стасенко В. І. До питання про визначення поняття вуличної злочинності / В. І. Стасенко // Право і суспільство. — 2012. — № 3. — С. 209–212. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2012_3_46.pdf

183. Стороженко О. М. Теоретичні проблеми визначення поняття кваліфікації адміністративного делікту / О. М. Стороженко // Держава і право. Збірник наукових праць. — Випуск 35. — 2007. — С. 270–276.

184. Стрельченко О. Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту / О. Г. Стрельченко // Право і суспільство. — 2012. — № 3. — С. 137–143.

185. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення : науково-практичний посібник / М. В. Євсюкова, Г. О. Христова, О. А. Шаповалова та ін.; за заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. — К. : ТОВ «Компанія «Ваїте», 2011. — 196 с.

186. Угода про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав : ратифіковано 06.07.2011 (із застереженням, набрання чинності для України: 14.09.2011) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_m65.

187. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии от 13 ноября 1998 года (по состоянию на 15 мая 2003 года) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102943,100102946,100103002,100103008#text>.

188. Удод М. В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб / М. В. Удод, О. Г. Літус // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. — 2010. — № 1. — С. 90–95.

189. Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22.07.1998 № 810 // Вісник держ. служби України. — 1998. — № 3. — С. 7–8.

190. Українська радянська енциклопедія : в 12 т. / Ред. М. Бажан. — 1977–1985. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://leksika.com.ua/11160223/ure>.

191. Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://abbottpm.com/uk/uktved-poshuk/>.

192. Ульянов О. І. Адміністративно-правовий захист міліцією прав громадян у сфері громадського порядку : дис. к-та юридич. наук : 12.00.07 / Ульянов Олексій Іванович. — Одеса, 2002. — 180 с.

193. Управління безпеки дорожнього руху «Статистика аварійності в Україні за 2015 рік», «Статистика аварійності в Україні за 7 місяців 2016 року» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>.

194. Фатхутдінов В. Г. Місце громадської безпеки в системі національної безпеки / В. Г. Фатхутдінов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки» Т. 2 — 2014. — № 3. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo03/part_2/55.pdf.

195.

196. Федорчак І. В. Адміністративно-правова характеристика об'єкта адміністративного правопорушення у сфері земельних правовідносин / І. В. Федорчак // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. — 2014. — № 1. — С. 158–163. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_Jur_2014_1_29.pdf.

197. Флейшиц Е. А. Обязательства и причинение вреда из неосновательного обогащения / Е. А. Флейшиц. — М. : Юрид. лит., 1951. — 120 с.

198. Хомич Т. М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї / Т. М. Хомич // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». — 2010. — № 2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktnmvs.pdf>.

199. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — №№ 40–44. — Ст. 356, з наст. змінами. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

200. Чернецький О. Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : дис. .. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Чернецький Олександр Леонідович, Харківський національний ун-т внутрішніх справ. — Х., 2007. — 205 с.

201. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположних методологій філософії науки / В. Л. Чуйко. — К. : Центр практичної філософії, 2000. — 252 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Chujko/>.

202. Шаповал В. М. Загальні характеристики конституційних статусів людини і громадянина в Україні / В. М Шаповал, Т. І. Шаповал // Право України. — 2006. — № 9. — С. 47–51.

203. Ширшикова Р. М. Сутнісно-функціональний аналіз категорій громадського порядку та громадської безпеки / Р. М. Ширшикова // Суспільство. Держава. Управління. Право. Науковий журнал. — 2012. — № 1. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ipch_2013_2_18.pdf.

204. Шестак Л. Склад адміністративного правопорушення та його значення для призначення покарання / Л. Шестак // Вісник Одеського університету внутрішніх справ. — 2009. — № 12. — С. 9–11.

205. Юридична енциклопедія / авт.-упоряд. В. П. Нагребельний. — К. : УРЕ ім. М. Бажана, 1998. — Т. 1. — 800 с.

206. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : Укр. Енцкл. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://leksika.com.ua/18220526/legal>.

207. Ярмиш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) : монография / Н. Н. Ярмиш. — Х. : Право, 2003. — 512 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

05.01.2016 11:50

НАІС ДДАІ МВС України

1. Дорожньо-транспортні пригоди (за звітний період)
за період з 01.01.2015 по 31.12.2015

Регіон	Усього ДТП			ДТП з постраждалими						Травмовано		
	м.п.	п.п.	%	м.п.	п.п.	%	м.п.	п.п.	%	м.п.	п.п.	%
АР Крим	1202	0	зниз	245	0	зниз	37	0	зниз	267	0	зниз
Вінницька	2469	2374	-3.8	496	642	29.4	156	179	14.7	570	715	25.4
Волинська	2164	2335	7.9	607	731	20.4	118	131	11	771	916	18.8
Дніпропетровська	10948	9604	-12.3	2720	2516	-7.5	366	334	-8.7	3371	3121	-7.4
Донецька	8794	3115	-64.6	1978	1005	-49.2	279	160	-42.7	2602	1277	-50.9
Житомирська	3672	3468	-5.6	838	920	9.8	185	173	-6.5	1020	1137	11.5
Закарпатська	2131	2340	9.8	645	663	2.8	139	130	-6.5	784	804	2.6
Запорізька	5612	4826	-14	1223	1173	-4.1	207	184	-11.1	1505	1552	3.1
Івано-Франківська	2179	2266	4	440	572	30	117	119	1.7	549	732	33.3
Київська	9979	9770	-2.1	1839	1944	5.7	371	364	-1.9	2295	2472	7.7
Київ	39814	35812	-10.1	1747	2145	22.8	191	129	-32.5	1950	2476	27
Кіровоградська	1594	1612	1.1	372	417	12.1	98	89	-9.2	431	513	19
Луганська	2701	634	-76.5	860	290	-66.3	145	51	-64.8	1107	363	-67.2
Львівська	7737	8266	6.8	1684	1912	13.5	260	254	-2.3	2135	2441	14.3
Миколаївська	2553	2593	1.6	598	758	26.8	119	104	-12.6	727	1028	41.4
Одеська	13889	12060	-13.2	2315	1794	-22.5	280	195	-30.4	2783	2271	-18.4
Полтавська	4225	3792	-10.2	1016	922	-9.3	194	201	3.6	1334	1180	-11.5
Рівненська	2044	2262	10.7	599	694	15.9	171	174	1.8	676	774	14.5
Сумська	1977	1824	-7.7	656	641	-2.3	95	80	-15.8	797	788	-1.1
Тернопільська	1586	1530	-3.5	351	411	17.1	69	79	14.5	449	505	12.5
Харківська	11155	10063	-9.8	2176	2324	6.8	285	242	-15.1	2905	2892	-0.4
Херсонська	2927	3099	5.9	581	663	14.1	153	128	-16.3	682	780	14.4
Хмельницька	2982	2618	-12.2	552	596	8	111	128	15.3	743	745	.3
Черкаська	3910	3526	-9.8	678	760	12.1	157	155	-1.3	801	967	20.7
Чернігівська	2546	2437	-4.3	602	610	1.3	122	138	13.1	707	733	3.7
Чернівецька	1968	1967	-1	281	262	-6.8	51	49	-3.9	315	285	-9.5
Севастополь	459	0	зниз	95	0	зниз	7	0	зниз	119	0	зниз
ЗАГАЛОМ	153217	134193	-12.4	26194	25365	-3.2	4483	3970	-11.4	32395	31467	-2.9
ЗА ДОБУ	420	368	-12.4	72	69	-4.2	12	11	-8.3	89	86	-3.4

Продовження додатку 1

05.08.2016 11:49

НАІС ДДАІ МВС України

1. Дорожньо-транспортні пригоди (за звітний період) за період з 01.01.2016 по 31.07.2016

Регіон	Усього ДТП			ДТП з постраждалими						травмовано		
	м.п.	п.п.	%	усього			%	загинуло			м.п.	п.п.
				м.п.	п.п.	0		м.п.	п.п.	0		0
АР Крим	0	0		0	0	0		0	0	0	0	0
Вінницька	1181	1719	45.6	261	554	112.3		89	94	5.6	297	662
Волинська	1193	1543	29.3	341	524	53.7		72	72	0	414	671
Дніпропетровська	4968	6052	21.8	1238	1377	11.2		162	119	-26.5	1518	1746
Донецька	1600	1867	16.7	484	573	18.4		79	72	-8.9	627	763
Житомирська	1836	2092	13.9	426	552	29.6		83	106	27.7	508	682
Закарпатська	1272	1479	16.3	327	408	24.8		68	71	4.4	404	498
Запорізька	2416	3056	26.5	542	641	18.3		84	82	-2.4	722	839
Івано-Франківська	1168	1474	26.2	272	365	34.2		49	58	18.4	350	466
Київська	5062	5530	9.2	982	828	-15.7		192	135	-29.7	1270	1065
Київ	19952	23694	18.8	1043	1377	32		72	48	-33.3	1204	1628
Кіровоградська	833	916	10	193	224	16.1		51	42	-17.6	237	277
Луганська	334	491	47	153	197	28.8		26	19	-26.9	175	274
Львівська	4087	5383	31.7	957	1026	7.2		120	120	0	1222	1355
Миколаївська	1274	1763	38.4	314	488	55.4		51	47	-7.8	395	656
Одеська	7208	7143	-9	1149	1070	-6.9		115	88	-23.5	1424	1419
Полтавська	1998	2466	23.4	409	552	35		93	74	-20.4	531	698
Рівненська	1174	1371	16.8	322	494	53.4		85	95	11.8	372	617
Сумська	915	1040	13.7	320	376	1.9		36	40	11.1	405	402
Тернопільська	758	1066	40.6	190	325	71.1		43	33	-23.3	246	427
Харківська	5620	6666	18.6	1107	1084	-2.1		114	78	-31.6	1377	1474
Херсонська	1558	1924	23.5	318	400	25.8		67	47	-29.9	385	512
Хмельницька	1392	1723	23.8	292	439	50.3		66	58	-12.1	390	558
Черкаська	1839	2251	22.4	338	440	30.2		65	56	-13.8	444	583
Чернігівська	1320	1556	17.9	298	411	37.9		56	73	30.4	367	484
Чернівецька	1007	1300	29.1	132	179	35.6		24	34	41.7	147	191
Севастополь	0	0		0	0	0		0	0	0	0	0
ЗАГАЛОМ	71965	85565	18.9	12408	14854	19.7		1962	1761	-10.2	15431	18947
ЗА ДОБУ	337,86	401,71	18.9	58,25	69,74	19.7		9,21	8,27	-10.2	72,45	88,95

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

РОЗДІЛ II

Глава 14

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК І ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ

Стаття 173. Дрібне хуліганство

Стаття 173-1. Поширювання неправдивих чуток

Стаття 173-3. Азартні ігри, ворожіння в громадських місцях

Стаття 173-4. Заняття проституцією

Стаття 173-5. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях

Стаття 173-6. Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб

Стаття 174. Стрільба з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку

Стаття 175. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки

Стаття 175-2. Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки

Стаття 175-3. Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях

Стаття 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення

Стаття 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення

Стаття 177-2. Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів

Стаття 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді

Стаття 179. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві

Стаття 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння

Стаття 180-1. Порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування

Стаття 184. Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей

Стаття 184-1. Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

РОЗДІЛ І

Глава 2

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ І АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Стаття 13-1. Відповідальність юридичної особи

Юридична особа може бути притягнена до адміністративної відповідальності у випадках і порядку, передбаченому КУпАП, якщо буде встановлено її вину.

Вина юридичної особи доводиться через вину усіх фізичних осіб, які є її представниками та мають безпосереднє відношення до вчиненого адміністративного правопорушення.

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

РОЗДІЛ II

Глава 14

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК І ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ

Стаття 173-3. Наклеп та образа, у тому числі у мережі Інтернет

Наклеп, тобто умисне поширення завідомо неправдивої інформації про фізичну особу, —

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Образа, тобто умисне приниження честі і гідності іншої особи шляхом зневажливого висловлювання або у вигляді дії (наприклад, ляпаса, непристойного жесту, тощо), яка негативно оцінює особистість людини, її власні якості чи поведінку, —

тягне за собою накладення штрафу у розмірі п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Дії, зазначені у ч. 1 та 2 цієї статті, здійснені в мережі Інтернет, —

тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

РОЗДІЛ II

Глава 14

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК І ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ

Примітка 14.1: під поняттям громадське місце, що використовується у даній главі, слід розуміти вулиці, площі, двори, готелі, торгівельно-розважальні центри, ресторани, нічні клуби та інші місця для постійного, тимчасового чи разового спілкування людей, ведення їх побуту та відпочинку, незалежно від їх прямого призначення, якщо інше не визначено законом.

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

РОЗДІЛ II

Глава 14

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК І ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ

Стаття 174. Стрільба з вогнепальної, холодної металльної чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку

Стрільба з вогнепальної чи холодної металльної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами несмертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, у тому числі в спеціально обладнаному місці для використання зброї з порушенням установленого порядку, —

тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами несмертельної дії і бойових припасів або без такої.

КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

РОЗДІЛ II

Глава 14

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ГРОМАДСЬКИЙ ПОРЯДОК І ГРОМАДСЬКУ БЕЗПЕКУ

Стаття 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді

Розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, в яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволений відповідним органом місцевого самоврядування, або поява в громадських місцях у п'яному чи неналежному зовнішньому вигляді, демонстрація непристойних жестів, а також інші дії, що ображають людську гідність і громадську мораль, —

тягнуть за собою попередження або накладення штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.